

**ŠIAULIU UNIVERSITETAS  
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS  
EKONOMIKOS KATEDRA**

**Jurgita KUNCIŪTĖ**  
Ekonomikos studijų programos studentė

**SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO EKONOMINĖ ANALIZĖ  
(PAGĖGIŲ SAVIVALDYBĖS PAVYZDŽIU)**

Magistro darbas

Šiauliai, 2012

**ŠIAULIU UNIVERSITETAS  
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS  
EKONOMIKOS KATEDRA**

**Jurgita KUNCIŪTĖ**

**SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO EKONOMINĖ ANALIZĖ  
(PAGĖGIŲ SAVIVALDYBĖS PAVYZDŽIU)**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, ekonomika (L100)

**Darbo vadovas:**

**prof. habil. dr. Algis ŠILEIKA**

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu ekonomikos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

---

## **SANTRAUKA**

Jurgita Kunciūtė

Savivaldybės biudžeto ekonominė analizė (Pagėgių savivaldybės pavyzdžiu)

Magistro darbas

Magistro darbo tikslas – išanalizuoti Pagėgių savivaldybės 2006-2010 metų biudžeto sudarymo ir vykdymo ypatumus, pateikti 2011-2014 metų biudžeto pajamų ir išlaidų prognozę, bei įvertinti ir pateikti pasiūlymus biudžeto sudarymui ir jo vykdymui tobulinti. Darbe suformuluotos Lietuvos savivaldybių biudžetų formavimo, vykdymo problemos, išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių pateikiami savivaldybių biudžetų sudarymo principai ir metodai. Taip pat išanalizuoti LR įstatymai, LR Vyriausybės nutarimai, LR finansų ministro įsakymai susiję su savivaldybės biudžetų formavimu ir vykdymu. Praktinėje darbo dalyje analizuoti 2006 – 2010 metų Pagėgių savivaldybės biudžetai. Patvirtinama autorės suformuluota hipotezė, kad pagrindiniai veiksniai, lemiantys nevykdomą biudžetą, prastai paskirstytos lėšos ir prastas mokesčių surinkimas.

## **SUMMARY**

Jurgita Kunciūtė

**The economic analysis of the budget of local government (by the exemplification of Pagegiai Municipality)**

Master's work

The aims of the master's paper are the analysis of the peculiarity of formation and implementation of Pagegiai Municipality budget from 2006 to 2010 and introduction of the revenue and expenses prognosis for the year 2010-2014. Also, I am going to evaluate and present suggestions for the formation of the budget and improvement of its administration. I have framed the budget formation of Lithuania's municipalities and the problems of the implementation in the paper. Moreover, the methods and principles for forming a budget by different Lithuanian and foreign authors have been traversed and structured. In addition to this, I have analyzed the laws of Lithuania, the acts of the government of Lithuania and the requisitions of the Finance Minister related to the formation and implementation of municipality budget. The practical part of the paper covers the analysis of Pagegiai Municipality budget of the year 2006-2010. The speculation of the author that the main factors leading to a budget deficit are bad distribution of the resources and insufficient tax collection has been confirmed.

## TURINYS

SANTRAUKA.....	3
LENTELIŲ SĄRAŠAS .....	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	6
ĮVADAS.....	7
1. SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO TEORINIAI ASPEKTAI .....	9
1.1. Savivaldybės biudžeto samprata.....	9
1.2. Savivaldybės biudžeto struktūra.....	12
1.3. Savivaldybių biudžetų rengimo principai ir metodai.....	17
1.4. Savivaldybės biudžeto projekto rengimas, svarstymas, vykdymas ir kontrolė.....	21
2. PAGĖGIŲ SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO ANALIZĖ BEI PROGNOZIŲ PAGRINDIMAS .....	27
2.1. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų analizė.....	27
2.1.1. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų analizė.....	27
2.1.2. Pagėgių savivaldybės biudžeto asignavimų analizė .....	37
2.2. Savivaldybės pajamas ir išlaidas įtakančių veiksnių koreliacinė analizė .....	45
2.3. Savivaldybės pajamų ir išlaidų apimties prognozė.....	48
3. SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO TOBULINIMO KRYPTYS IR PRIEMONĖS.....	52
3.1. Savivaldybės pajamų didinimas .....	53
3.2. Savivaldybės išlaidų racionalizavimas .....	55
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI .....	57
LITERATŪROS ŠALTINIAI .....	61
PRIEDAI .....	65
1 priedas. Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto rengimo ir tvirtinimo schema .....	66
2 priedas. Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto svarstymas ir tvirtinimas .....	67
3 priedas. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamos 2006 – 2010 m., tūkst.Lt .....	68
4 priedas. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidos 2006 – 2010 m., tūkst.Lt.....	70
5 priedas. Socialinės sferos išlaidų tempai ir kitimas .....	71
6 priedas. Savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų apimties prognozės skaičiavimai.....	74

## LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Savivaldybės biudžeto struktūra .....	13
2 lentelė. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų baziniai ir grandininiai kitimo tempai .....	29
3 lentelė. Pagėgių savivaldybės mokestinės pajamos .....	32
4 lentelė. Pagėgių savivaldybės valstybės skiriamos dotacijos .....	34
5 lentelė. Pagėgių savivaldybės nemokestinės pajamos .....	37
6 lentelė. Pagėgių savivaldybės išlaidų baziniai ir grandininiai kitimo tempai .....	39
7 lentelė. Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto socialinė sritis .....	42
8 lentelė. Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto ekonomikos sritis .....	43
9 lentelė. Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto kitos išlaidos .....	44
10 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė .....	45
11 lentelė. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir įtakojančių veiksnių tarpusavio ryšio priklausomybė 2006 -2010 m. ....	46
12 lentelė. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų ir įtakojančių veiksnių tarpusavio ryšio priklausomybė 2006 -2010 m. ....	47
13 lentelė. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų prognozavimas .....	49
14 lentelė. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų prognozavimas .....	50

## PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pagėgių savivaldybės 2006-2010 m. pajamų plano įvykdymas, tūkst. Lt .....	28
2 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų struktūros kitimas 2006-2010 m. ....	28
3 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto mokestinių pajamų plano įvykdymas 2006-2010 m. ....	30
4 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto mokestinių pajamų struktūrinis kitimas 2006-2010 m. ....	32
5 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto valstybės dotacijų plano įvykdymas 2006-2010 m. ....	33
6 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto valstybės dotacijų kitimas 2006-2010 m. ....	33
7 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto nemokestinių pajamų plano įvykdymas 2006-2010 m. ....	35
8 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto nemokestinių pajamų struktūrinis kitimas 2006-2010 m. ....	36
9 pav. Pagėgių savivaldybės 2006-2010 m. išlaidų plano įvykdymas.....	38
10 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų struktūros kitimas 2006-2010 m. ....	39
11 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų struktūros kitimas pagal bendrąsias funkcijas 2006 – 2010 m. ....	40
12 pav. Pagėgių savivaldybės socialinės srities kitimas 2006 – 2010 m., tūkst. Lt .....	41
13 pav. Pagėgių savivaldybės ekonomikos srities kitimas 2006 – 2010 m. ....	43
14 pav. Pagėgių savivaldybės kitų išlaidų kitimas 2006 – 2010 m. ....	43
15 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų kitimas 2006-2010 m. ir prognozė 2011-2014 m. ....	49
16 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų kitimas 2006-2010 m. ir prognozė 2011-2014 m. ....	51

## IVADAS

**Darbo aktualumas.** Savivaldybių finansiniai ištekliai apskaitomi savivaldybių biudžetuose bei nebiudžetiniuose fonduose. Biudžetas, jo sandara, sudarymo ir vykdymo principai bei biudžeto vykdymo atskaitomybė kaip mokslinio tyrimo objektas yra aktualūs įvairioms mokslo šakoms, ypač ekonomikos.

Savivaldybių biudžetų sudarymą reglamentuoja įvairūs teisės aktai. Kiekviena savivaldybė privalo išlaikyti savo įstaigas, finansuoti vykdomas ekonomines, socialines ir kitas programas. Tam yra reikalingos lėšos, kurios ir yra kaupiamos savivaldybių biudžetuose. Savivaldybių biudžetų svarstymas ir tvirtinimas yra vienas svarbiausių metų įvykių savivaldybėje.

Savivaldybės ekonomikos ir kultūros augimą lemia stabilus biudžetas ir ekonomiškai patikimi jo pajamų papildymo šaltiniai. Tačiau visos savivaldybės susiduria su lėšų trūkumu, kad galėtų įvykdyti visas jai priklausančias funkcijas. Tokiu atveju savivaldybėms reikia ieškoti būdų, kaip padidinti gaunamas pajamas arba sumažinti išlaidas. Finansinių išteklių savivaldybėse trūkumas ir tikslingas jau turimų lėšų panaudojimas yra didelė ir gana dažnai pasitaikanti problema savivaldybėje. Atidžiai išanalizavusios ankstesnių metų biudžetus ir įvertinusios ekonominės situacijos pasikeitimus visoje šalyje bei įstatyminės bazės pakeitimus, savivaldybės galės priimti optimalius sprendimus.

Būtent savivalda turi spręsti žmonių problemas. Nuo savivaldybių veiklos didele dalimi priklauso gyventojų materialinių ir dvasinių reikmių tenkinimas. Savivaldybių biudžeto pajamos atspindi vietinės ekonomikos išsivystymą ir vietos gyventojų, o taip pat bendrą žemės gerovę. Jis paliečia kiekvieną savivaldybės gyventoją.

**Problema.** Didžiausia problema, kamuojanti ne vien Pagėgių savivaldybę, bet ir daugelį kitų, yra savivaldybės biudžeto nevykdymas. Kaip magistro darbo problemą galima išskirti Pagėgių savivaldybės biudžeto formavimo tobulinimą, efektyvesnį savivaldybės pajamų ir išlaidų valdymą. K. Ehrhart, S. R. Schwarz-Jung, H. Welge (1996) nuomone, finansai ir biudžetas yra pagrindinės savivaldybių politinių diskusijų temos, kurių metu nustatomi savivaldybių finansinės veiklos rėmai, priimami sprendimai, ar verta ir kaip savivaldybėms investuoti, todėl ieškant optimaliausių sprendimų kyla **probleminiai klausimai:**

Kaip paskirstyti tinkamai lėšas? Dėl kokių priežasčių ir veiksnių nėra vykdomas biudžetas? Ką reikėtų keisti biudžeto sudarymo ir vykdymo sistemoje, kad būtų galima patobulinti jo sudarymą ir vykdymą?

Siekiant atsakyti į probleminius klausimus, iškelta **hipotezė** – pagrindiniai veiksniai, lemiantys nevykdomą biudžetą, prastai paskirstytos lėšos ir prastas mokesčių surinkimas.

Suformuluoti probleminiai klausimai bei iškelta hipotezė leidžia apibrėžti **tyrimo objektą** - Pagėgių savivaldybės biudžetas. Šio darbo objekto sprendimo paieška, nusakanti mokslinio **tyrimo dalyką**, orientuojamą į savivaldybės pajamas ir asignavimus.

Tikrinant iškeltą hipotezę suformuluotas **darbo tikslas** – išanalizuoti Pagėgių savivaldybės 2006-2010 metų biudžeto sudarymo ir vykdymo ypatumus, pateikti 2011-2014 metų biudžeto pajamų ir išlaidų prognozę, bei įvertinti ir pateikti pasiūlymus biudžeto sudarymui ir jo vykdymui tobulinti. Magistriniame darbe keliami tokie **uždaviniai**:

- apibrėžti vietos savivaldybės biudžeto sampratą, formavimo principus ir ypatumus.
- pateikti Pagėgių savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo ypatumus;
- atlikti Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir vykdymo analizę, bei pagrįsti prognozes;
- pateikti pasiūlymus Pagėgių savivaldybės biudžeto sudarymui ir vykdymui tobulinti.

**Tyrimo metodika ir empirinė bazė:** Rengiant magistro darbą, naudojami mokslinio tyrimo metodai: mokslinės literatūros bei teisinių dokumentų analizė, palyginamoji analizė, sisteminė ir loginė analizė bei grafinis modeliavimas.

**Darbo struktūra.** Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Darbe pateikti 16 paveikslų, 14 lentelės. Darbo apimtis – 74 puslapiai.



# 1. SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

## 1.1. Savivaldybės biudžeto samprata

Šiuolaikinės demokratinių valstybių valdymo sistemos pagrįstos tuo, kad valstybės valdymas yra decentralizuotas, ir vietos savivaldos institucijoms suteikta teisė autonomiškai tvarkytis savo teritorijos ribose. Tą patvirtina ir Europos Tarybos rėmuose priimta Europos vietos savivaldos chartija, kurioje numatyta, kad vietos savivaldos teisę turi pripažinti šalies vidaus įstatymai, kur būtina – ir konstitucija (Ambraška, 2010).

Valstybės biudžetu paprastai laikomas šalies Vyriausybės parengtas finansinis planas, kuriame aiškiai išdėstytos ateinančių metų pajamos ir išlaidos. Visuomenei labai dažnai kyla klausimų, iš kur valstybė gauna pajamų biudžetui suformuoti ir kam juos išleidžia. Didžiąją dalį valstybės pajamų sudaro gyventojų ir įmonių mokami įvairūs mokesčiai: pajamų ir pelno mokesčiai (gyventojų pajamų mokestis, pelno mokestis, socialinis mokestis), prekių ir paslaugų mokesčiai (pridėtinės vertės mokestis, atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą, akcizai, cukraus sektoriaus mokesčiai, loterijų ir azartinių lošimų, transporto priemonių mokesčiai, mokesčiai už aplinkos teršimą, rinkliavos), tarptautinės prekybos ir sandorių mokesčiai. Iš jų pagrindiniai yra šie: gyventojų pajamų, pelno ir pridėtinės vertės mokesčiai, akcizai. Gyventojų pajamų mokestį moka visi dirbantys ir pajamų turintys gyventojai. Įmonės moka pelno mokestį. Akcizo mokesčiu atskirai apmokestinamos tam tikros prabangos prekės arba tos prekės, kurių vartojimo valstybė negali skatinti. Valstybė pajamų taip pat gauna iš privačių ir visuomeninių įmonių parduodamo valstybinio turto, baudų bei konfiskuotų prekių, iš sandorių dėl materialiojo ir nematerialiojo turto bei finansinių įsipareigojimų prisiėmimo. Prie pajamų taip pat pridedama Europos Sąjungos finansinė parama ir dotacijos iš užsienio šalių.

Valstybės biudžetas ekonomine prasme suprantamas viešojo subjekto tam tikram laikui tarpui (paprastai vieneriems metams) skaitmeninis laukiamų pajamų ir numatomų išlaidų sustatymas ir balanso išvedimas. Kaip finansinio valdymo priemonė, jis atlieka apskaitos funkciją bendravalstybiniu lygiu, taip pat įpareigoja valstybės tarnautojus atsakyti už pajamas bei išlaidas jų veiklos sferose (Stačiokas, Rimas, 2002), o juridine prasme – remiantis įstatymine baze patvirtintas aktas, kuriuo iš anksto numatomos ūkio subjekto pajamos ir išlaidos.

Valstybės biudžetas gali būti vertinamas kaip Vyriausybės politikos priemonė, padedanti paskirstyti ribotus valstybės išteklius visuomeniniams poreikiams tenkinti. Taip pat jis yra valstybės valdymo ir administravimo priemonė, kuri nusako kelius ir būdus Vyriausybės paslaugų teikimui ir

valstybinių programų vykdymui, nustato išlaidų dydį ir kriterijus, kuriais galima įvertinti veiklos efektyvumą kasmet ir per ilgesnį laikotarpį. Kaip ekonominė valdymo priemonė, valstybės biudžetas, sudaro prielaidas įtakoti šalies ekonomikos, atskirų regionų, miestų ir kitų administracinių vienetų ekonomikos vystymąsi. Atlikdamas pajamų paskirstymo funkciją, biudžetas įtakoja užimtumo lygį, infliaciją, ekonomikos stabilizaciją ir plėtotę (Stačiokas, Rimas, 2002).

Valstybės biudžeto išlaidos kitaip yra vadinamos asignavimais. Asignavimai yra planuojami atskirai pagal valstybės institucijas ir įstaigas, išskiriant lėšas darbo užmokesčiui ir turtui įsigyti. Kitas valstybės biudžeto lėšų skirstymas – asignavimai pagal valstybės funkcijas. LR finansų ministro įsakyme „Dėl finansų ministro 2003 m. Liepos 3 d. Įsakymo nr. 1k-184 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikacijos patvirtinimo“ pakeitimo išskiriama dešimt valstybės funkcijų:

- 1) bendros valstybės paslaugos;
- 2) gynyba;
- 3) viešoji tvarka ir visuomenės apsauga;
- 4) ekonomika;
- 5) aplinkos apsauga;
- 6) būstas ir komunalinis ūkis;
- 7) sveikatos apsauga;
- 8) poilsis, kultūra ir religija;
- 9) švietimas.

Valstybės biudžetas gali būti subalansuotas, perteklinis ar deficitinis. Valstybės biudžetas yra subalansuotas tada, kai laukiamos pajamos yra lygios planuojamoms išlaidoms. Valstybės biudžetas vadinamas pertekliniu, kai valstybės pajamos yra didesnės nei valstybės išlaidos, o skirtumas tarp jų vadinamas pertekliumi. Valstybės biudžetas laikomas deficitiniu, jei valstybės išlaidos yra didesnės nei valstybės pajamos, o skirtumas tarp jų įvardijamas kaip deficitas. Stichinės nelaimės ar lėšų trūkumas valstybės funkcijoms atlikti yra vienos iš pagrindinių valstybės biudžeto deficito priežasčių<sup>1</sup>.

Lietuvos biudžetinė sistema sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas bei taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai.

Savivaldybių finansus yra analizavę daugelis užsienio ir Lietuvos mokslininkų. Lietuvos mokslininkai, tyrinėję savivaldybių finansus, yra A. Astrauskas, J. Rimas, R. Stačiokas, G. Gipienė, D.

---

<sup>1</sup> <http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Zemes-ukis/Kaip-sudaromas-valstybes-biudzetas>

Zinytė, A. Brazas, Ž. Svetikas, A. Bėkšta, A. Petkevičius, ir kt. Toliau plačiau panagrinėsime savivaldybės biudžeto sampratą.

Savivaldybių finansiniai ištekliai apskaitomi savivaldybių biudžetuose bei nebiudžetiniuose fonduose (Davulis, 2006). Savivaldybė savo teritorijoje veikiančius nebiudžetinius fondus steigia tarybos sprendimu. Kiekvienas tokių fondų turi savo tikslinę paskirtį ir atlieka tam tikras jam priskirtas funkcijas. Savivaldos institucijoms suteikta teisė savo nuožiūra steigti tokius fondus yra neatsiejama nuo atsakomybės už fondo naudingumo, ekonomiškumo ir efektyvumo reikalavimų atitikimą. Dažniausiai fondas yra steigiamas siekiant sukcentruoti į vieną vietą tam tikrai funkcijai atlikti reikalingas lėšas.

Savivaldybių biudžetų svarstymas ir tvirtinimas yra vienas svarbiausių metų įvykių savivaldybėje. Visos savivaldybių turimos lėšos negali būti skiriamos kitiems tikslams, kaip tik įstatymų priskirtoms funkcijoms įgyvendinti ir programoms vykdyti.

Pagrindiniai teisiniai dokumentai, reglamentuojantys savivaldybių finansus yra LR Konstitucija<sup>2</sup> (121 ir 127 str.); biudžeto sandaros įstatymas<sup>3</sup>; valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės<sup>4</sup>; atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas<sup>5</sup>; savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas<sup>6</sup>; savivaldybių skolinimosi taisyklės<sup>7</sup>; vietos savivaldos įstatymas<sup>8</sup>; valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti lėšų apskaičiavimo metodika<sup>9</sup>; Europos vietos savivaldos chartija<sup>10</sup>; biudžetinių įstaigų buhalterinės apskaitos taisyklės<sup>11</sup>.

Savivaldybių biudžetų teisinis pagrindas yra atitinkamų savivaldybių tarybų priimti sprendimai dėl atitinkamų biudžetinių metų savivaldybių biudžetų patvirtinimo. Taip pat, organizuodamos savo veiklą savivaldybės privalo atsižvelgti ir į ES teisės aktus. Šiuo metu ES teisės aktai reguliuoja daugelį

<sup>2</sup> LR Konstitucija. Žin. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30). <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>

<sup>3</sup> Biudžeto sandaros įstatymas. Žin., 2004, Nr. 4-47 (2004-01-07). [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>4</sup> LR finansų ministro įsakymas „Dėl valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo, biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų sąmatų vykdymo ataskaitų sudarymo taisyklių ir formų patvirtinimo - [http://www.finmin.lt/web/finmin/biudžeto\\_formos/pirmas](http://www.finmin.lt/web/finmin/biudžeto_formos/pirmas)

<sup>5</sup> LR 2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. Žin., 2009-12-24, Nr. 152-6822. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>6</sup> LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas. Žin., 2001, Nr. 94-3307 (2001-11-09). [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>7</sup> LR Vyriausybės nutarimas Nr. 345 „Dėl savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo“. Žin., 2004, Nr. 47-1557. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>8</sup> LR Vietos savivaldos įstatymas. Žin., 1994, Nr. 55-1049. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>9</sup> LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“. Žin., 2006.07.22, Nr. 80-3170. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>10</sup> Europos vietos savivaldos chartija. Žin., 1999-10-01, Nr. 82-2418. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

<sup>11</sup> LR finansų ministro įsakymas „Dėl biudžetinių įstaigų buhalterinės apskaitos tvarkos patvirtinimo“. Žinios, 2001-04-06, Nr. 30-978. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).

sričių, kurios tradiciškai priklauso regioninės ir vietos valdžios kompetencijai<sup>12</sup> (viešieji pirkimai, aplinkos apsauga, ekonominės veiklos reguliavimas, viešųjų paslaugų teikimas, privačių įmonių subsidijavimas).

Moksliniuose leidiniuose skirtingi autoriai sąvoką „biudžetas“ apibūdinama panašiai. Daugiausia jų konstatuoja, kad tai gaunamų pajamų ir daromų išlaidų sąmata. Taip pat ši sąvoka traktuojama ir mokesčių sistemoje.

K. Ehrhart, S. R. Schwarz-Jung, H. Welge (1996) nuomone, finansai ir biudžetas yra pagrindinės savivaldybių politinių diskusijų temos, kurių metu nustatomi savivaldybių finansinės veiklos rėmai, priimami sprendimai, ar verta ir kaip savivaldybėms investuoti, o visa tai žymia dalimi sąlygoja savivaldybių veiksmų savarankiškumą.

Savivaldybių biudžetams taip pat tenka svarbus vaidmuo biudžetinių santykių sistemoje. Šie biudžetai vis dažniau naudojami ekonominių procesų reguliavimui, daro įtaką gamybinių jėgų dinamikai, formuoja teritorinę infrastruktūrą. Labai svarbų vaidmenų vietiniai biudžetai atlieka vykdant socialines programas, finansuojant vis didėjančias socialines išlaidas<sup>13</sup>.

*Apibendrinant galima konstatuoti, kad nepaisant to, jog mokslinėje literatūroje sutinkama interpretacijų biudžeto sampratos tema, bet teisės aktuose įtvirtintas aiškus ir konkretus savivaldybės biudžeto apibrėžimas. Savivaldybės biudžete fiksuojamos savivaldybės veiklai užtikrinti reikalingos pajamos ir planuojamos išlaidos, patiriamos vykdant įvairiais įstatymais jai priskirtas funkcijas.*

## **1.2. Savivaldybės biudžeto struktūra**

Savivaldybių biudžetų vieningą pajamų ir išlaidų klasifikaciją nustato LR Finansų ministerija (Levišauskaitė, Rūškys, 2003). Savivaldybių biudžetuose sukaupiamos lėšos naudojamos įstatymų priskirtoms funkcijoms ir savivaldybėms įstatymų tvarka perduotoms valstybės funkcijoms atlikti. Savivaldybių biudžetų pajamos ir išlaidos gali būti tik piniginės lėšos (Buckiūnienė, Meidūnas, Puzinauskas, 2003).

Biudžetas yra svarbiausias savivaldybės finansinis dokumentas, kuriuo paskirstomi savivaldybės finansiniai ištekliai pagal funkcinę, ekonominę, programinę ir kitas klasifikacijas. Kartu tai ne tik finansinis, bet ir politinis dokumentas, nes būtent jis sudaro prielaidas vykdyti savivaldybei priskirtas valstybės funkcijas.

Savivaldybės biudžetą sudaro pajamos ir išlaidos, kurie detalizuojami 1 lentelėje.

<sup>12</sup> [www.lsa.lt/esta/print.php](http://www.lsa.lt/esta/print.php)

<sup>13</sup> [http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/finansu\\_valdymas\\_II/116991.html](http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/finansu_valdymas_II/116991.html)

## Savivaldybės biudžeto struktūra

Savivaldybės biudžetas				
Pajamos			Išlaidos	
Mokestinės	Nemokestinės	Valstybės biudžeto dotacijos	Pagal funkcinę klasifikaciją	Pagal ekonominę klasifikaciją
Gyventojų pajamų mokestis	Pajamos iš savivaldybės turto (nuosavybės);	bendrosios dotacijos: <ul style="list-style-type: none"> <li>• rezervui nenumatytiems atvejams planuojamais biudžetinėmis metais sudaryti;</li> <li>• mokestinėms pajamoms išlyginti;</li> <li>• išlaidų struktūros skirtumams, kuriuos lemia nuo savivaldybių veiklos nepriklausantys objektyvūs veiksniai, išlyginti.</li> </ul>	Bendros valstybės paslaugos	Darbo užmokestis ir socialinis Draudimas
Juridinių asmenų pelno mokestis	baudos ir pajamos iš konfiskacijų įstatymų nustatyta tvarka;	specialios paskirties dotacijos.	Gynyba	Prekių naudojimas
Žemės mokestis	vietinės rinkliavos pagal Vietinių rinkliavų įstatymą		Viešoji tvarka	Turto išlaidos
Žemės nuomos mokestis	savivaldybių biudžetinių įstaigų pajamos, gautos už teikiamas paslaugas;		Ekonomika	Subsidijos
Nekilnojamojo turto mokestis	Kitos pajamos: <ul style="list-style-type: none"> <li>• už savivaldybių lėšų likučius einamosiose sąskaitose;</li> <li>• už išnuomotus ir parduotus nustatyta tvarka ne žemės ūkio paskirties valstybinės žemės sklypus;</li> <li>• kitos įstatymų nustatytos nemokestinės</li> </ul>		Aplinkos apsauga	Dotacijos

	pajamos.			
Turto dovanojimo ir paveldėjimo mokestis			Būstas ir komunalinis ūkis	Socialinės išmokos (pašalpos)
Žyminis mokestis			Sveikatos priežiūra	Kitos išlaidos
Prekyviečių mokestis			Poilsis, kultūra ir religija	Sandoriai su materialiuoju turtu bei finansinių įsipareigojimų vykdymas
			Švietimas	
			Socialinė apsauga	

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis

Plačiau panagrinėkime kiekvieną 1 lentelės dalį atskirai.

Savivaldybių biudžeto pajamos formuojamos iš jų teritorijoje esančių įmonių, įstaigų ir organizacijų mokamų mokesčių, iš pajamų už jų nuosavybei priklausančio turto eksploatavimą, valstybės biudžeto dotacijų ir kitų joms pagal įstatymus priskirtų pajamų šaltinių (Stačiokas, Mažeika, Rupšys, 2003).

*Mokestines ir nemokestines* pajamų rūšis sąlyginai galima vadinti nuosavomis savivaldybių pajamomis, o valstybės biudžeto *dotacija* yra valstybės paskirta lėšų suma, kurios nepanaudotas likutis metų pabaigoje gražinamas į valstybės biudžetą. Tokia praktika verčia savivaldybes išleisti visas iš valstybės biudžeto joms pervestus pinigus, kadangi nepanaudota jų dalis pasibaigus biudžetiniams metams vis tiek bus prarasta. Šios savivaldybių išlaidos ne visada būna ekonomiškai tikslingos. Matyt, būtų tikslingiau nepanaudotas valstybės biudžeto lėšas palikti savivaldybėms, jei jos numato jas panaudoti racionaliai. Lietuvos savivaldybių nuosavos lėšos ne visiškai atitinka jų sampratą. Idealiu atveju nuosavos lėšos yra tokios lėšos, kurių formavimas visiškai priklauso nuo vietos valdžios sprendimų. Tokių lėšų, skirtingai nuo užsienio savivaldybių, Lietuvos savivaldybių biudžetuose praktiškai nėra. Lietuvos savivaldybės turi labai ribotas galimybes reguliuoti tokias pajamas.

Pagrindiniai savivaldybių biudžetų pajamų šaltiniai yra fizinių asmenų pajamų mokesčio ir turto mokesčių įplaukos. Mokestinių pajamų įtaka savivaldybės biudžetui būtų reikšmingesnė, jei savivaldybė galėtų daugiau dalyvauti mokesčių administravimo procese. Anot L. Mažylio (2000), teisė pačioms savivaldybėms nustatyti mokesčių tarifus (t.y. savo teritorijoje vieną ar kitą mokestį nustatyti didesnę arba mažesnę) yra svarbiausia jų savarankiškumo apraška kiekvienoje valstybėje. Vokietijoje šia teise savivaldybės plačiai naudojasi (Rosen, 1999). Didesnę laisvę savivaldybės turi prekyviečių mokesčių (savivaldybės gali iki 70 proc. didinti arba mažinti mokesčio tarifą), nuomos mokesčio už

valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandens fondo vandens telkinius (savivaldybės gali nustatyti konkretų nuomos mokesčio tarifą 1,5-4 proc. žemės vertės, išnuomojamos ne aukciono būdu) ir mokesčio už pajamas, gautas už veiklos, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą (savivaldybių tarybos nustato fiksuoto dydžio pajamų mokestį) atžvilgiu (Davulis, 2006). Tačiau tai neturi didesnės reikšmės savivaldybių biudžetams, kadangi problemos esmė yra ne tiek tai, jog savivaldybės turi nedideles galimybes nustatyti joms priskirtų mokesčių dydžius, bet tai, kad šie mokesčiai sudaro labai nedidelę savivaldybių pajamų dalį (Regulski, 2003).

Savivaldybių biudžetams trūkstant lėšų iš valstybės biudžeto yra skiriamos *dotacijos*. Valstybės biudžeto dotacijos vietiniams biudžetams būtinos tam, kad finansiniai ištekliai būtų adekvatyvūs savivaldybėms priskirtoms funkcijoms atlikti (Davulis, 2006). Valstybės biudžeto dotacijų nustatymo ir skyrimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas (1997).

LR savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatyme (1997) nurodoma, kad valstybės biudžeto specialios tikslinės dotacijos savivaldybių biudžetams skiriamos:

- valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti – pagal nustatytą šioms funkcijoms atlikti lėšų apskaičiavimo metodiką;
- priskirtajai (ribotai savarankiškai) savivaldybių funkcijai (vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų bendrajam lavinimui organizuoti) – pagal nustatytą šiai funkcijai atlikti lėšų apskaičiavimo metodiką;
- Seimo, Vyriausybės patvirtintoms programoms vykdyti.

Valstybės biudžeto bendrosios dotacijos kompensacijos (BDK) savivaldybių biudžetams skiriamos dėl Seimo ar Vyriausybės priimtų sprendimų atsirandantiems savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų pokyčiams kompensuoti. Specialioji tikslinė dotacija gali turėti įvairių tikslų, tačiau svarbiausi iš jų susiję su valstybės vidaus politikos prioritetais – didžioji dalis tenka švietimui (per mokinio krepšelį).

Biudžeto sandaros įstatymo (2004) 9 straipsnyje nustatyta, kad savivaldybės biudžeto asignavimai skirstomi pagal ekonominę ir funkcinę klasifikacijas. Biudžeto klasifikacija - visų biudžeto pajamų ir išlaidų paskirstymas pagal iš anksto nustatytus kriterijus. Klasifikavimo kriterijai biudžeto pajamos ir išlaidos yra nustatomos teisės normomis.

Analizuojant savivaldybės išlaidų straipsnius, plačiau nagrinėsime išlaidas pagal funkcinę klasifikaciją, kadangi antroje darbo dalyje, atliekant išlaidų analizę, bus naudojami šie išlaidų

straipsniai. Išlaidos yra klasifikuojamos remiantis LR finansų ministro įsakymu „Dėl Lietuvos respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetinių pajamų ir išlaidų klasifikacijos patvirtinimo“.

Trumpai apibrėžkime kiekvieną išlaidų straipsnį, kurias naudoja būtent Pagėgių savivaldybė. Pirmasis straipsnis tai *bendros valstybės paslaugos*. Į šias išlaidas patenka visų Pagėgių savivaldybių seniūnijų (žr. 1 priedą) valdymas, administracijos išlaikymas, administracijos direktoriaus rezervas, paskolos, palūkanos, LSA<sup>14</sup> mokestis, strateginių planų įgyvendinimas, pirminė teisinė pagalba, kai kurių skyrių išlaikymas ir kt. Kitas straipsnis būtų *gynyba*, kuri sudaro civilinės saugos organizavimo bei dalyvavimo atrenkant šauktinius išlaidos. *Viešajai tvarkai* priskiriama priešgaisrinių punktų išlaidos. Kitas platus straipsnis būtų *ekonomika*. Ją sudaro smulkaus ir vidutinio verslo finansavimas, NVO<sup>15</sup> ir sveikatos fondai, darbo rinkos politikos įgyvendinimas, programos, projektai bei jų vykdymas, savivaldybės ūkio, žemės priežiūra ir kt. *Aplinkos apsaugą sudaro* Tauragės atliekų tvarkymo išlaidos bei aplinkos apsaugos rėmimo specialios programos. Seniūnijų apšvietimo bei sanitarijos išlaidos sudaro *būsto ir komunalinio ūkio* straipsnį. *Poilsio, kultūros ir religijos* išlaidoms priskiriama bibliotekų, muziejų, sporto ir kultūros centrų, religinių bendruomenių rėmimas. Daugiausia išlaidų yra skiriama *švietimui*. Šiam straipsniui priklauso mokyklų, darželių, papildomo ugdymo mokyklos, esančių Pagėgių savivaldybėje, išlaidos. Senelių globos namų išlaikymas, parama mirties atveju, socialinės pašalpos, kompensacija už šildymą, socialinių paslaugų centras, socialinės paramos skyrius ir kitos išlaidos priklauso *socialinių apsaugų* straipsniui. Paskutinysis straipsnis yra *sveikatos apsauga*, kuriam priklauso sveikatos priežiūros mokyklose finansavimas.

Pagal LR Biudžeto sandaros įstatymą (2004), savivaldybių biudžetų asignavimai yra naudojami Vietos savivaldos įstatymui ir kitiems įstatymams įgyvendinti vykdant savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojų patvirtintas programas, savivaldybėms įstatymų deleguotoms valstybės funkcijoms vykdyti. Taip pat šis įstatymas nustato, kas gali valdyti asignavimus. Išskiriami šie savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai:

- vietos savivaldos institucijų, įstaigų bei įmonių, nurodytų savivaldybės tarybos patvirtintame savivaldybės biudžete, vadovai;
- vietos savivaldos institucijų, kurioms asignavimus savivaldybės tarybos pavedimu patvirtina savivaldybės administracijos direktorius, neviršydamas bendros savivaldybės tarybos patvirtintos asignavimų sumos atitinkamoms priemonėms finansuoti, vadovai.

<sup>14</sup> LSA – Lietuvos savivaldybių asociacija

<sup>15</sup> NVO – nevyriausybinės organizacijos.



Savivaldybių biudžetų asignavimų valdytojai privalo naudoti skirtus biudžeto asignavimus pagal nustatytą paskirtį savo vadovaujamos institucijos programoms vykdyti, paskirstyti jiems skirtas biudžeto lėšas pavaldžioms institucijoms jų veiklai bei programoms vykdyti ir uždaviniams įgyvendinti. Asignavimų valdytojų kompetencijoje yra institucijos programų išlaidų sąmatos nustatymas bei tvirtinimas, programų rengimo ir vykdymo organizavimas, finansinės atskaitomybės teikimas, savo turtinių įsipareigojimų vykdymas bei kontrolė.

Galima teigti, kad savivaldybių biudžetų formavime didžiulę reikšmę turi valstybės biudžeto dotacijos. Specialioji tikslinė dotacija gali turėti įvairių tikslų, tačiau svarbiausi iš jų susiję su valstybės vidaus politikos prioritetais – didžioji dalis tenka švietimui (per mokinio krepšelį).

Daugelio pasaulio šalių, taip pat ir Lietuvos, vietos regionai labia skiriasi gaunamomis pajamomis, o išlaidų poreikis gerokai viršija pajamas (Brown, Jackson, 1990).

Kalbant apie savivaldybių pajamas, būtina paminėti, kad jos yra nevienodo dydžio, kadangi tai *lemia įvairūs veiksniai. Paminėtini svarbiausi iš jų: verslo išsivystymo lygis savivaldybės teritorijoje, savivaldybės gyventojų skaičius savivaldybės teritorijos dydis, vietinių kelių ir gatvių ilgis. Vadovaujantis šiais rodikliais, yra apskaičiuojamos dotacijos – tikslinės ir bendrosios, kurios tarnauja kaip finansiniai transferai atitinkamiems tikslams įgyvendinti ir kurios teikiamos savivaldybėms, nesurenkančioms planuojamų pajamų.*

*Savivaldybių biudžetų išlaidos (asignavimai) ir jų valdymas yra aktuali tema analizei. Svarbu planuoti, patvirtinti ir vykdyti savivaldybės biudžetą, siekti balanso, kontroliuoti išlaidas, kuo efektyviau vykdyti išlaidų mažinimo politiką. Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, svarbu plėtoti ir tobulinti valstybės valdymo, įgyvendinimo nuostatas Europos, Vietos savivaldos chartijos, taip pat Europos Sąjungos direktyvų ir reglamentų (Ambraška, 2010).*

### **1.3. Savivaldybių biudžetų rengimo principai ir metodai**

Mokslinėje literatūroje yra įvardijami tokie savivaldybių biudžetų sudarymo principus:

- *Nuolatinio funkcijų vykdymo principas* reikalauja, kad būtų garantuotas finansavimas savivaldybės priskiriamoms funkcijoms atlikti. Šis principas ypač aktualus savivaldybėms prisiimant naujas funkcijas, kadangi reikia iš anksto funkcijų finansavimą ne tik einamiems, bet ir keleriems metams. Savivaldybei įstatymais priskirtos funkcijos turi būti nuolat ir stabiliai vykdomos.
- *Taupumo ir ekonomiškumo principas* reiškia, jog savivaldybių biudžetinės lėšos turėtų būti naudojamos efektyviausiu būdu.

- *Biudžeto balanso principas* reikalauja, jog savivaldybių biudžetai būtų subalansuoti.
- *Realus kasos darbo principas* įpareigoja į biudžeto projektą įtraukti tik realiai numatomas gauti pajamas ir realiai savivaldybių funkcijų įvykdymui tenkančias išlaidas.
- *Biudžeto pilnumo principas*: reikalaujama, kad į biudžeto projektą būtų įtrauktos visos savivaldybės gaunamos pajamos ir visos jai tenkančios išlaidos, „šešėliniai biudžetai“ neleistini.
- *Bendrujų išlaidų padengimo principas* reikalauja, jog visos biudžeto pajamos privalo būti skiriamos maksimaliam biudžeto išlaidų padengimui.
- *Individualaus įvertinimo principas* reikalauja, jog visos savivaldybės biudžeto pajamos ir išlaidos būtų aiškiai išskirstytos pagal pajamų kilmę ir išlaidų paskirtį.
- *Viešumo principas* reiškia, jog biudžeto projektas būtų prieinamas visuomenei, institucijoms bei interesų grupėms ir sudaromos sąlygos suinteresuotiems pateikti savo pastabas ir siūlymus, kurie privalo būti viešai įvertinti. Viešumo principas – vienas pagrindinių demokratijos principų.

Šių principų įgyvendinimas leidžia suformuoti subalansuotą, efektyvą, skaidrą savivaldybės biudžetą, sudarant galimybes visuomenei aktyviai dalyvauti jo formavimo procese (Davulis, 2006).

Užsienio autoriai, kuriuos analizavo K. Ehrhart (1996) su bendraautoriais, ypatingą dėmesį skiria biudžetų subalansavimui.

Tyrinėjant savivaldybių finansus galima išskirti pagrindinius savivaldybių biudžeto formavimo metodus:

- *„Augančio“ biudžeto sudarymo metodas*. Taikant šį metodą dėmesys sutelkiamas į nežymius pokyčius tarp gretimų biudžetų, pripažįstant, kad ankstesniais biudžetinais metais teiktų paslaugų ar vykdytų veiklų rūšys bei išlaidų joms lygis bus naujojo biudžeto projekto pagrindas. Šis biudžeto sudarymo metodas vertinamas kaip nepatogus diegiant naują veiklą, orientuotas į praeitį.
- *Nustatytų ribų arba fiksuotų limitų metodas*. Savivaldybės tarybos komitetams suteikiamos galimybės parengti kuruojamo sektoriaus išlaidų sąmatą, patiems nustatant veiklą bei jos finansavimo prioritetus, kai iš anksto žinoma atskiriems sektoriams skiriamų išlaidų bendra apimtis. „Išlaidų limitus“ paskirsto savivaldybės taryba ir finansų komitetas, kuris įvertina planuojamais biudžetinais metais numatomas gauti pajamas.
- *Siekiamų rezultatų ir jo pagrindu išplėstojo programinio biudžeto sudarymo metodas*. Pagrindinis dėmesys skiriamas tikslams ir programoms, rezultatams, gautų siekiant užsibrėžtų tikslų, bei išteklių naudojimo įvertinimui. Biudžetas dalijamas į programines sritis. Iš administracijos skyrių, kurie atsakingi už tam tikrą sritį reikalaujama konkrečių veiklos planų.

Programinio biudžeto sudarymo metodui būdinga biudžeto rūšys su keliamais tikslais bei numatomais gauti rezultatais orientavimais į ateitį bei galimybę rinktis. Šis metodas pasiteisina, kai savivaldybėje sklandžiai veikia strateginio valdymo sistema, kuri operatyviai reaguoja į aplinkos pasikeitimus, laiku formuoja strategines kryptis bei kontroliuoja veiklos pokyčius. Programinis biudžetas reikalauja didelių biudžetinio projekto rengimo išlaidų.

- *Kritinių dydžių arba pokyčių planavimo metodas*. Taikant šį metodą dėmesys sutelkiamas į naują savivaldybės veiklą bei pajamų ir išlaidų planuojamą padidėjimą planiniais biudžetinėmis metais, darant prielaidą, kad baziniais ir ankstesniais metais vykdyta savivaldybės veikla bei tam panaudoti finansiniai ištekliai išliks pastovūs arba nežymiai pakis.
- *„Nulinio pagrindo“ biudžeto formavimo metodas bei jo pagrindu išplėstojo biudžeto sudarymo blokais metodas*. Sudarant „nulinio“ pagrindo biudžetą, reikalaujama pastoviai prižiūrėti ir tikslinti savivaldybės vykdomas programas, kurių finansavimas ir įgyvendinimas gali kisti dėl įvairiausių priežasčių ir savivaldybės institucijų sprendimų. Dėl nepaprastai didelių žmonių išteklių sąnaudų šis metodas „grynuoju“ savo pavidalu labai retai taikomas, o dažniausiai yra bazinio biudžeto metodo papildinys. (Astrauskas, 1999).

Tokius pat biudžeto projekto formavimo principus išskiria K. Ehrhart, S. R. Schwarz-Jung, H. Welge (1996).

E. Buškevičiūtės (2006) nuomone, Lietuvai reikėtų taikyti kuo lengvesnį ir paprastesnį biudžeto sudarymo metodą, nes Lietuva nėra ekonomiškai stipri valstybė.

Savivaldybių politikoje idėjos nesvarbios ir dėl to, kad savivalda nėra kiek neatspindi prasmės, kuri turėtų glūdėti sąvokoje, teigiančioje, kad valdome save, savivalda Lietuvoje – ne savęs, o kitų valdymo įnagis. Jei būtų ne taip, bet kuri bendruomenė, nepatenkinta savivaldybe, galėtų atsiskirti ir valdytis savarankiškai. (Šimašius, 2007)

Savivaldybės pasižymi tuo, kad yra įgaliotos leisti pinigus, kuriuos joms suteikia centrinė valdžia. Kaip rodo tyrimai, kai pinigus moka vieni, o leidžia kiti, sukuriamas didžiausio išlaidavimo ir nedidžiausios kokybės kokteilis. (Šimašius, 2007)

Galimi keli sprendimo būdai, kurie pakeistų padėtį tokiuose išlaidavimo kokteiliuose. Pirma, realus savivaldybių nepriklausomumas, kai vietos politikų veiksmų padarinius pajustų būtent tos savivaldybės rinkėjai. Kitas dalykas – teisė savivaldybes steigti ir jų ribas apsibrėžti patiems gyventojams, o ne Vyriausybei. Trečia, savivaldybės turi tapti savarankiškos ir pačios pasirinkti, kiek ir kuo užsiima, o ne būti dažnai nežinia kam reikalingų „deleguotų“ funkcijų vykdytojomis. Politika tokia

atveju taptų bendruomeninių reikalų sprendimu, savivalda, o ne vietos valdymu, ji būtų arčiau žmogaus ir mažiau panaši į skaičių. (Šimašius, 2007)

Kaip rodo praktika, savivaldybių veikla yra pernelyg suvaržyta. Daugumą savivaldybės vykdomų funkcijų sudaro ribotai savarankiškos ir valstybinės, perduotos savivaldybėms, funkcijos. Savivaldybių funkcijų tikslus apibrėžimas ir reglamentavimas iš vienos pusės stiprina vietinės valdžios atsakomybę ir palieka mažiau vietos įvairioms interpretacijoms ir padeda efektyviau įgyvendinti priskirtas funkcijas, tačiau iš kitos pusės per didelis administracinis reglamentavimas - daug poįstatyminių aktų, kuriuose nustatytos procesinės normos, per griežtai riboja savivaldybių veiklą.

LR vietos savivaldos įstatymas (1994) reglamentuoja ir kitas vietos valdžios institucijų funkcijas, kurios pagal veiklos pobūdį skirstomos į viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo. Už viešojo administravimo funkcijų įgyvendinimą atsakinga savivaldybės taryba, savivaldybės administracijos direktorius, kiti savivaldybės skyrių ir tarnybų vadovai, valstybės tarnautojai, kuriems teisės aktai ar savivaldybės tarybos sprendimai suteikia viešojo administravimo teises savivaldybės teritorijoje. Viešąsias paslaugas teikia savivaldybių įsteigti paslaugų teikėjai (pvz.: savivaldybės įmonė) arba pagal su savivaldybėmis sudarytas sutartis kiti fiziniai bei juridiniai asmenys, pasirenkami viešai - t.y. viešųjų pirkimų įstatymo nustatyta tvarka parenkama privataus kapitalo įmonė ar fizinis asmuo.

Formuojant valstybės ir savivaldybių biudžetus, pastebimas vienas skirtumas, nes savivaldybių biudžetas tvirtinamas be deficito, kai tuo tarpu valstybės biudžeto išlaidos viršija surenkamų pajamų kiekį. Siekdamas išlaikyti biudžeto balansą, savivaldybės savo biudžetus turi formuoti ypač kruopščiai: numatydamos ateinančių metų asignavimus, jos turi adekvačiai įvertinti, kiek surinks pajamų į biudžetą.

Biudžeto sandaros įstatymas reglamentuoja, kad savivaldybės administracijos direktorius nustato tvarką, pagal kurią organizuojamas biudžeto. Administracija tikrina ar sąmatų projektuose pateikti skaičiavimai yra tikslūs, ar laikytasi taupumo režimo, ar nustatyti asignavimai esamiems įsiskolinimams padengti, prireikus patikslina asignavimus ir įtraukia juos į savivaldybės biudžeto projektą. Taigi savivaldybės administracija atlieka ne tik biudžeto projekto organizacinį darbą, bet kartu atlieka ir kontrolės funkciją.

*Lietuvoje Biudžeto sandaros įstatyme (2004) yra įteisintas biudžeto balanso principas. Nors visi kiti principai nėra formaliai įteisinti kaip privalomi reikalavimai, tačiau galima pagrįstai teigti, jog formuojant bei vykdant savivaldybių biudžetus yra daugmaž išlaikomi viešumo ir skaidrumo principai. Biudžeto formavimo principai turi didžiulę įtaką ekonominiams procesams valstybėje, o šių principų ignoravimas – lengviausias ir ekonominiu požiūriu neefektyviausias (Naraškevičiūtė, 2008).*

*Pagrinde taikomas programinio biudžeto sudarymo metodas. LR Seimas 1998 m. priėmė rezoliuciją “Dėl Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros koncepcijos”, kuria tiek vyriausybė tiek ir savivaldybės yra įpareigosotos taikyti būtent šį metodą. Šis sudarymo metodas reikalauja ir atitinkamos kvalifikacijos ir patyrimo. Todėl šio metodo įgyvendinimui iškyla ir sunkumų, ypač savivaldybių lygyje.*

*Biudžetas turi būti teisingai suplanuotas, turi būti vykdomos visos savivaldybės užduotys ir funkcijos, biudžeto pajamos turi būti lygios asignavimams ir kuo efektyviau ir ekonomiškiau panaudoti skirtus asignavimus. Kiekvienas pilietis per savo bendruomenes, visuomenines, nevyriausybinės organizacijas bei politines partijas gali teikti pasiūlymus dėl biudžeto formavimo.*

*Valdininkai teigia, kad savivaldybės pačios sudaro savivaldybių biudžetus pagal Seimo patvirtintus atskaitymų į jų biudžetus normatyvus ir dotacijų sumas, savivaldybių biudžetus lemia atskaitymų normatyvų dydis ir dotacijos sumos pagal atskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvų ir dotacijų nustatymo metodiką. Taigi galima tvirtinti, kad realiai savivaldybės negali savarankiškai planuoti savo biudžeto. Nuolat išlieka atotrūkis tarp realių poreikių ir planuojamų išlaidų. Juk sudarant biudžetus skaičiavimo pagrindas yra einamiesiems metams savivaldybei planuotos išlaidos, kurios buvo apskaičiuotos tokiu pat principu prieš metus (Dubauskas, 2006).*

*Galima teikti, jog galiojanti savivaldybių biudžeto formavimo tvarka nepalieka savivaldybėms savarankiškumo planuoti ir valdyti savo biudžeto pajamas. Be to, savivaldybių biudžetų pajamos priklauso ir nuo to, kaip mokesčių inspekcija surinks ir perves savivaldybei mokesčius, laiku bus gautos dotacijos, kaip keisis įstatymai, kokie bus priimti Vyriausybės nutarimai.*

#### ***1.4. Savivaldybės biudžeto projekto rengimas, svarstymas, vykdymas ir kontrolė***

Biudžeto planavimas yra biudžeto pajamų ir išlaidų nustatymas biudžetiniams metams (Meidūnas, Puzinauskas, 2003). Šis procesas apima biudžeto projekto sudarymo, svarstymo ir tvirtinimo tvarką (Gianakis, 1999).

Išanalizavus savivaldybių biudžetų sudarymo ypatumus, šioje dalyje bus apžvelgtas Pagėgių savivaldybės biudžeto sudarymas. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamos formuojamos iš jos teritorijoje esančių įmonių, įstaigų ir organizacijų mokamų mokesčių, iš pajamų už jų nuosavybei priklausančio turto eksploatavimą, valstybės biudžeto dotacijų ir kitų jai pagal įstatymus priskirtų pajamų šaltinių.

**Savivaldybės biudžeto projekto rengimas.** Pagėgių savivaldybės biudžetas rengiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo parvirtintais savivaldybių biudžetų finansiniais rodikliais,

valstybės statistikos duomenimis, savivaldybės tarybos patvirtintomis socialinėmis, ekonominėmis ir kitomis programomis.

Pagėgių savivaldybės biudžetas sudaromas panašiai kaip ir kitų savivaldybių biudžetai, kadangi biudžeto formavimo principai, metodai ir uždaviniai nustatyti įstatymais. Pagal Pagėgių savivaldybės tarybos nustatytą tvarką, biudžeto sudarymą organizuoja administracijos direktorius, kuris ir atsako už savivaldybės biudžeto formavimo teisingumą.

Pagėgių savivaldybės biudžeto projektas rengiamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymu, Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintais savivaldybių biudžetų finansiniais rodikliais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintomis Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklėmis, oficialiosios statistikos duomenimis, Pagėgių savivaldybės tarybos patvirtintomis socialinėmis, ekonominėmis programomis, taip pat savivaldybės asignavimų valdytojų programomis ir jų sąmatų projektais. Pagėgių savivaldybės biudžetas sudaromas vadovaujantis strateginio planavimo ir biudžeto sudarymo pagal programas principus, nustatytus Strateginio planavimo metodikoje, atitinkamai papildytus pagal savo poreikius.

Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto rengimo ir tvirtinimo schema pavaizduota 1 priede. Savivaldybės biudžeto projektas sudaromas vadovaujantis Savivaldybės tarybos patvirtintomis Pagėgių savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėmis. Biudžeto projekto rengimą organizuoja savivaldybės administracijos direktorius.

Pagėgių savivaldybės administracijos direktorius savo įsakymu patvirtina biudžeto projekto skaičiavimų formas ir nustato šių formų pateikimo Finansų skyriui terminą.

Asignavimų valdytojai iki lapkričio 1 d. privalo parengti ir pateikti administracijos Finansų skyriui biudžeto lėšų poreikio skaičiavimus pagal patvirtintas formas.

Asignavimų valdytojai turi užtikrinti, kad jų ir jiems pavaldžių įstaigų praėjusių metų skolos būtų numatytos padengti planuojamais metais, neviršijant tiems metams skirtų savivaldybės biudžeto asignavimų.

Pagėgių savivaldybėje sudaromas administracijos direktoriaus rezervas. Savivaldybės taryba 2003 m. gegužės 2 d. patvirtino sprendimą Nr. 45 „Dėl savivaldybės administracijos direktoriaus rezervo sudarymo ir naudojimo tvarkos“. Jame numatyta, kad rezervo lėšos gali būti naudojamos: stichinių nelaimių, ekologinių katastrofų, gaisrų, nelaimingų atsitikimų, avarijų padariniams likviduoti, tarptautiniams ir savivaldybės renginiams organizuoti, pagal pateiktus savivaldybės gyventojų prašymus bei kitokiems reikmėms, kurių negalima numatyti tvirtinant savivaldybės biudžetą.

Įstaigos<sup>16</sup>, pagal prognozuojamus pagrindinius įstaigos veiklos rodiklius, patvirtintas pinigines ir natūrinės išlaidų normas pateikia Savivaldybės administracijos Finansų skyriui sąmatų projektus su apskaičiavimais, aiškinamaisiais raštais bei prideda savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymus, patvirtinančius konkrečias išlaidų normas.

Finansų skyrius patikrina, ar pateiktuose programų sąmatų projektuose skaičiavimai yra tikslūs, ar laikytasi taupumo režimo, ar numatyti asignavimai esamoms skoloms padengti, prirėkęs patikslina asignavimus (atsižvelgdamas ir į savivaldybės biudžeto bendras finansines galimybes) ir įtraukia juos į biudžeto projektą. Parengia biudžeto projektą ir pateikia jį Savivaldybės administracijos direktoriui.

Formuojant Savivaldybės biudžetą, iškyta daug problemų ir neaiškumų, nes nėra išsamaus savivaldybių biudžetų sudarymo proceso ir procedūrų aprašymo. Neretai prieš pradėdant rengti ateinančių metų biudžeto projektą, savivaldybių politikai iš anksto neaptaria ir nenustato finansavimo prioritetų. Taip pat nemaža dalis lėšų apskaitoma kaip nebiudžetinės lėšos, pvz. savivaldybės privatizavimo fondas (visos savivaldybės lėšos turėtų būti apskaitomos biudžete).

Biudžetas turi būti teisingai suplanuotas, turi būti vykdomos visos savivaldybės užduotys ir funkcijos, biudžeto pajamos turi būti lygios asignavimams ir kuo efektyviau ir ekonomiškiau panaudoti skirtus asignavimus.

Nuo efektyvaus biudžeto sudarymo priklauso ateinančių metų savivaldybės ekonominė socialinė politika.

**Svarstymas.** Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto svarstymas vienas svarbiausių metų įvykių. Biudžetinių įstaigų vadovai ir vyriausieji buhalteriai kviečiami į finansų komitetus, kad galėtų pagrįsti pateiktus išlaidų sąmatų projektus. Tačiau dažniausiai asignavimų valdytojams skiriama lėšų daug mažiau negu buvo pateikta išlaidų sąmatoje. Todėl dažnai biudžetinių įstaigų vadovai gudrauja ir numato daugiau lėšų negu jiems faktiškai reikia vykdomoms funkcijoms atlikti. Jeigu būtų atsižvelgta į asignavimų valdytojų prašymus, vadovai būtų sąžiningesni.

Pagėgių savivaldybės administracijos direktorius, gavęs Finansų skyriaus parengtą biudžeto projektą per 15 dienų pateikia jį merui ir Savivaldybės tarybos komitetams. (žr. 2 priedą)

Pagėgių Savivaldybės tarybos komitetai svarsto biudžeto projektą ir per 20 dienų pateikia pasiūlymus dėl jo.

---

<sup>16</sup> VšĮ „Pagėgių pirminės sveikatos priežiūros centras“, Pagėgių savivaldybės kultūros centras, Pagėgių viešoji biblioteka, Martyno Jankaus muziejus, Pagėgių palaikomojo gydymo slaugos ir senelių globos namai, Pagėgių savivaldybės Socialinių paslaugų centras, VšĮ „Sporto ir turizmo centras“, Pagėgių savivaldybės VšĮ „Natkiškių kultūros centras“, Pagėgių vaikų globos namai, ugdymo įstaigos.

Finansų skyrius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo priimtu Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu, atsižvelgdamas į Savivaldybės tarybos komitetų pastabas ir pasiūlymus, koreguoja biudžeto projektą ir teikia svarstyti Savivaldybės tarybai.

**Tvirtinimas.** Savivaldybės biudžetas tvirtinamas savivaldybės tarybos sprendimu, kuriame nurodoma:

- bendra pajamų suma ir jų paskirstymas pagal pajamų rūšis;
- bendra asignavimų suma ir jų paskirstymas asignavimų valdytojams. Asignavimai skiriami išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, ir turtui įsigyti.

Pagėgių savivaldybės tarybai patvirtinus metinį biudžetą, asignavimų valdytojai per 10 dienų parengia savo programų sąmatas (prideda prie jų priklausančius paskaičiavimus bei aiškinamuosius raštus), lėšas paskirsto pagal ekonominius straipsnius bei ketvirčiais ir pateikia Finansų skyriui. Asignavimų valdytojai yra atsakingi už teisingą jų ir jiems pavaldžių įstaigų asignavimų pagal programas sąmatų sudarymą.

Pagėgių savivaldybės administracijos direktorius (meras) patvirtintą Savivaldybės biudžetą pateikia Lietuvos Respublikos finansų ministerijai pagal finansų ministro patvirtintas formas.

Savivaldybės taryba biudžetą turi patvirtinti, kaip nurodo Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, per du mėnesius nuo valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo. Jeigu savivaldybė nustatytu laiku nepatvirtina biudžeto, lėšos iš valstybės biudžeto atitinkamai savivaldybei iki biudžeto patvirtinimo laikinai nepervedamos.

**Savivaldybės biudžeto vykdymas ir atskaitomybė.** Pagėgių savivaldybės finansų skyrius, vadovaudamasis patvirtintu Pagėgių savivaldybės biudžetu, jo pajamų paskirstymu ketvirčiais ir patvirtintomis programų sąmatomis, sudaro biudžeto pajamų ir asignavimų sąrašus pagal asignavimų valdytojus, programas, valstybės funkcijas, kurias tvirtina Savivaldybės administracijos direktorius. Patikslinus biudžetą, sudaromas patikslintas pajamų ir išlaidų sąrašas.

Savivaldybės biudžeto kasos operacijų vykdymą organizuoja Finansų skyrius per Lietuvos Respublikos kredito įstaigas. Finansavimas iš Savivaldybės biudžeto vykdomas pagal patvirtintą pajamų ir išlaidų sąrašą ir gali būti naudojamas tik toms reikmėms, kurios numatytos Savivaldybės biudžete nurodytose programose pagal patvirtintas sąmatas.

Asignavimų valdytojai gali (vieną kartą per ketvirtį) ne vėliau kaip likus 10 dienų iki atitinkamo ketvirčio pabaigos, raštu pateikę Finansų skyriui prašymą:

- keisti (jei keičiama suma sudaro ne mažiau kaip 0,1 tūkst. litų) patvirtintų jiems biudžeto asignavimų pagal ekonominę klasifikaciją paskirtį, neviršydami patvirtintų tam tikrai programai ir funkcijai bendrųjų asignavimų išlaidoms, išskyrus darbo užmokesčiui, sumų;



- keisti bendros asignavimų sumos programai vykdyti paskirstymą ketvirčiais.

Asignavimus išlaidoms pakeitus pagal ekonominę klasifikaciją arba pakeitus asignavimų paskirstymą ketvirčiais, atitinkamai tikslinamos sąmatos.

Asignavimų sumos išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, yra maksimalios ir jų ekonomija gali būti naudojama turtui įsigyti. Iš sutaupytų asignavimų išlaidoms lėšų pirmiausia turi būti dengiamas kreditorinis įsiskolinimas. Nesant įsiskolinimų, sutaupyti asignavimai išlaidoms gali būti skiriami turtui įsigyti.

Finansų skyrius, visais atvejais keičiant Savivaldybės biudžetą, keičiant patvirtintų asignavimų pagal ekonominę klasifikaciją paskirtį, keičiant patvirtintų asignavimų paskirstymą ketvirčiais, išduoda pažymą-pranešimą apie biudžeto pakeitimus. Asignavimų valdytojai, gavę pažymą-pranešimą, atitinkamai tikslina programų sąmatas ir ne vėliau kaip per 3 darbo dienas jas pateikia Finansų skyriui.

Jeigu Savivaldybės biudžetas nevykdomas, t. y. gaunama mažiau pajamų negu buvo numatyta, atsiskaitymai vykdomi pagal eiliškumą:

- 1) darbo užmokestis ir pajamų mokestis, socialinės paramos išmokos;
- 2) socialinio draudimo įmokos;
- 3) elektros energija, šildymas, vandentiekis ir kanalizacija;
- 4) kitos išlaidos.

Pagėgių savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai naudoja skirtus biudžeto asignavimus pagal paskirtį ir teikia Finansų skyriui atskaitomybę pagal Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymu patvirtintas finansinės atskaitomybės ir planų ir programų sąmatų įvykdymo ataskaitų formas.

Už asignavimų apskaitos ir naudojimo teisingumą yra atsakingi asignavimų valdytojai. Tvarkydami jiems skirtų asignavimų buhalterinę apskaitą.

Metams pasibaigus, asignavimų valdytojų ir jiems pavaldžių įstaigų disponuojamose sąskaitose esančios biudžeto lėšos grąžinamos į Savivaldybės biudžetą ne vėliau kaip iki sausio 5 dienos. Metų pabaigoje likusios nepanaudotos tikslinės paskirties lėšos, nustatytos Savivaldybės biudžetui Lietuvos Respublikos Seimo priimtame atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme, ir lėšos, kurios per metus buvo paskirtos Savivaldybės biudžetui pagal tam tikrus įstatymus arba Vyriausybės nutarimus, grąžinamos į Valstybės biudžetą – pervedamos į Valstybės, biudžeto sąskaitą ne vėliau kaip iki sausio 10 dienos, jeigu įstatymai nenumato kitaip.

Biudžeto plano įvykdymas be deficito užtikrina teisingą pajamų ir išlaidų paskirstymą. Tačiau tai padaryti sudėtinga, ypač dabartiniu metu, kai pasaulyje vyrauja ekonominis nuosmukis.

**Savivaldybės biudžeto kontrolė ir vertinimas.** Pagrindinis biudžeto pajamų ir išlaidų kontrolierius yra Savivaldybės taryba – tiesioginis bendruomenės atstovas. Kaip administruojamos pajamos, kaip vykdoma biudžeto kontrolė, kaip savivaldybės viešojo administravimo institucijos įgyvendina biudžeto planą, prižiūri tarybos Kontrolės komitetas. Pagal Vietos savivaldos įstatymą savivaldybės kontrolę ir auditą atlieka Kontrolieriaus tarnyba, kuri yra atskaitinga Savivaldybės tarybai.

Pagėgių savivaldybės kontrolieriaus tarnyba yra Pagėgių savivaldybės kontrolės ir audito institucija, prižiūrinti ar teisėtai, efektyviai ir rezultatyviai valdomas ir naudojamas Savivaldybės turtas, kaip vykdomas Savivaldybės biudžetas. Tarnyba yra biudžetinė įstaiga, kurios veikla grindžiama nepriklausomumo, teisėtumo, viešumo, objektyvumo ir profesionalumo principais. Tarnybos veiklos tikslas – prižiūrėti ar teisėtai, efektyviai, ekonomiškai ir rezultatyviai valdomas ir naudojamas Savivaldybės turtas, kaip vykdomas Savivaldybės biudžetas. Tarnyba atlieka Savivaldybės biudžeto vykdymo, finansinės atskaitomybės, turto apskaitos auditą, atlieka Savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojų programų išlaidų sąmatų veiklos auditą, vykdo vietinių rinkliavų kontrolę, teikia Savivaldybės tarybai, jos veiklos reglamente nustatytais terminais ir tvarka, išvadas dėl pateiktos tvirtinti metinės biudžeto įvykdymo apyskaitos.

Centralizuota vidaus audito tarnyba – Pagėgių savivaldybės administracijos struktūrinis padalinys. Tarnyba tikrina ir vertina Savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojų programų vykdymą, joms skirtų lėšų bei Savivaldybės turto naudojimą efektyvumo, ekonomiškumo ir rezultatyvumo požiūriais. Tikrina asignavimų valdytojų finansinių ir veiklos ataskaitų duomenų teisingumą, apskaitos informacijos tinkamumą, objektyvumą. Rengia vidaus audito ataskaitas su išvadamis ir rekomendacijomis, kaip ištaisyti vidaus audito metu nustatytus neatitikimus, kaip tobulinti vidaus kontrolę.

Kai kurie specialistai tapatina vidaus kontrolę ir vidaus auditą. Dažnai neaišku: jeigu viešajame juridiniame asmenyje yra vidaus kontrolė, tai kokius klausimus turėtų nagrinėti vidaus auditas.

Valstybės biudžeto lėšų, skirtų savivaldybių biudžetams, auditą atlieka Valstybės kontrolė.

Einamąją biudžeto vykdymo kontrolę atlieka Finansų skyrius, kuris analizuoja Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų vykdymą ir teikia informaciją Pagėgių savivaldybės Tarybai apie biudžeto pajamų ir išlaidų plano vykdymą.

Nuolatinę biudžeto pajamų iš mokesčių surinkimo kontrolę atlieka mokesčių administratorius – Valstybinė mokesčių inspekcija.

Išorės auditą Savivaldybėje, be Savivaldybės kontrolieriaus tarnybos ir Valstybinės kontrolės, atlieka nepriklausomi auditoriai.

E. Buškevičiūtė (2006) teigia, kad Lietuvos savivaldybių finansinių išteklių panaudojimas menkai kontroliuojamas. Vidaus auditas savivaldybėse yra nepakankamai efektyvus, kadangi savivaldybės kontrolieriaus veikla iš dalies priklauso nuo mero sprendimų. Ji siūlo organizuoti savarankišką instituciją, kuri atsiskaitytų valstybės kontrolės institucijai.

Rengiant savivaldybės biudžeto projektą, su biudžeto procesu susijusi informacija turi būti teikiama visuomenei patogiai ir visiems prieinama forma. Taip pat skirstant biudžeto asignavimus, rekomenduojama atsižvelgti ne tik į asignavimų valdytojų pateiktas projektines sąmatas, bet ir į jų galimybes įsisavinti gaunamas lėšas.

*Apžvelgus Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto rengimą, jo vykdymą ir kontrolę, galima daryti išvadas, kad nuo efektyvaus biudžeto sudarymo priklauso ateinančių metų savivaldybės ekonominė socialinė politika. Biudžeto plano įvykdymas be deficito užtikrina teisingą pajamų ir išlaidų paskirstymą. Tačiau dabartiniu metu tai padaryti sudėtinga, vyraujant ekonominiam nuosmukiui.*

## **2. PAGĖGIŲ SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO ANALIZĖ BEI PROGNOZIŲ PAGRINDIMAS**

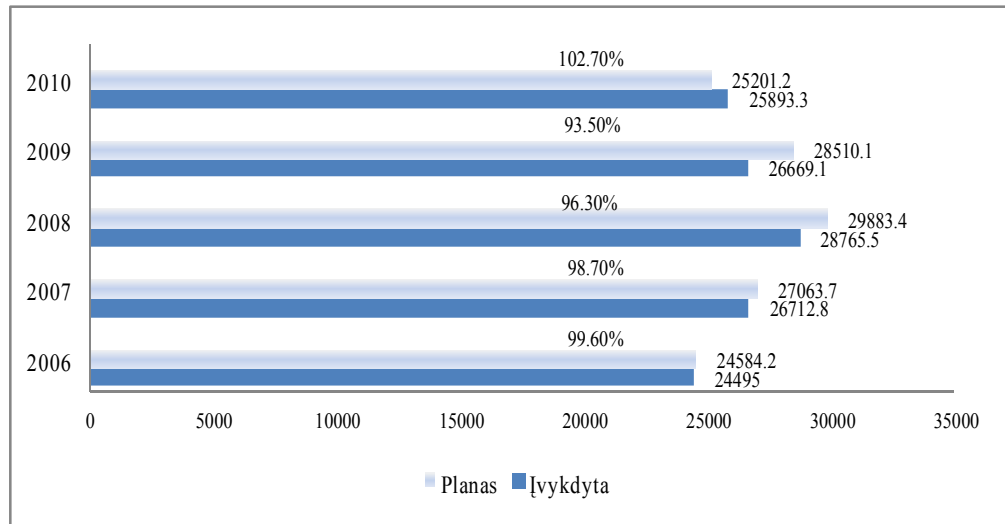
### ***2.1. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir asignavimų analizė***

#### **2.1.1. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų analizė**

Pagėgių savivaldybė yra viena iš mažiausių ir jauniausių savivaldybių Lietuvoje, bet kaip ir visos kitos savivaldybės, nėra savarankiška planuodama savo biudžetą. Savivaldybės biudžetas sudaromas ne pagal konkrečius poreikius, bet Finansų ministerijos apskaičiuotais ir įvertintais rodikliais.

Savivaldybių atliekamoms funkcijoms yra reikalingi finansiniai ištekliai, kurių didžioji dalis sukaupiama savivaldybių biudžetuose. Savivaldybės surenkamų pajamų į biudžetą dydis parodo savivaldybės ekonominio pajėgumo lygį.

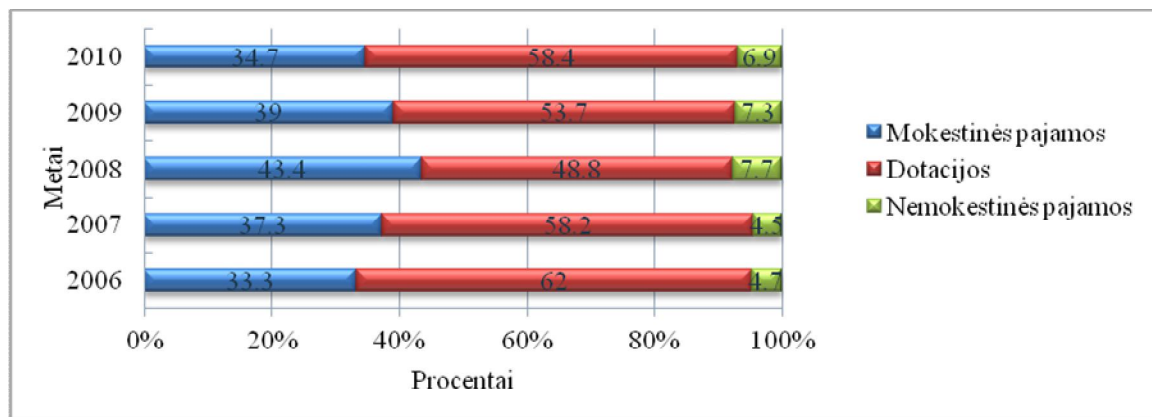
Pradedant analizuoti biudžeto pajamas, pažvelkime (žr. 1 paveikslą) į planinių ir faktinių biudžeto pajamų palyginimą. Per analizuojamą laikotarpį 2006-2010 metais pajamų planas beveik visada viršijo faktines išlaidas, išskyrus 2010 m. tada planas viršytas buvo beveik 3 proc. Mažiausiai 93,5 proc. planas buvo įvykdytas 2009 m. Detaliau į biudžeto planų įvykdymus pažvelgsime toliau šiame darbe, nagrinėjant mokestines ir nemokestines pajamas, bei dotacijas.



**1 pav.** Pagėgių savivaldybės 2006-2010 m. pajamų plano įvykdymas, tūkst. Lt

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Iš 2 paveikslė matome, kaip kito pajamų struktūra 2006-2010 m. Visais metais didžiausią pajamų dalį sudarė dotacijos ir mokestinės pajamos.



**2 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų struktūros kitimas 2006-2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Valstybės skiriamos dotacijos analizuojamais metais nedaug skyrėsi, jos tai sumažėja, tai padidėja, jų intervalas [48,8;62]. Daugiausia valstybės gaunamos dotacijos, savivaldybės biudžetą papildė 2006 m., t.y. 14610 tūkst. Lt, arba 62 proc. viso tų metų biudžeto. Mokestinės pajamos nuo 2006 m. iki 2008 m. padidėjo 10,1 procentinio punkto. 2008 metais jos buvo didžiausios iš nagrinėjamo laikotarpio, tai sudarė 43,4 proc. (12822,6 tūkst. Lt) viso tų metų biudžeto. Nuo 2008 m. iki 2010 m. mokestinės pajamos sumažėjo 8,7 procentiniu punktu. Nemokestinės pajamos sudarė labai nedidelę dalį visų pajamų. Jos taip pat tai mažėja, tai didėja. Jų intervalas [4,5;7,7]. Daugiausia nemokestinių pajamų buvo 2008 m., jos sudarė 7,7 proc. (2286 tūkst. Lt) biudžeto, o mažiausiai 2007 m. – 4,5 proc. arba 1190,2 tūkst. Lt.

Atidžiau analizuojant savivaldybės biudžeto pajamas galime pažvelgti, kaip didėjo jos ar mažėjo, naudojantis absoliučiu pokyčiu, bei didėjimo ir padidėjimo tempais.

2 lentelė

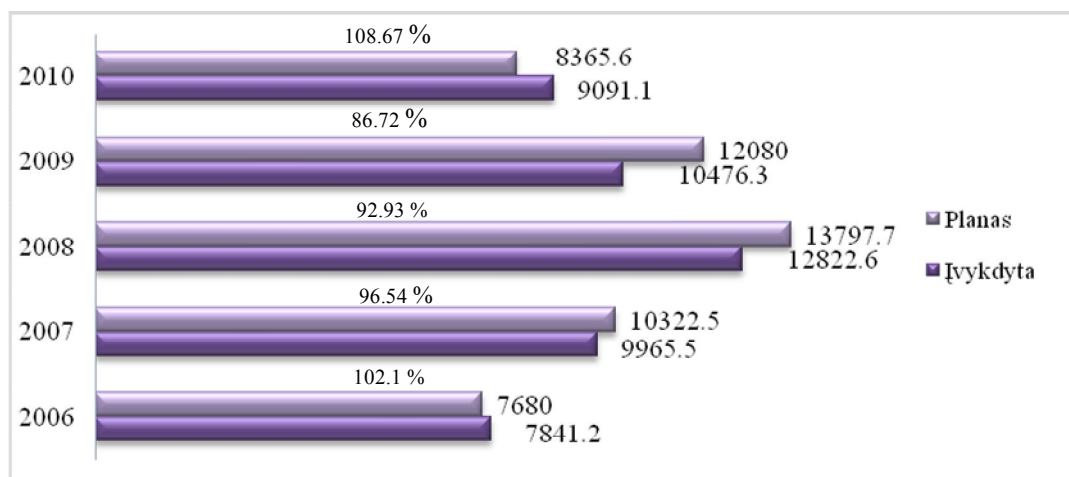
**Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų baziniai ir grandininiai kitimo tempai**

Metai	Faktinės pajamos, tūkst. Lt	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absolūtus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	24495	100	-	0	-	0	-
2007	26712.8	109.05	109.05	9.05	9.05	2217.8	2217.8
2008	28765.5	117.43	107.68	17.43	7.68	4270.5	2052.7
2009	26669.1	108.88	92.71	8.88	-7.29	2174.1	-2096.4
2010	25893.3	105.71	97.09	5.71	-2.91	1398.3	-775.8

Matome (žr. 2 lentelę), kad analizuojant pajamų padidėjimą ir lyginant jas su baziniais metais t.y. 2006 m. jos visais metais augo. Didžiausias padidėjimas pastebimas 2009 m. ir lyginant su baziniais metais jis išaugo 17,43 proc. arba 4270,5 tūkst. Lt. Mažiausias pajamų augimas pastebimas 2010 m.; lyginant su baziniais metais jos išaugo tik 5,71 proc. arba 1398,3 tūkst. Lt. Lyginant metus su prieš tai buvusiais metais, matome, kad nuo 2009 m. pajamos pradėjo mažėti. Minėtais metais, lyginant su 2008 m., pajamos sumažėjo 7,29 proc. arba 2096,4 tūkst. Lt., o 2010 m. lyginant su 2009 m., pajamos sumažėjo 2,91 proc. arba 775,8 tūkst. Lt.

Kaip jau minėjau, savivaldybės pajamas sudaro: mokestinės pajamos, dotacijos ir nemokestinės pajamos. Šių trijų savivaldybių biudžeto įplaukų analizė leidžia įvertinti fiskalinės decentralizacijos<sup>17</sup> lygį šalies viešojo sektoriaus ekonomikoje, o kartu ir savivaldybių finansinio savarankiškumo laipsnį. Savivaldybės finansinio savarankiškumo laipsnį rodo santykis tarp mokestinių ir kitų pajamų, naudojamų savivaldybių savarankiškai atliekamoms funkcijoms finansuoti su dotacijomis iš valstybės biudžeto valstybės priskirtoms funkcijoms vykdyti. Aukštas dotacijų lygis bendroje pajamų struktūroje reikštų ir santykinai mažesnę savivaldybės finansinį savarankiškumą (Davulis, 2006). Plačiau panagrinėkime kiekvieną biudžeto pajamų sudedamąją dalį.

<sup>17</sup> tai procesas, kurio metu konkrečių valdymo lygių sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo atsakomybė valstybės finansų srityje perskirstoma žemesnių valdymo lygių fiskalinės autonomijos didėjimo link (Baltušnikienė, 2006).



**3 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto mokestinių pajamų plano įvykdymas 2006-2010 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

3 paveiksle matome mokestinių pajamų plano įvykdymą. Mokestinių pajamų planas viršytas buvo 2006 m., tada jis buvo įvykdytas 102,1 proc. Tai įvyko dėl to, kad visų mokestinių pajamų buvo gauta daugiau, negu planuota. Gyventojų pajamų mokesčio iš VMI gauta 56 tūkst. Lt daugiau negu planuota, nes 2006 m. liepos 1 d. padidėjo minimali mėnesinė alga nuo 550 Lt iki 600 Lt. Prie viršyto mokestinių pajamų plano prisidėjo ir gyventojų pajamų mokesčiai savivaldybių pajamoms iš gyventojų pajamų mokesčio išlyginti. Jo gauta daugiau 92 tūkst. Lt. negu planuota, kadangi Pagėgių savivaldybė gavo nustatytą skirtumą, susidariusį tarp faktinių praėjusio mėnesio visų savivaldybių vidutinių pajamų iš fizinių asmenų pajamų mokesčio vienam gyventojui ir faktinių praėjusio mėnesio pajamų iš fizinių asmenų pajamų mokesčio vienam Pagėgių savivaldybės gyventojui.

2007 m. mokestinių pajamų planas buvo įvykdytas 96,54 proc. Pagal patvirtintą pajamų planą į savivaldybės biudžetą 2007 metais negauta 773,5 tūkst. Lt gyventojų pajamų mokesčio. Pagrindinė nesurinkimo priežastis - išaugęs nedarbo lygis ir padidėjusi gyventojų migracija. Gyventojų pajamų mokesčiai savivaldybių išlaidų struktūros skirtumams išlyginti negauta 292,0 tūkst. Lt. Kitos tų metų mokesinės pajamos viršijo planą, nes turto mokesčio buvo surinkta 74,3 tūkst. Lt. daugiau negu planuota. Padaugėjus nuosavos žemės plotams žemės mokesčio surinkta 17,3 tūkst. Lt. negu planuota. Nekilnojamo turto mokesčio gauta 54,6 tūkst. Lt. negu planuota, kadangi buvo įsigyta daugiau nekilnojamo turto bei naujai įvertintas jau turimas nekilnojamas turtas. 2007 m. išieškojus 2006 metų įsiskolinimus mokesčio už nuomą už valstybinę žemę ir nuomojamus vandens telkinius gauta 48,8 tūkst. Lt. daugiau. Dėl nekilnojamo turto mokesčio lengvatos suteiktos UAB „Pagėgių komunalinis ūkis“, biudžetas neteko 3860 Lt. Dėl savivaldybės Tarybos sprendimais suteiktų mokesčių lengvatų Savivaldybės biudžetas neteko 30961,35 Lt žemės nuomos mokesčio. Prekių ir paslaugų mokesčių 2007

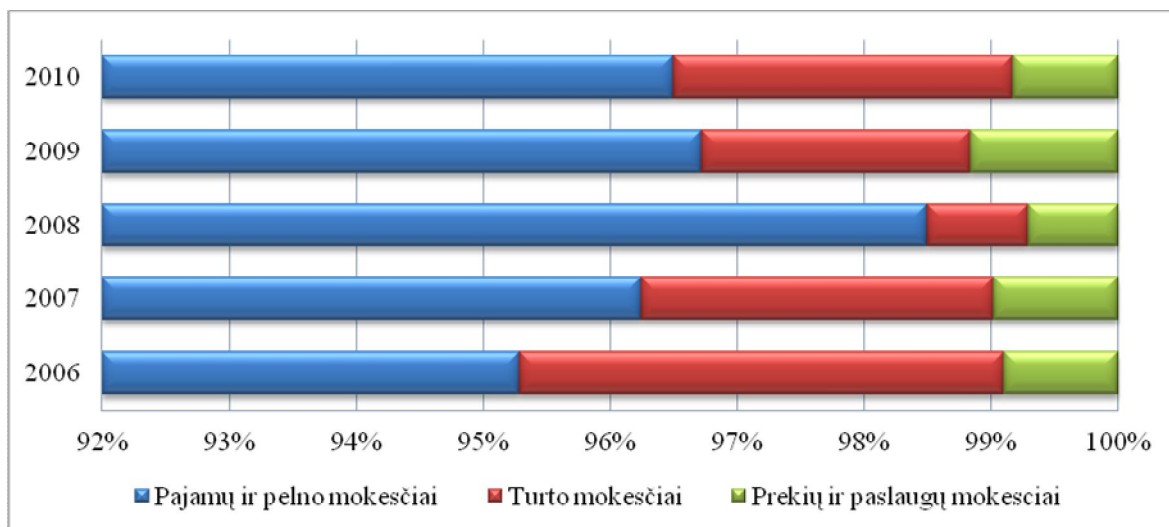
m. surinko daugiau negu 22 tūkst. Lt. Iš jų 16,4 tūkst. Lt iš valstybinės rinkliavos, dėl daugiau tais metais išduotų verslo liudijimų.

2008 m. planas buvo įvykdytas 92,93 proc. Pagrindinė 2008 m. biudžeto nevykdymo priežastis, tai sunki šalies ekonominė padėtis, todėl didžiausią negautų pajamų dalį sudarė pajamos iš valstybės išdo. 2008 metais 9,3 tūkst. Lt viršytas tik žemės nuomos mokestis, kadangi padidėjo nuosavos žemės plotai. Nekilnojamo turto mokesčio nesurinko tiek kiek planavo, kadangi savivaldybės taryba nebuvo patvirtinusi nekilnojamojo turto mokesčio tarifo iki nustatytos datos, dėl to buvo taikomas 0,3 procento mokesčio tarifas, taip pat tam įtakos turėjo ir UAB „Vilkyškių pieninė“ nekilnojamojo turto mokestis, kurį įmonė sumokėjo į Pagėgių savivaldybės biudžetą, bet vėliau VMI persikirstė pagal UAB „Vilkyškių pieninė“ filialų registravimų vietą. Pajamų ir pelno mokesčių 2008 m. savivaldybė surinko 784,7 tūkst. Lt. mažiau negu planavo. Gyventojų pajamų mokesčio iš VMI gauta 454,7 tūkst. Lt. mažiau negu planavo. Tam įtakos turėjo suaktyvėję migracijos srautai į užsienio šalis. Taip pat 309 tūkst. Lt. mažiau gavo ir gyventojų pajamų mokesčio savivaldybių išlaidų struktūros skirtumams išlyginti.

Mažiausiai 86,72 proc. planas buvo įvykdytas 2009 m. Tam įtakos turėjo mažesnis negu planuotas pajamų ir pelno mokesčių gavimas, dėl vis dar aktyvios gyventojų migracijos. Planas neįvykdytas buvo ir dėl turto mokesčių nesurinkimo. Kažkokių ypatingų priežasčių dėl šio mokesčio nesurinkimo 2009 m. nebuvo, paprasčiausia žmonės buvo nemokūs. Šiek tiek mažesnis buvo negu planuotas prekių ir paslaugų mokesčių surinkimas. Ypač daug nesurinkta vietinės rinkliavos. Šio mokesčio planą metams nustato finansų ministerija. 2009 m. buvo nustatyta 20 tūkst. Lt., o savivaldybės surinko tik 2,1 tūkst. Lt. Dėl nekilnojamo turto mokesčio lengvatos suteiktos UAB „Pagėgių komunalinis ūkis“, biudžetas neteko 4207 Lt. Dėl savivaldybės Tarybos sprendimais suteiktų mokesčių lengvatų Savivaldybės biudžetas neteko 34422,62 Lt žemės nuomos mokesčio. Ši suma susidarė taikant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimą Nr.1798, „Dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę“.

2010 m. planas įvykdytas 108,87 proc. Tam įtakos turėjo daugiau negu planuota pajamų ir pelno mokesčio surinkimas. Surinkti buvo planuota 8015,4 tūkst. Lt., o Savivaldybės biudžetą tai metais papildė 8772,8 tūkst. Lt. Tai įtakojo, kad Pagėgių savivaldybė gavo nustatytą skirtumą, susidariusį tarp faktinių praėjusio mėnesio visų savivaldybių vidutinių pajamų iš fizinių asmenų pajamų mokesčio vienam gyventojui ir faktinių praėjusio mėnesio pajamų iš fizinių asmenų pajamų mokesčio vienam Pagėgių savivaldybės gyventojui. Šio mokesčio buvo suplanuota gauti 1832,4 tūkst. Lt, o gavo 2452 tūkst. Lt.

Nagrinėjant *mokestinių pajamų* struktūrinį kitimą analizuojamais metais, 4 paveiksle matome, kad pajamų ir pelno mokestis, visai naginėjamais metais, sudarė didžiausią dalį mokestinių pajamų.



**4 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto mokestinių pajamų struktūrinis kitimas 2006-2010 m. Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

*Pajamų ir pelno mokestis*, visus analizuojamus metus, mažiau 95 proc. nebuvo nusileidęs, jis svyruoja nuo 95,3 proc. (7471,8 tūkst. Lt) iki 98,5 proc. (12630,3 tūkst. Lt) (žr. 3 lentelę). Didžiausią procentinę mokestinių pajamų dalį jis sudarė 2008 m. Aptariant turto mokestį iš 4 paveikslo matome, kad visais metais jis kito nežymiai. Aiškesnį šio mokesčio kitimą galime matyti 3 lentelėje. Čia matome priešingą variantą pajamų ir pelno mokesčiui, tada kai iš pastarojo mokesčio buvo surenkama daugiausia, turto mokesčio tais pačiais 2008 m. buvo surenkama mažiausiai. Daugiausia turto mokesčio buvo surinkta 2006 m. tai sudarė 3,8 proc. (299,4 tūkst. Lt) mokestinių pajamų. Paskutinė mokestinių pajamų sudedamoji dalis yra prekių ir paslaugų mokestis, jis yra labai mažas ir tik 2009 m. viršijo 1 proc., visais kitais metais jis buvo lygus 1 proc. arba net nesiekė 1 proc.

3 lentelė

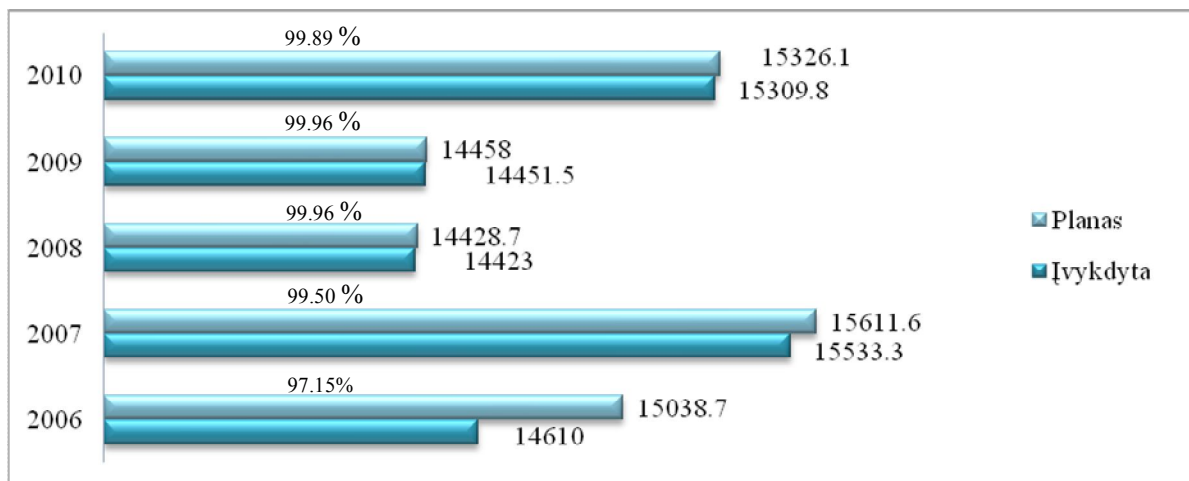
### Pagėgių savivaldybės mokestinės pajamos

Pajamų pavadinimas	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Pajamų ir pelno mokestis	7471.8	95.3	9591.5	96.2	12630.3	98.5	10133.5	96.7	8772.8	96.5
Turto mokestis	299.4	3.8	277.3	2.8	101.7	0.8	221.8	2.1	243.8	2.7
Prekių ir paslaugų mokestis	70.0	0.9	96.7	1.0	90.6	0.7	121.0	1.2	74.5	0.8
Iš viso	7841.2	100.0	9965.5	100.0	12822.6	100.0	10476.3	100.0	9091.1	100.0

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

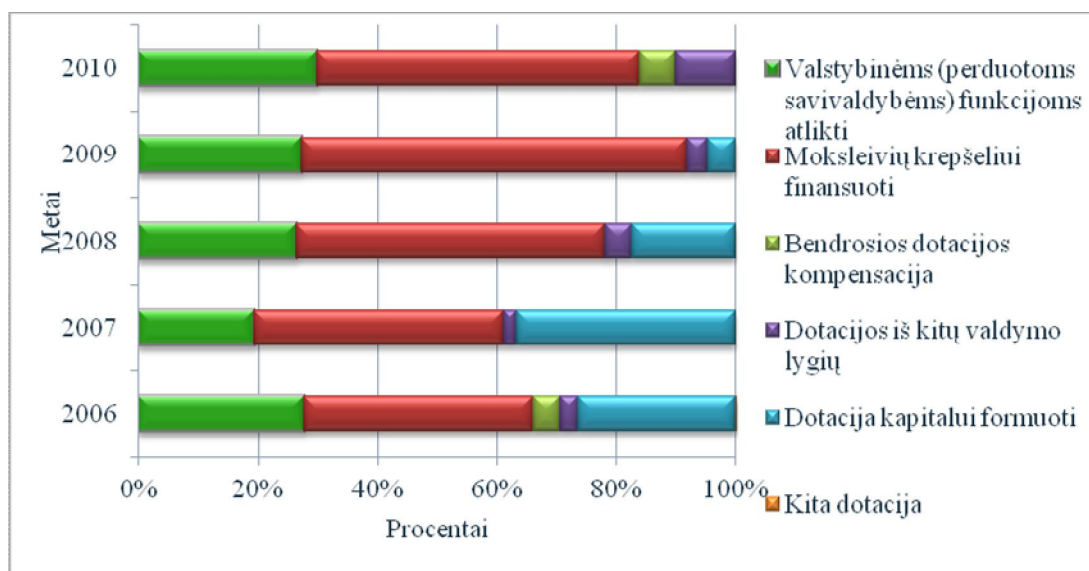


Didžiausią pajamų dalį visais metais sudarė valstybės skiriamos *dotacijos*. Pagėgių savivaldybei skiriamos specialioji tikslinė dotacija: valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti ir mokinio krepšeliui bei bendroji dotacija kompensacija, kuri skiriama savivaldybės biudžetui dėl Seimo ar Vyriausybės priimtų sprendimų atsiradusiems savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų pokyčiams kompensuoti.



**5 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto valstybės dotacijų plano įvykdymas 2006-2010 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

5 paveiksle matome valstybės skiriamų dotacijų plano įvykdymą. Savivaldybė visais analizuojamais metais, valstybės skiriamas dotacijas panaudojo beveik 100 procentu. Mažiausiai panaudota buvo 2006 m. – 97,15 proc. Šį procentą šitaip sumažino nepanaudotos daugiau nei 280 tūkst. Lt. dotacijų iš kitų valdymo lygių. Visais kitais analizuojamais metais dotacijų plano įvykdymas viršija 99,50 proc.



**6 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto valstybės dotacijų kitimas 2006-2010 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Dotacijų struktūrinį kitimą matome 6 paveiksle. Didžiausią valstybės skiriamų dotacijų dalį sudaro dotacija skirta moksleivių krepšeliui finansuoti. Daugiausia jų buvo skirta 2009 m., tai sudarė 64, 5 proc. (9326, 5 tūkst. Lt) visų dotacijų (žr. 4 lentelę). Šį padidėjimą lėmė mokinio krepšelio dydžio vienam vaikui didėjimas. Kita dotacija, sudaranti nemažą procentą visų dotacijų, yra dotacija skirta valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti. Mažiausiai jos buvo skirta 2007 m., t.y. 19,3 proc. (2991, 2 tūkst. Lt), o daugiausia 2010 m. – 29,8 proc. (4564,5 tūkst. Lt). Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti didėjimui didžiausią įtaką darė padidėjęs darbo užmokestis. Ne visus analizuojamus metus buvo skiriama bendrosios dotacijos kompensacija. Visus metus, išskyrus 2010 m. buvo gaunama dotacija kapitalui formuoti. Šios lėšos panaudotos pagal paskirtį. Kaip matome 4 lentelėje ji taip pat sudarė nemažą dalį visų dotacijų. Didžiausia buvo 2007 m., t.y. 36,7 proc. (5694 tūkst. Lt), Kitos likusios dotacijos sudarė labai nežymią dalį visų valstybės skiriamų dotacijų.

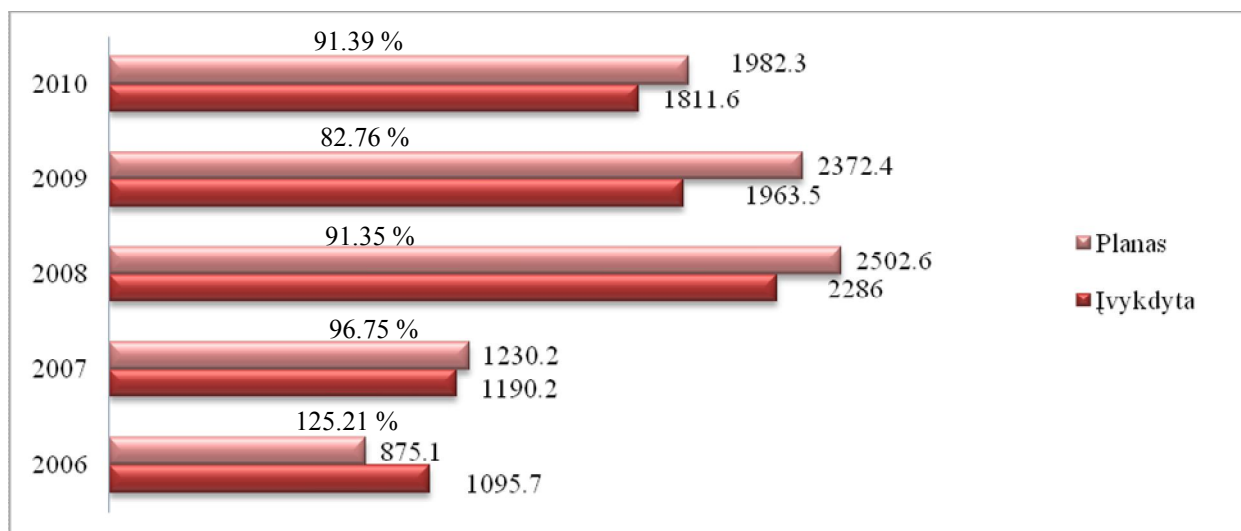
4 lentelė

#### Pagėgių savivaldybei valstybės skiriamos dotacijos

Pajamų pavadinimas	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti	4037.5	27.6	2991.2	19.3	3802.5	26.4	3950.4	27.3	4564.5	29.8
Dotacija kapitalui formuoti	3833.0	26.2	5694.0	36.7	2501.0	17.3	661.0	4.6	0.0	0.0
Dotacijos iš kitų valdymo lygių	453.7	3.1	339.9	2.2	646.4	4.5	513.6	3.6	1543.4	10.1
Bendrosios dotacijos kompensacija	671.1	4.6	0.0	0.0	17.2	0.1	0.0	0.0	921.0	6.0
Moksleivių krepšeliui finansuoti	5611.3	38.4	6508.2	41.9	7455.9	51.7	9326.5	64.5	8280.9	54.1
Kita dotacija	3.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Iš viso	14610.0	100.0	15533.3	100.0	14423.0	100.0	14451.5	100.0	15309.8	100.0

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Panagrinėkime plačiau paskutinę pajamų sudedamąją dalį - *nemokestines pajamas*. Jas sudaro pajamos už prekes ir paslaugas, pajamos iš baudų ir konfiskacijos, materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo pajamos bei kitos pajamos.



**7 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto nemokestinių pajamų plano įvykdymas 2006-2010 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Pažvelkime *kitų pajamų plano įvykdymą* analizuojamais metais. 7 paveiksle matome, jog žymus kitų pajamų plano įvykdymas buvo tik 2006 m., tada jis buvo įvykdytas net 125,21 proc. Tais metais beveik visų nemokestinių pajamų buvo surinkta daugiau negu planuota. Daugiausia šiam procentui įtakos turėjo beveik dvigubai daugiau surinktų pajamų iš baudų ir konfiskacijų. Jų gauta net 159,6 tūkst. Lt., o planuota buvo tik 80 tūkst. Lt. Kadangi Pagėgių savivaldybė yra pasienio ruože su Kaliningrado sritimi, čia itin klesti kontrabanda. Taigi baudos už kontrabandą, kelių policijos baudos, kurių 40% patenka į savivaldybės biudžetą, o 60 % valstybės biudžetą, taip pat administracinės baudos, kurios 100% patenka į savivaldybės biudžetą, lėmė šių pajamų tokį didelį surinkimą. Kitais likusiai metais plano įvykdymo procentas svyruoja nuo 91,35 proc. iki 96,75 proc. Jų struktūrinį kitimą matome 8 paveiksle.

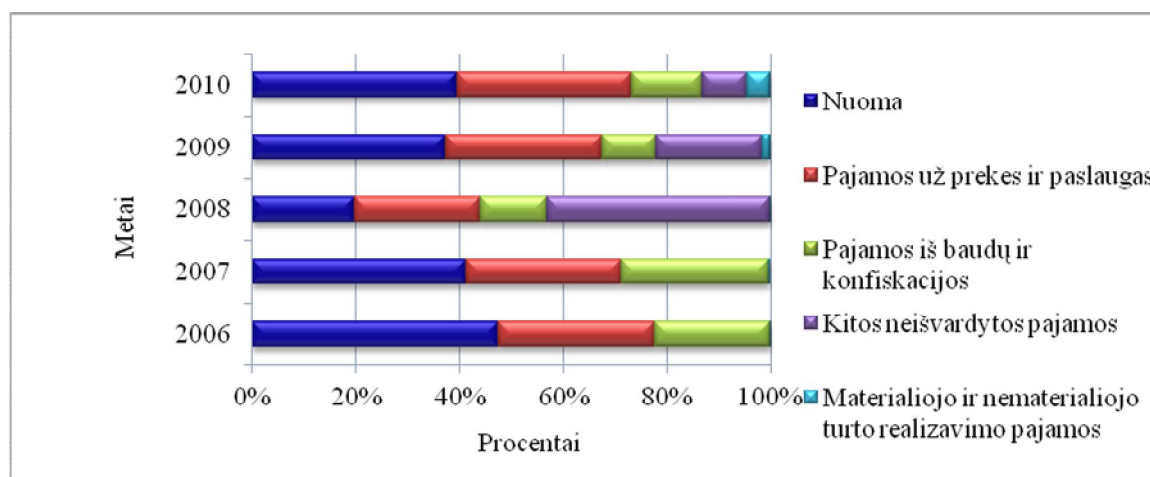
2007 m. kitų pajamų buvo surinkta: nuoma už žemę ir vandens telkinius 283,6 tūkst.lt., pajamos už patalpų nuomą 329,3 tūkst. Lt., pajamos iš baudų ir konfiskacijos 144 tūkst. Lt. Savivaldybių biudžetinės įstaigos 2007 metais už teikiamas paslaugas planavo gauti 329,3 tūkst. Lt, iš jų 225,9 tūkst. Lt už išlaikymą švietimo ir socialinės apsaugos įstaigose, o įvykdyta buvo tik 225,1 tūkst. Lt. Pajamos nesurinktos, kadangi sumažėjo gyventojų socialinio aprūpinimo įstaigose, taip pat buvo užplanuota pajamų už atliktus darbus, vykdomus seniūnijų teritorijose.

2008 m. kitos pajamos, tai nuoma už žemę ir vandens telkinius, pajamos už patalpų nuomą, pajamos iš baudų ir konfiskacijos, mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius sudarė 1 406,8 tūkst. Lt. Savivaldybių biudžetinės įstaigos 2008 metais už teikiamas paslaugas planavo gauti 234,4 tūkst. Lt, o įvykdyta buvo tik 220,9 tūkst. Lt., čia taip pat įtakos turėjo sumažėjusios socialinėse įstaigose gyvenančių gyventojų įplaukos.

Mažiausias 82,76 proc. įvykdymas buvo 2009 m. Tai lėmė daugiau nei 200 tūkst. Lt. kitų pajamų nepanaudojimas. 2008 m. buvo vykdomi Europos Sąjungos lėšomis finansuojami investiciniai projektai, taigi 2009 m. grįžo tam išleistos savivaldybės lėšos, bet savivaldybei nebebuvo poreikio jas panaudoti, taigi tos lėšos buvo nukreiptos sekančio ketvirčio išlaidoms dengti.

2010 m. nemokestinių pajamų planas įvykdytas 91,39 proc. Tam įtakos turėjo pajamų už prekes ir paslaugas nesurinkimas, kadangi už teikiamas paslaugas planavo gauti 490,7 tūkst. Lt, iš jų 398,8 tūkst. Lt už išlaikymą švietimo ir socialinės apsaugos įstaigose, o įvykdyta buvo tik 391,3 tūkst. Lt. Pajamos nesurinktos, kadangi sumažėjo gyventojų socialinio aprūpinimo įstaigose, taip pat buvo užplanuota pajamų už atliktus darbus, vykdomus seniūnijų teritorijose.

Analizuojant detaliau nemokestinių pajamų struktūrinį kitimą, matome, kad šias pajamas daugiausia sudaro nuoma (žr. 8 paveikslą). Jų intervalas svyruoja nuo 37,5 proc. (457,3 tūkst. Lt) 2009 m. iki 47,5 proc. (341,5 tūkst. Lt) 2006 m. (žr. 5 lentelę).



**8 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto nemokestinių pajamų struktūrinis kitimas 2006-2010 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Kitos, įeinančios į nemokestines pajamas, yra pajamos už prekes ir paslaugas. Jų daugiausiai 33,7 proc. (319,3 tūkst. Lt) buvo 2010 m., o mažiausiai 24,2 proc. (306,6 tūkst. Lt) – 2008 m. Nedidelę dalį, kaip ir pajamos už prekes ir paslaugas, sudarė ir pajamos iš baudų ir konfiskacijos. Jos svyruoja nuo 10,5 proc. (128,6 tūkst. Lt) 2009 m. iki 28,4 proc. (213,3 tūkst. Lt) 2007 m. Kitos likusios pajamos sudarė labai nedidelę dalį tų metų biudžeto nemokestines pajamas.

**Pagėgių savivaldybės nemokestinės pajamos**

Pajamų pavadinimas	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Pajamos už prekes ir paslaugas	217.4	30.2	225.1	29.9	306.6	24.2	366.5	30.0	391.3	33.7
Nuoma	341.5	47.5	310.5	41.3	252.2	19.9	457.3	37.5	460.9	39.6
Pajamos iš baudų konfiskacijos	159.6	22.2	213.3	28.4	162.8	12.8	128.6	10.5	156.4	13.5
Kitos neišvardytos pajamos	0.0	0.0	0.0	0.0	547.2	43.1	247.9	20.3	101.2	8.7
Materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo pajamos	0.2	0.0	2.9	0.4	0.6	0.0	20.2	1.7	52.9	4.5
Iš viso	718.7	100.0	751.8	100.0	1269.4	100.0	1220.5	100.0	1162.7	100.0

Saltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

*Analizuojant Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamas pastebėjome, kad pagrindinės savivaldybės biudžeto pajamų struktūrinės dalys yra dotacijos ir gyventojų pajamų mokesčio iplaukos. Tuo tarpu visos kitos pajamų rūšys – turto mokesčiai, prekių ir paslaugų mokesčiai, kitos pajamos sudaro nedidelę dalį visų savivaldybių pajamų ir jų reikšmė nėra didelė. Pagėgių savivaldybė yra viena mažiausių Lietuvoje pagal gyventojų skaičių ir užimamą plotą, ir nuo šių rodiklių pagal biudžeto formavimo metodiką priklauso pajamų dydis, tenkantis savivaldybei. Ji pati nepajėgi savarankiškai surinkti jai priskirtoms funkcijoms atlikti reikalingas pajamas. Be to, savivaldybė atlieka ir valstybės deleguotas funkcijas, kurių finansavimą turi užtikrinti pati valstybė.*

**2.1.2. Pagėgių savivaldybės biudžeto asignavimų analizė**

Savivaldybės biudžeto asignavimai – tai savivaldybės biudžete numatyta biudžetinių įstaigų ir kitų biudžeto lėšas gaunančių subjektų, atliekančių viešojo administravimo funkcijas, išlaidoms ir turtui įsigyti skirta lėšų suma, kurią asignavimų valdytojas turi teisę biudžetiniais metais gauti iš biudžete sukauptų lėšų patvirtintoms programoms finansuoti. Asignavimų valdytojais privalo naudoti skirtus asignavimus pagal nustatytą paskirtį, organizuoti iš biudžeto finansuojamų programų rengimą ir vykdymą, užtikrinti finansinių ir statistinių ataskaitų teisingumą ir pateikimą laiku, užtikrinti programų vykdymo ir paskirtų asignavimų naudojimo teisėtumą, ekonomiškumą, efektyvumą ir rezultatyvumą.

Biudžeto sandaros įstatymo 6 str. nustatyta, kad asignavimų valdytojais turi teisę keisti programoms numatytų biudžetų asignavimų išlaidoms pagal ekonominę klasifikaciją paskirti, neviršydami patvirtintų

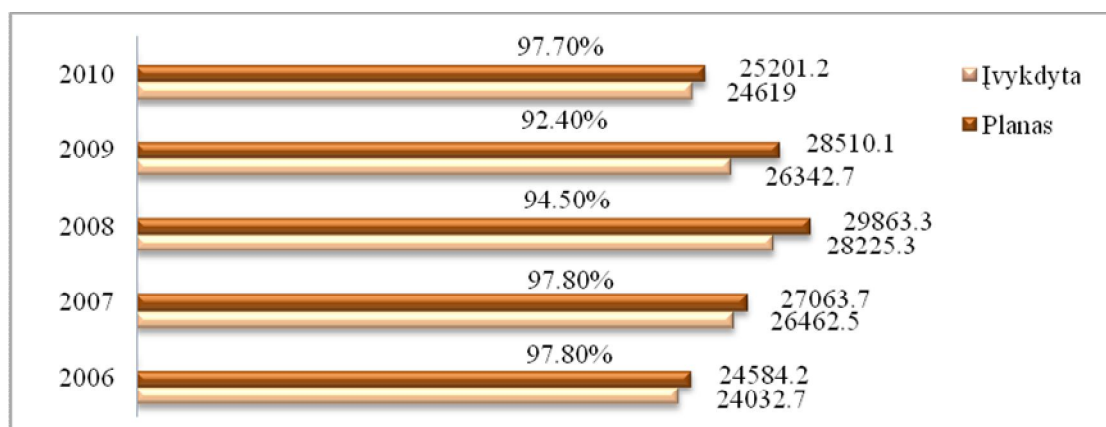
tam tikrai programai bendrųjų asignavimų išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, sumų. Asignavimų sumos išlaidoms, iš jų – darbo užmokesčiui, yra maksimalios ir jų ekonomija gali būti naudojama turtui įsigyti.

Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidos planuojamos vadovaujantis strateginio planavimo ir biudžeto sudarymo pagal programas principus. Atsižvelgiant į šią aplinkybę Savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai išlaidų apskaitą veda pagal funkcinę ir ekonominę klasifikaciją ir pagal atskiras programas.

Pagėgių savivaldybės taryba, tvirtindama atitinkamų metų biudžetą, kartu patvirtina asignavimų valdytojų sąrašą ir jiems skirtus asignavimus. Didžiausia asignavimų dalis analizuojamu laikotarpiu skiriama Savivaldybės administracijos Švietimo skyriui. Švietimo skyriaus centralizuota buhalterija pagal sutartis veda apskaitą bendrojo lavinimo mokykloms, ikimokyklinio ugdymo įstaigoms, kultūros centrams ir kitoms ugdymo įstaigoms.

Asignavimai iš Savivaldybės biudžeto klasifikuojami pagal Finansų ministro patvirtintą valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikaciją.

Išlaidų analizę pradėkime nuo *planinių ir faktinių biudžeto išlaidų palyginimo*. Per analizuojamą laikotarpį 2006-2010 metais išlaidų planas viršijo faktines išlaidas (žr. 9 paveikslą). Kasmet išlaidų planas įvykdomas vis mažesniu procentu, 2006 m. ir 2007 m. išlaidų planas įvykdytas 97,8 proc., 2008 m. – 94,5 proc., mažiausiu procentu išlaidų planas įvykdytas 2009 m. 92,4 proc. Planas neįvykdytas dėl mažesnių negu planuota išlaidų. Priežastis, dėl kurių neįvykdytas planas, plačiau aptarsime toliau darbe. 2010 m. išlaidų plano įvykdymo procentas vėl pakilo iki 97,7 proc. ir beveik pasiekė 2006 m. ir 2007 m. plano įvykdymo procentą.



**9 pav.** Pagėgių savivaldybės 2006-2010 m. išlaidų plano įvykdymas

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Plačiau aptariant išlaidas 6 lentelėje matome jų padidėjimo tempus. Kaip ir pajamų, išlaidų didžiausias šuolis buvo 2008 m. Tada, lyginant su baziniais metais jos padidėjo 17,45 proc. vėlesniais

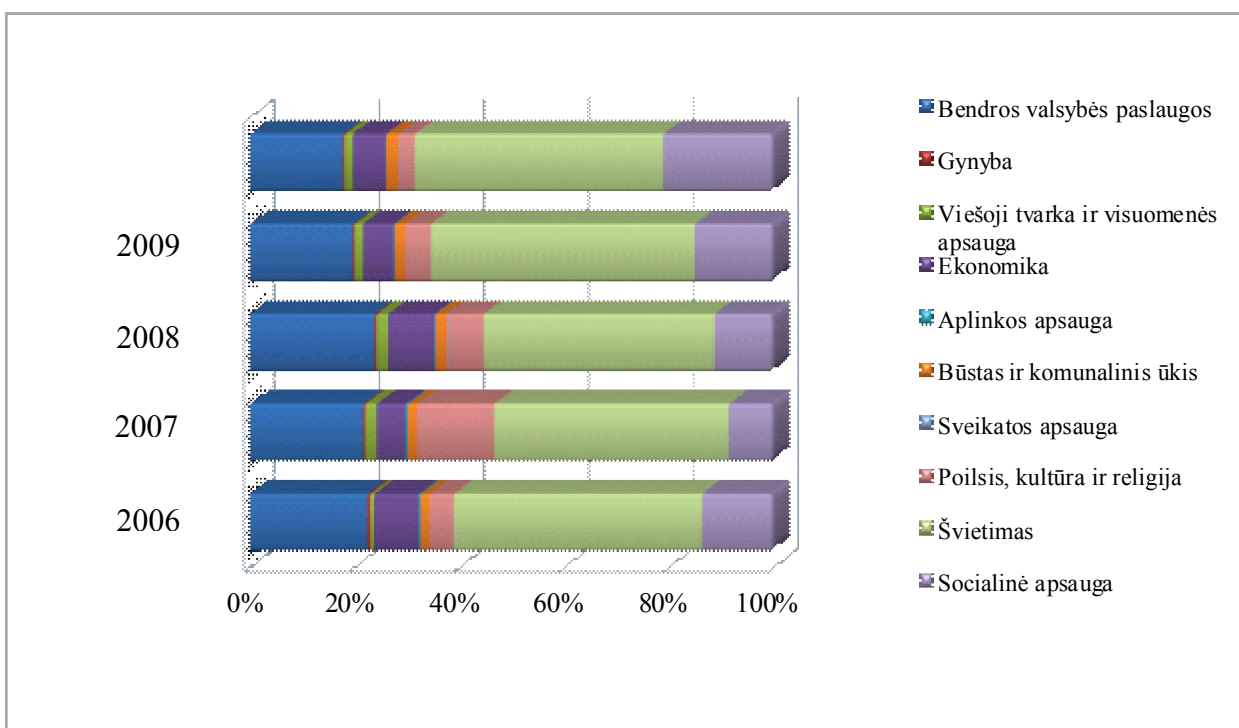
metais išlaidos, kaip ir pajamos mažėjo, ir 2009 m. lyginant su 2008 m. jos sumažėjo 6,67 proc., o 2010 m. matomas 6,54 proc. sumažėjimas lyginant su 2009 m.

6 lentelė

### Pagėgių savivaldybės išlaidų baziniai ir grandininiai kitimo tempai

Metai	Faktinės išlaidos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	24032.7	100	-	0	-
2007	26462.5	110.11	110.11	10.11	10.11
2008	28225.3	117.45	106.66	17.45	6.66
2009	26342.7	109.61	93.33	9.61	-6.67
2010	24919	102.44	93.46	2.44	-6.54

Plačiau panagrinėkime *išlaidų struktūros kitimą* analizuojamais metais. Visos savivaldybės išlaidos suskirstytos pagal valstybės funkcijas į 10 straipsnių.



### 10 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų struktūros kitimas 2006-2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

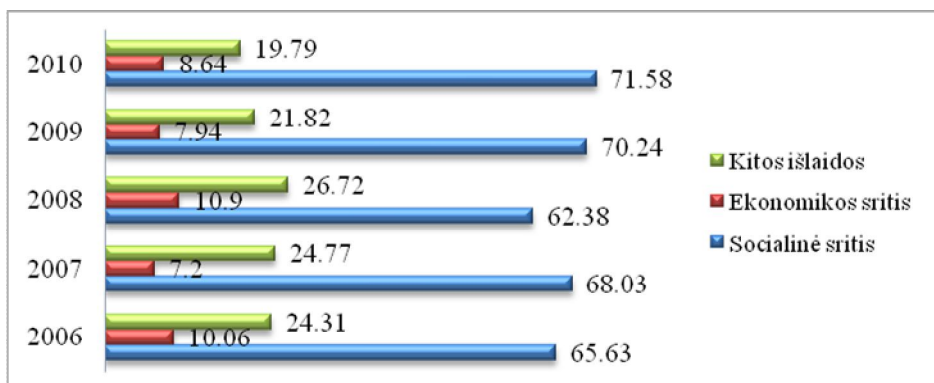
Taigi, kaip matyti 10 paveiksle, didžiausia biudžeto išlaidų dalis tenka *švietimui*. Jų lyginamoji dalis visais analizuojamais metais nedaug skyrėsi, procentais jis svyruoja nuo 44,1 proc. 2008 m. iki 50,5 proc. 2009 m. Kitos didesnės grupės, sudarantys Pagėgių savivaldybės išlaidas *socialinė apsauga* ir *bendrosios valstybės paslaugos*. Socialinės apsaugos išlaidos mažiausiai išlaidų biudžetą sudarė 2007 m. t.y. 8,4 proc. O nuo 2008 m. šios išlaidos tendencingai didėjo ir didžiausią

procentą 21,0 pasiekė 2010 m. 2006 m. socialinės paslaugos, galima sakyti, buvo per patį vidurį visų analizuojamų metų, ir tai sudarė 13,6 proc. viso tų metų biudžeto. Bendrosios valstybės paslaugos visais metais kito nežymiai, bet tendencingo didėjimo ar mažėjimo nepasireiškė, jos svyravo nuo 17,9 proc. 2010 m. iki 24,0 proc. 2008 m. Dar keli didesni straipsniai Pagėgių savivaldybės išlaidų struktūroje yra *Ekonomika* bei *Poilsis, kultūra ir religija*. Šių grupių analizuojamais metais, kaita nepastebima, jokio pastovaus didėjimo ar mažėjimo, jos yra svyruojančios. Ekonomikos skyriaus lyginamoji dalis visose išlaidose penkerių metų laikotarpiu intervalas yra [5,8;8,9].

Išlaidos *poilsui, kultūrai ir religijai* didžiausios buvo 2007 m., jos siekė net 14,8 proc., kitus analizuojamus metus lyginamasis svoris, lyginant su 2007 m. buvo du ar net tris kartus mažesnis. Mažiausias buvo 2010 m., kuris siekė tik 3,1 proc. Kitos likusios dalys sudarė labai nedidelę išlaidų biudžeto dalį.

Analizuojant išlaidų kitimą, neužtenka išnagrinėti vien struktūrinį išlaidų kitimą. Iš jo nematysime, kaip kito išlaidų dydis, didėjo jis ar mažėjo. Mokslinėje literatūroje, visos savivaldybės išlaidos skirstomos tris grupes. Šias grupes sudaro išlaidos socialinei sričiai, ekonomikai ir kitos išlaidos. Šiuo suskirstymu remiantis toliau analizuosime Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžetą.

Pradedant nagrinėti kiekvieną išlaidų sritį atskirai, pažiūrėkime kaip kito *nagrinėjamų sričių struktūra* 2006 – 2010 m.



**11 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų struktūros kitimas pagal bendrąsias funkcijas 2006 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Kaip matome, (žr. 11 paveikslą) didžiausia sritis yra *socialinė*. Jos lyginamasis svoris svyruoja nuo 62,38 proc. iki 71,58. *Ekonomikos* sritis yra mažiausia, daugiausia 10,9 proc. viso tų metų išlaidų biudžeto sudarė 2009 m., o mažiausiai – 2007 m. tada jos tesiekė 7,2 proc. Paskutinioji išlaidų grupė sudarė vidutiniškai apie 23 proc. išlaidų biudžeto. Kitų išlaidų lyginamasis svoris svyruoja nuo 19,79 proc. 2010 metais iki 26,72 proc. 2008 metais.

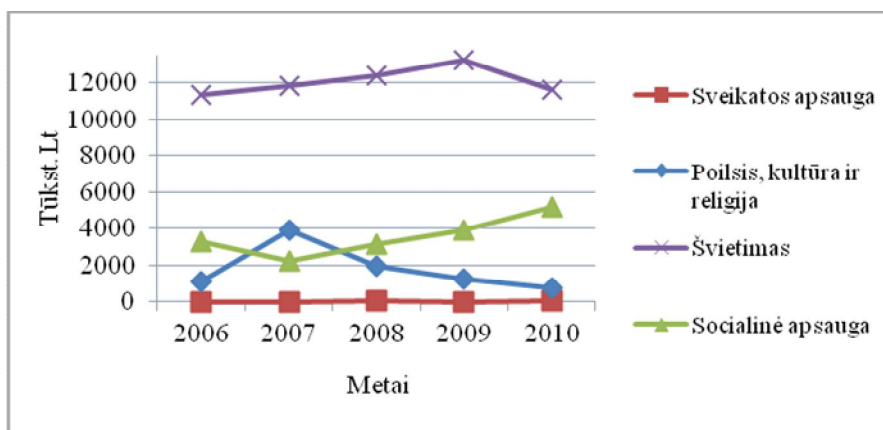


Siekiant smulkiau išanalizuoti išlaidų kaitą ir kaitos priežastis, pereikime prie kiekvienos grupės detalesnės analizės.

12 paveiksle matome *socialinės srities išlaidų* kitimą 2006 – 2010 m. Kaip jau minėjau, ir taip pat dar kartelį matome iš 12 paveikslo, išlaidos *švietimui* žymia dalimi viršija kitas tos srities sudedamąsias dalis. Daugiausia 13293 tūkst. Lt švietimui išleista 2009 m. Kadangi savivaldybė nėra pelno siekianti įmonė, jos pareiga rūpintis augančiu jaunimu, jų išsimokslinimų, dėl to ir išlaidos švietimui sudaro nemažą biudžeto išlaidų dalį. Lyginant su baziniais metais švietimo išlaidos didėjimo tempas 102,75 proc., (žr. 5 priede) taigi išlaidos švietimui per analizuojamus metus išaugo 312,1 tūkst. Lt. Didžiausios išlaidos švietimui pastebimos 2008 m. ir 2009 m. Lyginant su baziniai metais jos atitinkamai padidėjo 9,42 proc. ir 16,98 proc. 5 priede matome, kad padidėjimo tempas visais analizuojamais metais buvo teigiamas, tik 2010 m. lyginant su 2009 m. buvo neigiamas ir siekė -12,17 proc. arba 1617,2 tūkst. Lt mažiau nei 2009 m.

Žvelgiant į kitas *socialinės srities* dalis, pastebima šiokia tendencija. 5 priede matome, jog mažėjant socialinės apsaugos išlaidoms poilsio, kultūros ir religijos išlaidos augo ir atvirkščiai, augant socialinės apsaugos išlaidoms poilsio, kultūros ir religijos išlaidos mažėjo.

Taigi, *socialinės apsaugos išlaidos* daugiausia sudarė 29,27 proc. 2010 m. išlaidų biudžeto, o mažiausiai 12,40 proc. - 2007 m. Lyginant su baziniais metais 2010 m. didėjimo tempas buvo 157,79 proc. arba 1888,9 tūkst. Lt. 2006 m. lyginant su 2007 m., padidėjimo tempas buvo -31,71 proc. arba išlaidos sumažėjo 1036,5 tūkst. Lt. Nuo 2007 m. šios išlaidos tendencingai didėjo, nes savivaldybėje augo bedarbystė, dėl to atsirado daugiau žmonių prašančių socialinės pašalpos.



**12 pav.** Pagėgių savivaldybės socialinės srities kitimas 2006 – 2010 m., tūkst. Lt  
Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Apžvelgiant *išlaidas poilsui, religijai ir kultūrai*, matome, kad didėjimo tempas, nesvarbu kokių būdu ar baziniu, ar grandiniu, didžiausias buvo 2007 m. ir siekė 343,47 proc. O nuo 2007 m. šios

išlaidos tendencingai mažėjo ir lyginant su baziniai metais 2010 m. padidėjimo tempas buvo tik 2, 75 proc. arba išlaidos sumažėjo 383,8 tūkst. Lt. Šitokių išlaidų mažėjimą įtakojo savivaldybėje sumažintų kultūros įstaigų skaičius bei sumažintos lėšos renginiams organizuoti.

Ketvirtoji ir paskutinioji socialinės srities dalis yra išlaidos *sveikatos apsaugai*. Matome (žr. 7 lentelę), kad ne visais analizuojamais metais šioms išlaidoms buvo skirta lėšų. Tik nuo 2008 m. išlaidų biudžetą sveikatos apsaugos lėšos sudarė labai nežymų procentą viso išlaidų biudžeto. Mažiausias buvo 2009 m. – 0,03 proc. (6 tūkst. Lt), o daugiausia 0,24 proc. (42,5 tūkst. Lt) – 2008 m. Šios išlaidos yra naudojamos pirminės visuomenės sveikatos priežiūrai mokyklose, bei visuomenės sveikatos priežiūros plėtros programų vykdymui.

7 lentelė

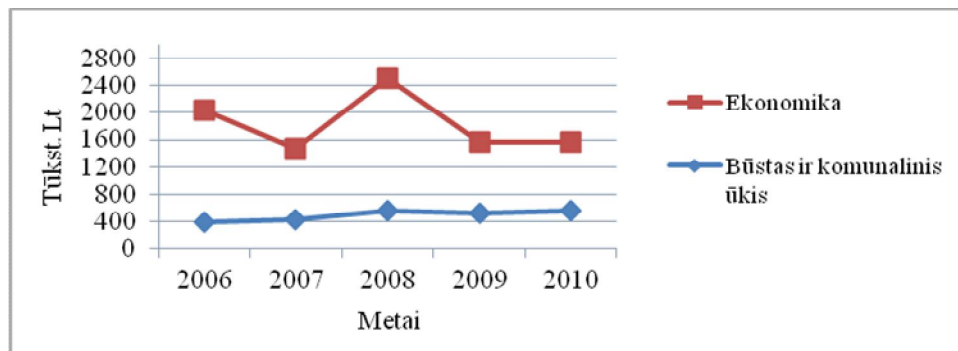
### Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto socialinė sritis

Socialinės sferos	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Sveikatos apsauga	0	0.00	0.00	0.00	42.50	0.24	6.00	0.03	33.90	0.19
Poilsis, kultūra ir religija	1137.9	7.21	3908.40	21.71	1979.90	11.24	1275.60	6.89	754.10	4.28
Švietimas	11363.7	72.05	11863.00	65.89	12433.60	70.62	13293.00	71.84	11675.80	66.26
Socialinė apsauga	3269.8	20.73	2232.30	12.40	3151.50	17.90	3929.50	21.24	5157.70	29.27
Viso	15771.4	100.0	18003.7	100.0	17607.5	100.0	18504.1	100.0	17621.5	100.0

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Pereikime prie *ekonomikos srities išlaidų*. Ją sudaro *išlaidos ekonomikai* bei *išlaidos būstui ir komunaliniam ūkiui*. Iš 13 paveikslų matome, jog išlaidos būstui ir komunaliniam ūkiui visai analizuojamais metais daugiau mažiau buvo pastovios, ko negalima pasakyti apie išlaidas ekonomikai, šios darė labai didelius šuolius. Plačiau panagrinėkime, kaip jie kito ir kas galėjo lemti šitokius pokyčius. *Išlaidos ekonomikai* sudarė didžiąją dalį ekonomikos srities išlaidų. Jos intervalas [73,86;84,01] (žr. 8 lentelę). Kitas likusi dalis priklauso *būsto ir komunalinio ūkio išlaidoms*. Jos intervalas svyruoja nuo 15,99 proc. – 2006 m. iki 26,14 proc. – 2010 m. Daugiausia išlaidų būstui ir komunaliniam ūkiui skirta 2008 m. – 568,5 tūkst. Lt., nes tais metais savivaldybė investavo į Pagėgių savivaldybės vandentvarkos infrastruktūrą, tam išleisdama 93,5 tūkst. Lt. Žvelgiant atidžiau į pokyčius, matome jog išlaidos ekonomikai lyginant su baziniais metais sumažėjo 22,69 proc. arba 461,1 tūkst. Lt., o tuo pačių laikotarpiu lyginant būsto ir komunalinio ūkio išlaidas matome, kad padidėjimo tempas 43,69 proc. arba 169 tūkst. Lt. Lyginant ekonomikos išlaidų 2007 - 2009 m. matomas staigus šuolis ir toks pat kritimas. 2008 m. metų padidėjimo tempas lyginant su 2007 m. buvo 69,99 proc. arba 1032,4

tūkst. Lt, o 2009 m. lyginant su 2008 m. jos sumažėjo 37,7 proc. arba 945,3 tūkst. Lt. Šitokius didelius ekonomikos išlaidų svyravimus lėmė vykdomi Europos Sąjungos lėšomis finansuojami investiciniai projektai. Būsto ir komunalinio ūkio išlaidos 2008 m. lyginant su 2007 m. padidėjo 32,21 proc. (138,5 tūkst. Lt), o su 2009 m. sumažėjo 7,04 proc. (40 tūkst. Lt).



**13 pav.** Pagėgių savivaldybės ekonomikos srities kitimas 2006 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

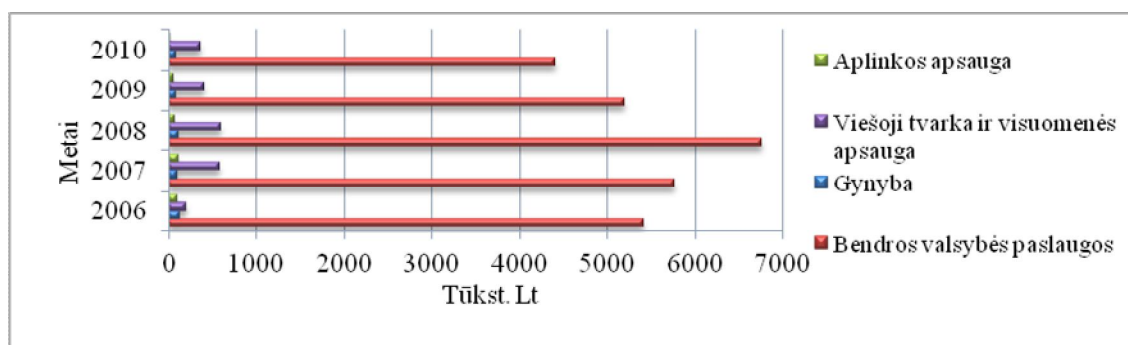
8 lentelė

### Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto ekonomikos sritis

Ekonomikos sferos išlaidos	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Ekonomika	2031.8	84.01	1475.1	77.43	2507.5	81.52	1562.2	74.72	1570.7	73.86
Būstas ir komunalinis ūkis	386.8	15.99	430	22.57	568.5	18.48	528.5	25.28	555.8	26.14
Viso	2418.6	100.00	1905.1	100.00	3076	100.00	2090.7	100.00	2126.5	100.00

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Maždaug tokią išlaidų dalį kaip ir ekonomikai sudaro *kitos savivaldybės išlaidos*. Šiai grupei priklauso *išlaidos aplinkos apsaugai, gynybai, viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai* bei *išlaidos bendroms valstybės paslaugoms*.



**14 pav.** Pagėgių savivaldybės kitų išlaidų kitimas 2006 – 2010 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

Iš 14 paveikslo matome, jog *išlaidos bendroms valstybės paslaugoms* sudaro didžiausią dalį išlaidų likusioje išlaidų dalyje, pavadintoje kitos išlaidos. Jos svyruoja nuo 87,87 proc. 2007 m. iki

92,72 proc. 2006 m. (žr. 9 lentelę). *Kitos likusios išlaidos* sudaro labai nedidelę dalį likusių išlaidų. Dažniausiai jos nesiekia net 10 proc. šių išlaidų. Aptariant išlaidų tempus, matome (žr. 5 priede) jog išlaidos bendroms valstybės paslaugoms didėjo iki 2008 m. ir lyginant su baziniais metais padidėjo 24,89 proc. arba 1348 tūkst. Lt. Didėjimą lėmė valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinis dydis, prisidėjo naujų valstybės deleguotų funkcijų. Toliau jos mažėjo ir 2010 m. lyginant su 2008 m. pamažėjo 12,17 proc. arba 729,3 tūkst. Lt., nes mažėjo valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinis dydis, taip pat šį pokytį lėmė ir suprastėjusi visos šalies ekonominė padėtis. Žvelgiant į kitą išlaidų rūšį matome, jog išlaidos *viešajai tvarkai ir visuomenės apsaugai* stipriai padidėjo 2007 m., netgi 195,21 proc. arba 383,2 tūkst. Lt. Sekančiais metais jos dar šiek padidėjo ir lyginant su 2007 m. padidėjimo tempas siekė 3,85 proc. arba daugiau 22,3 tūkst. Lt. O jau nuo 2009 m. šios išlaidos smuko žemyn ir 2010 m. sumažėjo 85,75 proc. arba 168,3 tūkst. Lt. lyginant su baziniais metais, kadangi buvo sumažintos ugniagesių komandos.

Trečioji išlaidų rūšis butų *išlaidos gynybai*. Jos visais analizuojamais metais, (žr. 5 priede) lyginant su 2006 m. mažėjo ir 2010 m. sumažėjo 39,08 proc. arba 50,3 tūkst. Lt. Lyginant su baziniais metais. Didelis sumažėjimo šuolis pastebimas 2007 m., kuris siekė 24,16 proc. arba 31,1 tūkst. Lt lyginant su 2007 m., taip pat panašus atvejis įvyko ir 2009 m. lyginant su 2008 m. tik šį sykį sumažėjo 20,14 proc. arba 39,9 tūkst. Lt. Viena iš priežasčių, kuri įtakojo šį pokytį, tai panaikinta karo prievolės administravimo funkcija savivaldybėje.

Ketvirtoji ir paskutinioji išlaidų rūšis *tai aplinkos apsaugai*. Čia galime išvelgti (žr. 5 priede) tendencingą išlaidų mažėjimą nuo 2008 m., ir lyginant su baziniais metais jos sumažėjo 81,78 proc. arba 83,5 tūkst. Lt. 2007 m. lyginant su 2006 m. jos nežymiai padidėjo t.y. 15,38 proc. arba 15,7 tūkst. Lt.

9 lentelė

### Pagėgių savivaldybės išlaidų biudžeto kitos išlaidos

Kitos išlaidos	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.	tūkst. Lt	proc.
Bendros valstybės paslaugos	5415.6	92.72	5758.8	87.87	6763.6	89.68	5201.7	90.50	4409.4	90.52
Gynyba	126.7	2.17	97.6	1.49	111.2	1.47	88.8	1.54	78.4	1.61
Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	196.3	3.36	579.5	8.84	601.8	7.98	404.3	7.03	364.6	7.49
Aplinkos apsauga	102.1	1.75	117.8	1.80	65.2	0.86	53.1	0.92	18.6	0.38
Viso	5840.7	100.00	6553.70	100.00	7541.8	100.00	5747.9	100.00	4871	100.00

Šalti

nis: sudaryta autorės, vadovaujantis 2006-2010 m. Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo ataskaitomis.

*Apibendrinant Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų kitimą 2006-2010 m., matyti, kad lėšų poreikis iki 2008 m. nuolat auga, tačiau savivaldybė nepajėgi skirti tiek lėšų, kiek suplanuoja. Prasidėjus ekonominei krizei, nuo 2009 m. savivaldybė išlaidas privalėjo sumažinti. Žvelgiant į išlaidų struktūros kitimus, didelių pokyčių nagrinėjamu laikotarpiu nėra. Daugiausia biudžeto išlaidų savivaldybė skiria švietimui, socialinei apsaugai, poilsiui, kultūrai ir religijai, ekonomikai, būstui ir komunaliniam ūkiui. Švietimui bei socialinei apsaugai lėšos yra skiriamos iš valstybės biudžeto specialiųjų tikslinių dotacijų pagalba, o būstui ir komunaliniam ūkiui, kultūrai bei poilsiui, savivaldybė turi skirti savas lėšas. Todėl akivaizdu, kad šioms sritims tenka mažiau asignavimų. Prasčiausiai išlaidų planas buvo įvykdytas 2008 m. ir 2009 m. Susiklosčius nepalankiai ekonominei situacijai savivaldybė buvo priversta ieškoti būdų, kaip racionaliau panaudoti turimas lėšas.*

## **2.2. Savivaldybės pajamas ir išlaidas įtakojančių veiksnių koreliacinė analizė**

Savivaldybių biudžeto pajamas ir išlaidas įtakojančius veiksnius galima nustatyti statistinio ryšio pagalba. Statistinis ryšys, kuris pasireiškia kaip priklausomybė tarp atsitiktinių dydžių taip, jog vieno dydžio pokytis veikia kito dydžio pasiskirstymą (Bartosevičienė, 2006, p. 75). Šio tipo ryšiams išreikšti paplitusi koreliacija. Ryšys, kai vieną veiksnio požymio skaitinę vertę atitinka keletas pasekmes skaitinių verčių, iš kurių galima nustatyti vidutinę, vadinamas koreliaciniu.<sup>18</sup>

Koreliacija yra statistinis metodas, kuris gali parodyti, ar ir kaip stipriai yra susiję du kintamieji. Koreliacijos pagrindinis rezultatas yra vadinamas **koreliacijos koeficientas**, kuris žymimas raide  $r$ . Jis gali svyruoti nuo  $-1,0$  iki  $1,0$ . Kuo  $r$  arčiau  $+1$  arba  $-1$ , tuo labiau du kintamieji yra susiję. Jei  $r$  yra arti  $0$ , tai reiškia, kad ryšio tarp kintamųjų nėra. Jei  $r$  yra teigiamas, tai reiškia, kad vienas kintamasis didėja, tai ir kitas kintamasis didės. Jei  $r$  yra neigiamas, tai reiškia, kad vienas kintamasis didėja, o kitas – mažėja, dažnai pastarasis reiškiny vadinamas atvirkštine koreliacija. Svarbiausias dalykas į kurį reikia atkreipti dėmesį yra tas, jog ieškant koreliacijas koeficiento nereikia manyti, kad vieno kintamojo pokytis sukelia kito pasikeitimą. 10 lentelėje pateikiama koreliacijos koeficientų reikšmių skalė.

10 lentelė

### **Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė**

Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
-1	Nuo -1 iki 0.7	Nuo -0.7 iki -0.5	Nuo -0.5 iki -0.2	Nuo -0.2 iki 0	0	Nuo 0 iki 0.2	Nuo 0.2 iki 0.5	Nuo 0.5 iki 0.7	Nuo 0.7 iki 1	+1

<sup>18</sup> Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 2002.

Atliekant savivaldybės biudžeto pajamas įtakančių veiksnių koreliacinę analizę, pasirinkti šie šalies ekonominių veiksnių rodikliai - bendrasis vidaus produktas (BVP), bazinės mėnesinės algos dydis, taip pat savivaldybės ekonominių ir socialinių veiksnių rodikliai - gyventojų skaičius, darbingo amžiaus gyventojų skaičius, mokinių skaičius, veikiančių ūkio subjektų skaičius, bei socialinės pašalpos gavėjų skaičius bei išlaidos.

11 lentelė

**Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir įtakančių veiksnių tarpusavio ryšio priklausomybė 2006 -2010 m.**

	Pajamos, tūkst. Lt,	BVP, mln. Lt	Min. darb. užmok., tūkst. Lt, **	Gyventojų skaičius, tūkst., Lt	Darbingo amžiaus gyventojai, tūkst., Lt	Mokinių skaičius, tūkst., Lt	Soc. pašalpos gavėjų sk.	Soc. pašalpa, tūkst. Lt	Veikiančių subjektų skaičius
2006	24495.00	83227.148	0.502	11670	4500	1915	206	238.4	99
2007	26712.80	99229.294	0.650	11488	4000	1811	247	348.5	103
2008	28765.50	112083.694	0.800	11312	3600	1700	291	639.5	116
2009	26669.10	91913.991	0.800	11178	3900	1600	510	1431.7	117
2010	25893.30	95074.260	0.615	10937	3800	1453	998	2724.4	109
Suma	132535.70	481528.39	3.367	56585	19800	8479.00	2252.00	5382.50	544.00
Vidurkis	26507.14	96305.68	0.673	11317	3960	1695.80	450.40	1076.50	108.80
Dispersija	2398555.97	112336142.84	0.016	79399	113000	32366.70	107482.30	1066276.52	62.20
Vid. Kvad. Nukrypis		10598.87	0.128	281.78	336.15	179.91	327.84	1032.61	7.89
<b>Koreliacijos koef.</b>		<b>0.95</b>	<b>0.86</b>	<b>-0.27</b>	<b>-0.87</b>	<b>-0.25</b>	<b>-0.06</b>	<b>-0.06</b>	<b>0.74</b>

\*\* Bazinės mėnesinės algos dydis apskaičiuotas remiantis statistikos departamento duomenimis, kuriuose pateikta atskirai darbuotojų ir valstybės politikų, valstybės tarnautojų minimalios mėnesinės algos.

11 lentelėje apskaičiuoti koreliacijos koeficientai tarp savivaldybės biudžeto pajamų ir, jau minėtų, jas įtakančių veiksnių. Pirmiausia aptarkime veiksnys, kurie, pagal koreliacijos koeficientą, su savivaldybės biudžeto pajamomis turi teigiamą ryšį.

Stipriausią ryšį su biudžeto pajamomis turi bendras vidaus produktas (toliau BVP), jo koreliacijos koeficientas lygus 0.95, tai rodo, kad tarp savivaldybės biudžeto pajamų ir BVP yra stiprus tarpusavio ryšys. Kaip matyti, didėjant BVP, nuo 2006 m. iki 2008 m. didėjo ir savivaldybės biudžeto pajamos, nuo 2008 m. pradėjus mažėti BVP, mažėjo ir biudžeto pajamos. Kitas veiksnys, turintis stiprų ryšį su biudžeto pajamomis, yra minimalus mėnesinis darbo užmokestis, kurio koreliacijos koeficientas lygus 0.86. Šis dydis didėjo visais analizuojamais metais, tik 2010 m. jis sumažėjo, bet 2008-2009 m. duomenys nėra tikslūs, kadangi Statistikos departamento duomenų bazėje nebuvo pateikta valstybės politikų ir valstybės tarnautojų minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio. Paskutinis veiksnys, turintis

teigiama koreliacijos koeficientą yra veikiančių subjektų skaičius. Jo ryšys su pajamomis taip pat yra stiprus, o koreliacijos koeficientas lygus 0.74.

Visi kiti likę veiksniai yra neigiamos reikšmės arba kitaip, su pajamomis turi atvirkštinę koreliaciją. Stiprų atvirkštinę koreliacijos ryšį su biudžeto pajamomis turi darbingo amžiaus gyventojų skaičius. Jo koeficientas siekia -0,87. Kaip matyti 11 lentelėje, darbingo amžiaus gyventojų skaičius 2006 – 2008 m. mažėjo, o tuo tarpu biudžeto pajamos didėjo, o 2008-2010 m. šis rodiklis vėl pradėjo didėti, o biudžeto pajamos atvirkščiai – mažėti. Kiti veiksniai, tokie kaip gyventojų skaičius ( $r=-0.27$ ) ir mokinių skaičius ( $r=-0.25$ ) su biudžeto pajamomis turi silpną atvirkštinę ryšį. Jų skaičius visais analizuojamais metais mažėjo, o tuo tarpu biudžeto pajamos 2006-2008 m. augo. Paskutiniai veiksniai, turintys labai silpną ryšį atvirkštinę su biudžeto pajamomis yra socialinių pašalpų gavėjų skaičius iš socialinių pašalpų išlaidos. Jų koreliacijos koeficientas lygus -0.06. Visais analizuojamais metais šie dydžiai didėjo.

Atliekant savivaldybės biudžeto išlaidas (asignavimus) įtakojančių veiksnių koreliacinę analizę, pasirinkti visi tie patys veiksniai kaip ir koreliacinėje analizėje su pajamomis. Tai yra šalies ekonominių veiksnių rodikliai - bendrasis vidaus produktas (BVP), minimalus mėnesinė darbo užmokestis, taip pat savivaldybės ekonominių ir socialinių veiksnių rodikliai - gyventojų skaičius, darbingo amžiaus gyventojų skaičius, mokinių skaičius, veikiančių ūkio subjektų skaičius, bei socialinės pašalpos gavėjų skaičius bei išlaidos. 12 lentelėje matome šių veiksnių koreliacinių koeficientų skaičiavimus.

12 lentelė

### Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų ir įtakojančių veiksnių tarpusavio ryšio priklausomybė 2006 -2010 m.

	Išlaidos, tūkst. Lt,	BVP, mln. Lt	Min. darb. užmok., tūkst. Lt, **	Gyventojų skaičius, tūkst., Lt	Darbingo amžiaus gyventojai, tūkst., Lt	Mokinių skaičius, tūkst., Lt	Soc. pašalpos gavėjų sk.	Socialinė. pašalpa, tūkst. Lt	Veikiančių subjektų skaičius
2006	24032.70	83227.148	0.502	11670	4500	1915	206	238.4	99
2007	26462.50	99229.294	0.650	11488	4000	1811	247	348.5	103
2008	28225.30	112083.694	0.800	11312	3600	1700	291	639.5	116
2009	26342.70	91913.991	0.800	11178	3900	1600	510	1431.7	117
2010	24619.00	95074.260	0.615	10937	3800	1453	998	2724.4	109
Suma	129682.20	481528.39	3.37	56585.00	19800.00	8479.00	2252.00	5382.50	544.00
Vidurkis	25936.44	96305.68	0.67	11317.00	3960.00	1695.80	450.40	1076.50	108.80
Dispersija	2760135.14	112336142.84	0.02	79399.00	113000.00	32366.70	107482.30	1066276.52	62.20
Vid. Kvad. Nukrypis		10598.87	0.13	281.78	336.15	179.91	327.84	1032.61	7.89
<b>Koreliacijos koef.</b>		<b>0.89</b>	<b>0.86</b>	<b>-0.08</b>	<b>-0.74</b>	<b>-0.06</b>	<b>-0.32</b>	<b>-0.26</b>	<b>0.67</b>

\*\* Bazinės mėnesinės algos dydis apskaičiuotas remiantis statistikos departamento duomenimis, kuriuose pateikta atskirai darbuotojų ir valstybės politikų, valstybės tarnautojų minimalios mėnesinės algos.

Kaip su pajamomis, biudžeto išlaidų teigiamas koreliacijos koeficientas yra tarp BVP, bazinės mėnesinės algos dydžio bei veikiančių subjektų skaičiaus. Jų koeficientai atitinkamai yra 0,89, 0,86 ir 0,67. BVP ir minimalaus mėnesinio darbo užmokesčio koreliacinis ryšys su išlaidomis yra stiprus. BVP ir bazinės mėnesinės algos dydis 2006 – 2008 m. didėjo, o nuo 2008 m. – mažėjo, kaip ir biudžeto išlaidos. Veikiančių subjektų skaičius ir išlaidų tarpusavio ryšys, pagal koreliacijos reikšmių lentelę, vidutinis, nes šis veiksnys augo 2006-2009 m. ir tik 2010 m. sumažėjo.

Visi kiti likę veiksniai su biudžeto išlaidomis sudaro atvirkštinę koreliaciją. Stipriausią atvirkštinį ryšį su biudžeto išlaidomis turi darbingo amžiaus gyventojų skaičius, jų koeficientas lygus - 0.74. Tuo metu kai išlaidos didėjo, šis veiksnys mažėjo, o kai išlaidos pradėjo mažėti, darbingo amžiaus gyventojų skaičius išaugo. Silpną atvirkštinį tarpusavio ryšį biudžeto išlaidos turi su socialinių pašalpų gavėjų skaičiumi ir socialinių pašalpų išlaidomis. Jų koeficientai lygūs atitinkamai -0.32 ir 0.26. Kaip ir pajamų koreliacinėje analizėje su jas įtakojančiais veiksniais, taip ir biudžeto išlaidų koreliacinėje analizėje su jas įtakojančiais veiksniais labai silpnas tarpusavio ryšys yra su gyventojų ir mokinių skaičiumi. Šie dydžiai visais analizuojamais metais mažėjo.

*Taigi, apibendrinant galime pasakyti, kad biudžeto pajamas ir išlaidas stipriausiai tarpusavio ryšiu siejasi su BVP, minimaliu mėnesiniu darbo užmokesčiu ir veikiančių subjektų skaičius, o silpniausiai, kad ir atvirkštiniai, gyventojų ir mokinių skaičiumi.*

### **2.3. Savivaldybės pajamų ir išlaidų apimties prognozė**

Reiškinio kitimo kryptčiai nustatyti taikomi įvairūs būdai bei metodai, tačiau ilgesnio laikotarpio pagrindinėms tendencijoms ir dėsningumams nustatyti dažniausiai naudojama Trendo analizė. Šios analizės esmė – pagal praeityje buvusias tendencijas surasti vienokios ar kitokios išraiškos Trendo funkcijas, kurias naudojant, perkeliama buvę dėsningumai artimesnei ar tolimesnei perspektyvai nustatyti. Prognozuojant 2011 – 2014 m. savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų apimties kitimo tendencijas, šiame tyrime bus naudojama MS Excel programa TREND. Atliekant šias prognozes, buvo laikomasi prielaidos, kad tiek pajamos, tiek išlaidos kinta tolygiai. Skaičiuojant savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų apimties trendus, buvo naudojama tiesinės regresijos funkcija.

$$\hat{y}_t = a + b * t,$$

a, b – tiesinės regresijos koeficientai.

t- metų eilės numeris.

$\hat{y}_t$  – aplyginta faktinė reikšmė apskaičiuota pagal Trendo funkciją.



## Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų prognozavimas

Metai	Metų eilės numeris, t	Pajamos, tūkst. Lt. y	t*t	y*y	y*t	y-ŷ	(y-ŷ) <sup>2</sup>	y-y <sub>vid</sub>	(y-y <sub>vid</sub> ) <sup>2</sup>	Prognozuojama biudžeto pajamų apimtis, tūkst.Lt, ŷ
2006	1	24495	1	60005025.00	24495	-1461.56	2136157.63	-2012.1	4048707.38	25956.56
2007	2	26712.8	4	713573683.84	53425.6	480.95	231312.90	205.66	42296.0356	26231.85
2008	3	28765.5	9	827453990.25	86296.5	2258.36	5100189.89	2258.36	5100189.89	26507.14
2009	4	26669.1	16	711240894.81	106676.4	-113.33	12843.69	161.96	26231.0416	26782.43
2010	5	25893.3	25	670462984.89	129466.5	-1164.42	1355873.94	-613.84	376799.5456	27057.72
Vidurkis		26507.14								
Suma	15	132535.7	55	3522736578.79	400360		8836378.05		9594223.892	
2011	6									27333.01
2012	7									27608.30
2013	8									27883.59
2014	9									28158.88

Kompiuterio programos MS Excel pagalba 15 paveiksle pavaizduota biudžeto pajamų apimties prognozė 2011 – 2014 metams.

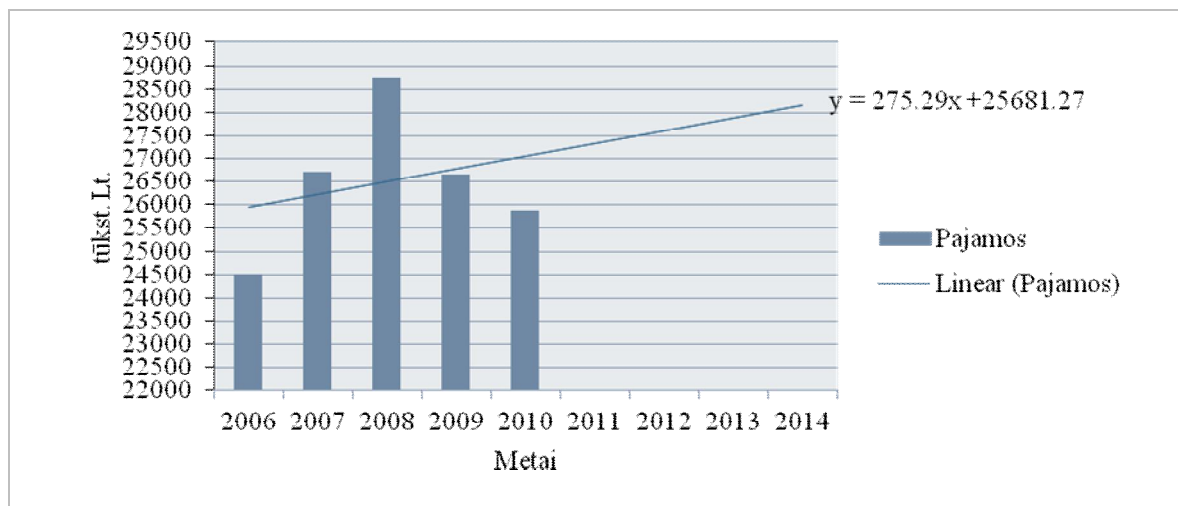
Koeficientai  $a$  ir  $b$ , remiantis mažiausių kvadratų metodu, apskaičiuojami sekančiai:

$$b = \frac{n \sum (x y_t) - \sum x \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2} = \frac{5 \times 400360 - 15 \times 132535.7}{5 \times 55 - 15 \times 15} = \frac{13764.5}{50} = 275.29$$

$$a = 1/n(\sum y_t - b \sum t) = 1/5(132535.7 - 275.29 \times 15) = 25681.27$$

Vadinasi gauname tokią tiesės lygtį:

$$\hat{y}_t = 25681.27 + 275.29t, \text{ kurios grafikas pavaizduotas 15 paveiksle.}$$



15 pav. Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų kitimas 2006-2010 m. ir prognozė 2011-2014 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal funkciją  $\hat{y} = 275.29x + 25681.27$  (priedas 6) gauti duomenys rodo, kad savivaldybės biudžeto pajamos kasmet turėtų augti ir 2014 m. jos turėtų siekti 28158, 88 tūkst.Lt.

Vidutinė absoliutinė procentinė paklaida:

$$MAPE^{19} = \frac{1}{n} \sum_{t=0}^n \frac{|y_t - \hat{y}_t|}{y_t} \times 100\% = 4.11\%$$

Kadangi paklaida neviršija 10%, galima teigti, kad surasta trendo lygtis pakankamai tiksliai atspindi turimus duomenis ir ją galima naudoti prognozavimui.

Pagal tą pačią, Trendo funkciją, buvo atlikta savivaldybės biudžeto išlaidų apimties prognozė 2011-2014 m. Gauti rezultatai ir išlaidų prognozei apskaičiuoti reikalingi duomenys pateikiami 14 lentelėje.

Įpusėjus rašyti baigiamąjį magistro darbą, buvo paviešinta 2011 metų Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų įvykdymo ataskaita. Taigi, tai puiki galimybė šias ataskaitas palyginti su 2.3 skyriuje atlikta pajamų ir išlaidų 2011 metams prognoze, naudojant Trend funkcija.

*2011 metų Pagėgių savivaldybės pajamų planas buvo 26487,12 tūkst. Lt., o faktinės pajamos – 25592,52 tūkst. Lt. Taigi, lyginant su prognoze, kuri yra 27333,01 tūkst. Lt., matome, jog pajamų prognozė yra didesnė 845,89 tūkst. Lt. už pajamų planą. 2011 metais buvo sumažintas specialiosios tikslinės dotacijos “Mokinio krepšelis” pajamų planas 177,6 tūkst. Lt. Prognozės neatitikimui įtakos gali turėti sumažėjas gyventojų pajamų mokestis, taip pat gyventojų pajamų mokestis savivaldybių išlaidų struktūros skirtumams išlyginti, bei ilgalaikio turto pajamos.*

14 lentelė

### Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų prognozavimas

Metai	Metų eilės numeris, t	Išlaidos, tūkst. Lt. y	t*t	y*y	y*t	y-ŷ	(y-ŷ) <sup>2</sup>	y-y <sub>vid</sub>	(y-y <sub>vid</sub> ) <sup>2</sup>	Prognozuojama biudžeto išlaidų apimtis, tūkst.Lt. ŷ
2006	1	24032.7	1	577570669.29	24032.7	-1693.18	2866858.51	-1903.74	3624225.988	25725.88
2007	2	26462.5	4	700263906.25	52925	631.34	398590.20	526.06	276739.1236	25831.16
2008	3	28225.3	9	796667560.09	84675.9	2288.86	5238880.10	2288.86	5238880.1	25936.44
2009	4	26342.7	16	693937843.29	105370.8	300.98	90588.96	406.26	165047.1876	26041.72
2010	5	24619	25	606095161.00	123095	-1528.00	2334784.00	-1317.44	1735648.154	26147.00
Vidurkis		25936.44								
Suma	15	129682.2	55	3374535139.92	390099.4		10929701.77		11040540.55	
2011	6									26252.28
2012	7									26357.56
2013	8									26462.84
2014	9									26568.12

<sup>19</sup> MAPE - vidutinė procentinė absoliutinė paklaida (Mean Absolute Percentage Error)

Kompiuterio programos MS Excel pagalba 16 paveiksle pavaizduota biudžeto išlaidų apimties prognozė 2011 – 2014 metams.

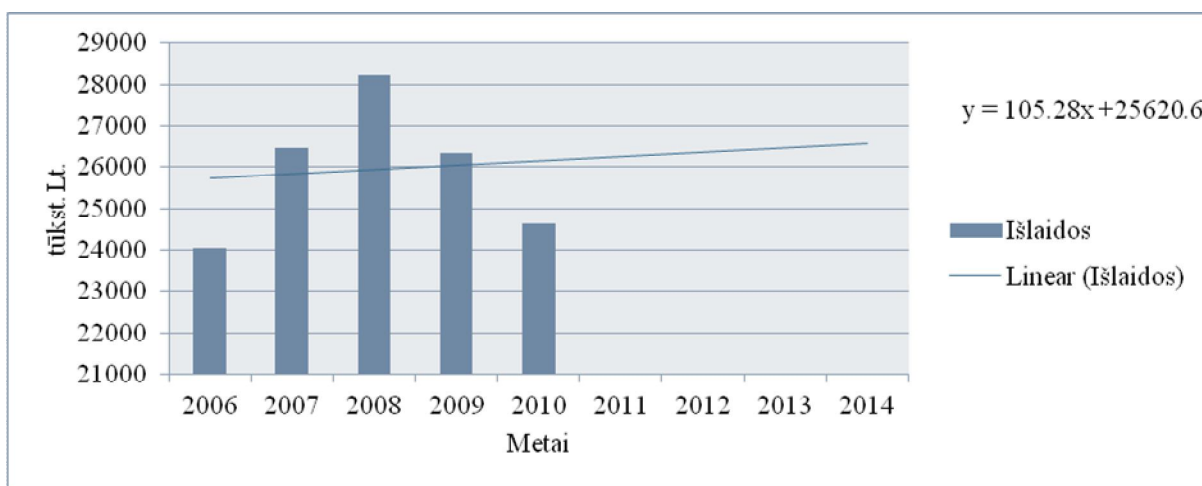
Koeficientai  $a$  ir  $b$ , remiantis mažiausių kvadratų metodu, apskaičiuojami sekančiai:

$$b = \frac{n \sum (t \times y_t) - \sum t \times \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2} = \frac{5 \times 390099,4 - 15 \times 129682,2}{5 \times 55 - 15 \times 15} = \frac{5262}{50} = 105,28$$

$$a = 1/n(\sum y_t - b \sum t) = 1/5(129682,2 - 105,28 \times 15) = 25620,6$$

Vadinasi gauname tokią tiesės lygtį:

$$\hat{y}_t = 25620,6 + 105,28t, \text{ kurios grafikas pavaizduotas 16 paveiksle.}$$



**16 pav.** Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidų kitimas 2006-2010 m. ir prognozė 2011-2014 m.  
Šaltinis: sudaryta autorės.

Pagal funkciją  $y = 105,28x + 25620,6$  (priedas 6) gauti duomenys rodo, kad savivaldybės biudžeto išlaidos, kaip ir pajamos, kasmet turėtų augti ir 2014 m. jos turėtų siekti 26568,12 tūkst.Lt

Vidutinė absoliutinė procentinė paklaida:

$$MAPE = \frac{1}{n} \sum_{t=0}^n \frac{|y_t - \hat{y}_t|}{y_t} \times 100\% = 4,34\%$$

Kadangi paklaida neviršija 10%, galima teigti, kad surasta trendo lygtis pakankamai tiksliai atspindi turimus duomenis ir ją galima naudoti prognozavimui.

*2011 metų Pagėgių savivaldybės išlaidų planas buvo 27146,6 tūkst. Lt., o faktinės išlaidos – 27522,8 tūkst. Lt. Lyginant su prognoze, kuri yra 26252,28 tūkst. Lt., matome, jog išlaidų planas viršijo atliktą 2011 metų prognozę 894,32 tūkst. Lt. Tai įtakojo sumažintos lėšos švietimui bei socialinei apsaugai.*

*Apibendrinant savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų apimties prognozavimą, galima konstatuoti, kad 2012-2014 m. laikotarpyje savivaldybės biudžeto pajamos ir išlaidos didės. Remiantis 2.2 skyriuje atlikta koreliacine analize matome, kad biudžeto pajamų ir išlaidų augimą daugiausia*

*įtakos BVP, minimalus mėnesinis darbo užmokestis bei veikiančių subjektų skaičius esantis savivaldybėje.*

### **3. SAVIVALDYBĖS BIUDŽETO SUDARYMO IR VYKDYMO TOBULINIMO KRYPTYS IR PRIEMONĖS**

Savivaldybių merai kritikuoja LR savivaldybių biudžetinių pajamų nustatymo metodikos įstatymą, pagal kurį formuojami savivaldybių biudžetai. Pagėgių savivaldybės meras teigia, kad gyventojų atstovavimas vykdomas per vietos savivaldą, kaip demokratinės valstybės raidos pagrindą, turinčią teisę laisvai ir savarankiškai tvarkytis pagal Konstituciją ir įstatymus. Taip pat per gyventojų, tiesiogiai išrinktų atstovų savivaldybių rinkimuose tarybą.

Savivaldybių biudžetai formuojami pagal 2001 m. priimtą Lietuvos Respublikos savivaldybių biudžetinių pajamų nustatymo metodikos įstatymą, neatitinkantį šios dienos realijų. Šiandien savivaldybių biudžetų formavimo įstatyme numatyti biudžeto augimo ribojimas ir bendrosios dotacijos kompensacijos grąžinimas ne pagal realias, o pagal prognozuojamas pajamas yra ydingi ir žalingi verslo plėtrai ir bendram sparčiam vystymuisi.

Savivaldybėms tapo netikslinga remti verslą, kurti naujas darbo vietas, sudaryti palankias sąlygas dirbti ir užsidirbti, nes dėl to didėja į valstybės biudžetą grąžinama mokesčių dalis. Savivaldybių pastangos mažinti socialinę įtampą investuojant, sudarant palankias sąlygas kurti darbo vietas atsigrėžė prieš jas pačias.

Jau ne vienerius metus LSA siekia, kad būtų pripažinta netekusi galios Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymo nuostata, ribojanti savivaldybių biudžetų savarankiškų prognozuojamų pajamų augimą. Panašaus pobūdžio pajamų augimo apribojimai netaikomi nei valstybės biudžetui, nei kitiems subjektams (Urmonas, Novikovas, 2011).

Mano nuomone, lėšų perskirstymas neskatina savivaldybių stengtis surinkti daugiau mokesčių, bet priešingai, kartais yra skatinami atsisakyti dalies galimų pajamų bei ieškoti būdų kaip paliekant jas verslo subjektams siekiant jų palankumo. Vadinasi, papildomų lėšų suteikimas savivaldybių biudžetui turi padidinti asignavimus, o ne sąlygoti mokesčių pajamų sumažėjimą. Kai kurie autoriai teigia, kad tarp biudžetinis lėšų perskirstymas turi privalumą. Galima paminėti tokius, kaip geresnė galimybė spręsti finansinius skirtumus tarp regionų, panaikina daugeliui subjektyviais sprendimais paremtų sistemų būdingą tendenciją išlaidauti ir nesistengti surinkti mokesčius į vietinį biudžetą. Sudėtinga būtų nesutikti su šia nuomone, nes vietos regionai labai skiriasi gaunamomis pajamomis, o išlaidų poreikis viršija pajamas. Kai kurios savivaldybės neturėtų pakankamai lėšų prisiimti atsakomybę už jai

priskirtas funkcijas ir nustatytas viešąsias paslaugas. Žinoma, savivaldybių vadovai, kurios nesurenka pakankamai pajamų, pasisako už tarp biudžetinių lėšų perskirstymą.

Savivaldybių išlaidos skaičiuojamos suskirsčius savivaldybes į atskiras grupes, kurios lemia būsimą biudžetą įteisindamos išlaidų vienam gyventojui skirtumą. Šių grupių sudarymo principai nėra tiksliai suformuluoti. Nėra pagrįsta ir suma, kuria indeksuojamos apskaičiuotos pagal šią metodiką išlaidos. Finansų ministerija negali žinoti realių kitų metų savivaldybių galimybių. Apskaičiavus pajamas, nustatomi atskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvai: lėšų savivaldybės gauna tiek, kiek reikia pagal metodiką apskaičiuotoms išlaidoms padengti. Savivaldybėms, kurioms neužtenka taip apskaičiuotų pajamų, skiriamos dotacijos iš valstybės biudžeto (Dubauskas, 2006).

Analizuojant Pagėgių savivaldybės biudžeto rengimą ir vykdymą, pastebėta, kad būtina tobulinti savivaldybės biudžeto sudarymo metodiką. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į biudžeto formavimo principus. Jei būtų įgyvendinti visi biudžeto formavimo principai, biudžetas būtų subalansuotas, efektyvus, skaidrus. Būtų sudarytos galimybės visuomenei aktyviai dalyvauti jo formavimo procese. Savivaldybių biudžeto principų įgyvendinimas priklauso nuo atitinkamų savivaldybės finansinių tarnybų kvalifikacijos ir patirties, nuo centrinės valdžios finansinės politikos, bei nuo savivaldybės tarnybų ir visuomenės aktyvumo. Kai kurie biudžeto formavimo principai realiai yra sunkiai įgyvendinami. Dažniausiai neįgyvendinami principai ir į kuriuos reiktų labiausiai atkreipti dėmesį yra nuolatinio funkcijų atlikimo principas bei sunkiai įgyvendinamas ekonomiškumo ir taupumo principas. Pirmasis, iš paminėtų neįgyvendinamų principų, sutrikdo savivaldybei priskiriamų funkcijų atlikimą, kadangi negauna numatytų lėšų, o laisvų biudžeto lėšų šioms išlaidoms padengti dažniausiai neturi arba turi nepakankamai. Kuomet nėra surenkamos planuotos biudžeto pajamos, reikalinga peržiūrėti biudžeto išlaidas ir atrasti naujus taupymo šaltinius bei juos įgyvendinti. Savivaldybių negaunamos pajamos trikdo savivaldybės atsiskaitymus ir mokėjimus, dėl apyvartos lėšų stygiaus didėja įsiskolinimai paslaugų tiekėjams, vėluojama išmokėti atlyginimus daliai biudžetinių įstaigų darbuotojų, atsiskaityti su SODRA, didėja socialinė įtampa. Ekonomiškumo ir taupumo principas sunkiai įgyvendinamas daugumai savivaldybių.

### ***3.1. Savivaldybės pajamų didinimas***

Pagrindinė biudžeto vykdymo problema yra mažas pajamų surinkimas. Savivaldybei būtina rasti būdų, kaip padidinti pajamas. Problema ta, jog savivaldybės biudžeto pajamos, kurių pagrindą sudaro dotacijos, spec. dotacijos ar bendrosios dotacijos kompensacijos, yra aiškiai nukreiptos konkrečiam tikslui ar funkcijai, todėl savivaldybė praranda bet kokią galimybę pati planuoti ir

kontroliuoti gaunamas pajamas. Dotacijas skiria LR Vyriausybė, todėl šioje srityje savivaldybė negali turėti jokios įtakos. Specialios tikslinės dotacijos mažina planavimo laisvę, komplikuoja lėšų apskaitą ir atskaitomybę (šių darbų apimtys padidėjo keletą kartų, ypač pastaraisiais metais, kai savivaldybėms biudžetas yra formuojamas ir apskaita vedama pagal programas), o svarbiausia – neskatina savivaldybės lėšas naudoti taupiai ir efektyviai. Savivaldybei sumažinus lėšų poreikį (investavus į šilumos ūkį ir vandens ūkio pertvarkymą, sumažėja paslaugų kaina, o kartu ir išlaidos kompensacijoms, mokamos mažas pajamas turinčioms šeimoms), kitais metais atitinkamai savivaldybei sumažinama skiriama speciali tikslinė dotacija. Iš valstybės biudžeto skiriamos dotacijos neskatina taupyti lėšų, tačiau savivaldybėms, kuriose surenkama mažiau pajamų jos naudingos. Būtina keisti savivaldybių finansavimo mechanizmą, reikėtų remiantis kitų šalių patirtimi, suskirstyti savivaldybes į grupes ir pereiti prie tam tikro nustatyto normatyvinio pajamų lygio gyventojui, taip būtų įgyvendintas teisingumo principas (Naraškevičiūtė, 2008).

Gyventojų pajamų mokesčio įplaukas savivaldybė galėtų padidinti, didindama darbuotojų, t.y. gyventojų pajamų mokesčio mokėtojų, skaičių. Savivaldybė turėtų skirti didesnę dėmesį patrauklių investicijoms teritorijų formavimui. Jau kelerius metus diskutuojama, kad savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodika netobula, tačiau iš esmės ji nekeičiama ir toliau skatina savivaldybes ne siekti naujų darbo vietų steigimo, gamybos plėtros, veiksmingesnio savivaldybių turto valdymo, geresnio žemės nuomos mokesčio administravimo, valstybinės žemės pardavimo aukcionų organizavimo, bet tenkintis prašytojo vaidmeniu ir nieko neveikti, nes kitais metais bus tik „aukščiau pakelta pajamų kartelė“ ir daugiau teks atiduoti lėšų persikirstyti kitoms savivaldybėms į valstybės biudžetą.

Svarbus vietos savivaldos pajamų šaltinis yra ir vietinės rinkliavos. Dabartinis vietinių rinkliavų įstatymas riboja vietos savivaldos teises, nustatant pinigines prievoles fiziniams ir juridiniams asmenims. Jis neatitinka nei Europos vietos savivaldos chartijos principų, nei Europos Tarybos rezoliucijos rekomendacijų, todėl reikalingas naujas vietinių rinkliavų įstatymas. Europos Sąjungos valstybėse savivaldybių pajamos iš vietinių rinkliavų sudaro nuo 10 iki 30 proc., o Lietuvoje jos siekia vos 1 proc. Taigi savivaldybės turi daug neišnaudotų rezervų pajamoms didinti ir aktyviai dalyvauti finansuojant miestų bei regionų plėtros projektus. Jeigu vietos savivalda turės didesnę finansinį savarankiškumą formuojant vietinį biudžetą, tai galės tinkamai įgyvendinti regiono ir savivaldybės socialinės ekonominės plėtros planus (Urmonas, Novikovas, 2011).

Tačiau pagrindinė priežastis, ribojanti tiek valstybės, tiek savivaldybių biudžetų galimybes ir galimybes plėtoti fiskalinį savarankiškumą, tai pernelyg liberali valstybės politika, ypač mokesčių

sirtyje, dėl kurios pernelyg dideli pinigai nepelnytai atitenka stambiajam kapitalui, o valstybė praranda galimybes daryti žymesnę įtaką visuomenės gerovės kilimui (Davulis, 2006). Savivaldybės, kurių verslumo lygis aukštesnis už vidutinį, įsisavina daugiau nei vidutiniškai ES lėšų, nei tos, kuriuose verslumo lygis mažesnis, kaip ir yra Pagėgių savivaldybėje (Smagurauskienė, (2009).

### **3.2. Savivaldybės išlaidų racionalizavimas**

Savivaldybei būtina minimizuoti išlaidas. 2008 -2010 metų pasaulinės krizės laikotarpiu, savivaldybė buvo stipriai sumažinusi išlaidas. Savivaldybė buvo priversta ieškoti būdų, kaip subalansuoti biudžetą ir kuo racionaliau panaudoti turimas lėšas. Buvo peržiūrėti ir sumažinti etatai ir pareigybės, keičiama administracijos struktūra, darbuotojai išleidžiami nemokamų atostogų, nuimti darbo užmokesčio priedai ir priemokos, sumažintos išlaidos administracijos kanceliarinėms prekėms, atsisakyta įvairių švenčių.

Statistikos departamento duomenys rodo mažėjantį besimokančiųjų švietimo įstaigose skaičių dėl mažėjančio gimstamumo bei mažėjančio vaikų ir jaunų žmonių skaičiaus, tačiau asignavimai švietimui yra vieni pačių didžiausių. Savivaldybės lėšomis yra atliekami švietimo įstaigų pastatų remonto, rekonstravimo ar renovacijos darbai. Pagėgių savivaldybė yra viena iš mažiausių savivaldybių Lietuvoje. Mokinio krepšelis nėra pritaikytas tokio dydžio savivaldybėms. Todėl bandant sutaupyti švietimo išlaidas būtų galima sujungti, kai kurių kaimo vietovių mokyklas su didesniomis Pagėgių savivaldybės mokyklomis, nes yra dar ir tokių mokyklų kuriuose mokosi iki 10- ties pradinio amžiaus vaikų. Taip sumažinant pastatų išlaikymo sąnaudas.

Kita svarbi savivaldybės išlaidų dalis – *socialinė apsauga*. Šiai sričiai pagerinti ypač svarbus gerai išvystytas socialinių paslaugų spektras, todėl čia minimizuoti išlaidas labai sudėtinga. Socialinių paslaugų teikimas yra efektyvesnė priemonė padedant ir suteikiant paramą tiems, kam ji tikrai reikalinga. Socialinė parama yra reikalinga neįgaliesiems, auginančioms vaikų šeimoms, socialinės rizikos šeimoms, senyvo amžiaus asmenims. Pagėgių savivaldybę daugiausia sudaro kaimo vietovės, o kaip žinoma, kaimo vietovėse yra didžiausias nedarbas, to pasekmė, didelis socialinių išmokų prašančių žmonių skaičius, kuris, statistikos departamento duomenimis, kasmet didėja. Sumažinti socialinių išmokų prašančių žmonių, būtų galima mažinant bedarbių, kuriant įmones, kurios suteiktų žmonėms daugiau darbo vietų.

Anot Pagėgių savivaldybės finansų skyriaus vedėjos, savivaldybė taip sumažinusi savo išlaidas, kad jų net nebėra kur mažinti.

Dar viena sritis, kurioje būtų galima bandyti sumažinti išlaidas – *bendrosios valstybės paslaugos*. Šioje srityje būtų galima sumažinti ūkio, transporto, prekių ir paslaugų išlaidas.

Visos kitos išlaidų sritys yra dotuojamos vyriausybės arba specialių programų, dėl to, manau, nėra galimybių sumažinti šių sričių išlaidų.

Pavirtinus 2012 metų biudžetą, savivaldybė vėl priversta stipriai taupyti. Kaip teigia Pagėgių savivaldybės meras Virginijus Komskis, 2012 metais bus bandoma sutaupyti parduodant kelis atsilaisvinusius pastatus. Tai taip pat papildomos lėšos, be to, parduotų pastatų nebereikės išlaikyti, mokėti už šildymą, eksploataciją. Šiek tiek rezervų yra ir švietimo srityje. Pagėgių pradinę mokyklą perkėlus į gimnaziją, bus sutaupyta nemažai lėšų. Daug dėmesio bus skiriama prie perėjimo prie švarios energetikos Pagėgių mieste, nes šiuo momentu nemažai lėšų išleidžiama mokant baudas už taršą. Iki 2020 metų prie tokios energetikos turės pereiti ir visa savivaldybė.



## IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus Lietuvos Respublikos teisės aktų, mokslinės literatūros ir Pagėgių savivaldybės biudžeto analizę, galima pateikti tokias išvadas:

1. Savivaldybės biudžetas yra svarbiausias vietinės valdžios rūpestis, nes jis atspindi vietinės valdžios ketinimus ekonominėje ir socialinėje srityse ir yra jos politinės galios išraiška. Savivaldybės biudžeto formavimo ir naudojimo sritis griežtai reglamentuota įvairiais teisiniais dokumentais, todėl savivaldybėms trūksta savarankiškumo. Kita problema ta, jog savivaldybių finansavimo šaltiniai yra riboti, todėl savivaldybės ne visada gali deramai atlikti joms priskirtas funkcijas. Pagėgių savivaldybės biudžetas sudaromas Finansų ministerijos apskaičiuotais ir įvertintais rodikliais. Biudžetas sudaromas ir vykdomas laikantis nuolatinų funkcijų atlikimo, taupumo ir ekonomiškumo, biudžeto balanso, biudžeto pilnumo, bendrųjų išlaidų padengimo, biudžeto teisingumo ir aiškumo principą bei viešumo principais. Savivaldybių biudžetų formavimo principų praktinis įgyvendinimas daro vietos savivaldybių veiklą kryptingesnę ir racionalesnę, drausmina ir įpareigoja. Kuo tiksliau planuoti ateinančių metų biudžetų projektą, kad nereikėtų tikslinti biudžeto plano. Tam reikėtų gerai apsvarstyti ir numatyti ateinančių metų finansuojamas sritis. Savivaldybės biudžeto sudarymo metodika tobulintina, pradėdant nuo biudžeto formavimo principų. Tam tikri biudžeto formavimo principai yra sunkiai įgyvendinami realioje savivaldybės veikloje. Nuolatinio funkcijų atlikimo principas nėra įgyvendinamas, jeigu savivaldybė negauna numatytų lėšų funkcijai atlikti, nes laisvų biudžeto lėšų likučių, nukreiptų išlaidoms dengti, paprastai savivaldybė turi nedaug. Sunkiai įgyvendinamas taupumo ir ekonomiškumo principas savivaldybės biudžeto formavime, nes panaudojus finansines lėšas, ne visada gautas rezultatas yra maksimalus. Atsižvelgiant į tvarką, pagal kurią nustatomi mokestinių pajamų pervedimo į savivaldybių biudžetus rodikliai, galima daryti išvadą: vietos savivaldybės nėra savarankiškos planuodamos savo biudžetą.
2. Vietos savivalda, kaip viešojo administravimo sistemos sudedamoji dalis, susiduria su daugeliu problemų, kurių svarbiausia yra finansinio savarankiškumo stoka. Savivaldybių finansinio savarankiškumo laipsnį charakterizuoja mokestinių pajamų, naudojamų savivaldybių savarankiškai atliekamų funkcijų finansavimui, ir dotacijų iš valstybės biudžeto, skirtų valstybės priskirtoms funkcijoms vykdyti, lyginamasis svoris visose biudžeto pajamose. Aukštas dotacijų lygis bendroje pajamų struktūroje reiškia santykinai mažesnę savivaldybės

finansinį savarankiškumą. Kadangi Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamose dotacijos sudaro vidutiniškai per 50 proc. visų pajamų, tai rodo, kad savivaldybės finansinis savarankiškumas nėra aukštas. Savivaldybė negali laisvai skirstyti savo finansų. Savivaldybių funkcijose aiškiai dominuoja valstybės (priskirtos savivaldybėms) funkcijos, kurios finansuojamos tikslinėmis dotacijomis, šių lėšų panaudojimo paskirtis yra ribojama įstatymų. Savivaldybės biudžeto pajamos, kurių pagrindą sudaro dotacijos, spec. dotacijos ar bendrosios dotacijos kompensacijos, yra aiškiai nukreiptos konkrečiam tikslui ar funkcijai, todėl savivaldybė praranda bet kokią galimybę pati planuoti ir kontroliuoti gaunamas pajamas.

3. Galiojanti savivaldybių biudžetų pajamų struktūra ir tų pajamų panaudojimo galimybės riboja savivaldybių finansinį savarankiškumą. G. Davulio (2006) teigimu, pagrindiniai savivaldybės finansinio savarankiškumo plėtojimo veiksniai – vietinių mokesčių instituto įteisinimas, dalies tikslinių dotacijų pakeitimas bendrosiomis, atitinkamai paskirstant savivaldybių funkcijas, savivaldybių skolinimosi galimybių plėtojimas. Kartu turėtų būti numatytas ir atitinkamas finansinės kontrolės mechanizmas, užtikrinantis racionalų savivaldybių lėšų naudojimą GPM sudaro pagrindinę savivaldybių pajamų dalį, normatyvų nustatymas priklauso nuo apskaičiuotų išlaidų. Lietuvoje valstybė ir savivaldybės savo funkcijų vykdymo išlaidų skaičiavimo metodikos ir paslaugų finansavimo standartų neturi. GPM pajamas lemia daug veiksnių, o padidinus GPM prognozę ir jų nesurinkus, pasekmės tenka savivaldybėms. Dabar galiojantis Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas neužtikrina negautų pajamų kompensavimo. Biudžeto pajamų surinkimo efektyvumas priklauso nuo apmokestinimo sąlygų, mokesčių įstatymų, nuo mokesčius administruojančių įstaigų darbo. Norint pagerinti pajamų surinkimą, reikėtų glaudžiai bendradarbiauti su Valstybine mokesčių inspekcija ir kitomis valstybės tarnybomis. Galima pritarti A. Urmono ir A. Novikovo išreikštai nuomonei, (2011) jog, bet kokie pajamų augimo ribojimai mažina savivaldybių finansinį savarankiškumą, vietos ekonomikos plėtrą, verslumą, investicijas, darbo vietų išlaikymą ir kūrimą. Tai mažina lėšas, kurias savivaldybės galėtų panaudoti pradelstiems kreditiniams išskolinimams sumokėti ir pagreitinti ES lėšomis įgyvendinamus projektus.
4. Išnagrinėjus Pagėgių savivaldybės funkcijas, bei savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų planavimo tvarką, galima teigti, kad realiai savivaldybė nebuvo savarankiška planuodama savo biudžetą. Didelę biudžeto dalį sudaro tikslinės dotacijos iš valstybės biudžeto, kurias savivaldybė įpareigota skirti valstybės (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms vykdyti. Pagėgių savivaldybė yra viena mažiausių Lietuvoje pagal gyventojų skaičių ir užimamą plotą, o

nuo šių rodiklių pagal biudžeto formavimo metodiką priklauso pajamų dydis, tenkantis savivaldybei. Atlikus biudžeto pajamų 2006 - 2010 m. dinaminę analizę, galima pastebėti, kad tendencingo pajamų didėjimo ar mažėjimo nesimato. Didelę biudžeto pajamų dalį sudarė dotacijos, kurios kasmet iki 2008 m. mažėjo, o nuo 2008 m. didėjo. Analizuojamu laikotarpiu išlaidų planas įvykdytas vis mažesniu procentu ir tik 2010 m. planas buvo viršytas. Išlaidų analizė pagal valstybine funkcijas parodė, kad prioritetinės finansavimo sritys per visą analizuojamą laikotarpį buvo švietimas ir socialinė apsauga. Mažiausia asignavimų dalis teko gynybai. Pagėgių savivaldybė gali savarankiškai perskirstyti tik ribotą pajamų dydį, todėl pagrindinis tikslas – efektyviai panaudoti finansinius išteklius bendruomenės gyvenimo kokybei gerinti.

5. Vertinant apskaičiuotus savivaldybės biudžeto pajamas ir išlaidas įtakojančių veiksnių koreliacijos koeficientus, galima teigti, kad tiek pajamas, tiek išlaidas stipriausiai įtakoja bendrasis vidaus produktas (BVP), t.y. šalies ekonominis veiksnys. Kiti labai stipriai savivaldybės biudžeto pajamas įtakojančios veiksniai yra minimaliu mėnesiniu darbo užmokesčiu ir veikiančių subjektų skaičius, o silpniausiai, kad ir atvirkštiniai, gyventojų ir mokinių skaičiumi.
6. Siekiant padidinti savivaldybės pajamas būtų tikslinga įvairiais mokymais, programomis, finansine parama padėti pradedantiesiems verslininkams ir jau turintiems savo verslą, tokiu būdu skatinant Pagėgių savivaldybės gyventojų verslumą, sukuriant palankią aplinką norintiems kurti savo verslą, kuriantiems pridėtinę vertę savivaldybėje, steigiantiems naujas darbo vietas. Pramonės ir verslo vystymuisi būtinos viešosios infrastruktūros kūrimas, viešųjų paslaugų verslui kokybės gerinimas bei lankstesnės ir platesnės lengvatų sistemos sukūrimas prisidėtų prie Pagėgių savivaldybės ekonominio išsivystymo. Kadangi viena iš pagrindinių savivaldybės biudžeto pajamų struktūrinių dalių yra gyventojų pajamų mokesčio įplaukos, jas savivaldybė galėtų padidinti, didindama darbuotojų, t.y. gyventojų pajamų mokesčio mokėtojų, skaičių. Norint padidinti pajamas iš surenkamų mokesčių savivaldybė galėtų padidinti nekilnojamo turto mokestį, kuris šiuo metu yra taikomas minimalus - 0.3 proc. tarifas. Norint mažinti išlaidas švietimui, mokyklų tinklą Pagėgių savivaldybėje būtina pertvarkyti, mažinant jų skaičių. Savivaldybėje yra tokių mokyklų ar jų skyrių, kurioms dėl mažo mokinių skaičiaus pritrūksta mokinio krepšelio lėšų, todėl jos yra išlaikomos kitų ugdymo įstaigų sąskaita. Socialinių paslaugų teikimas yra efektyvesnė priemonė padedant ir suteikiant paramą tiems, kam ji tikrai reikalinga. Dėl tos priežasties socialinės apsaugos asignavimai turėtų būti labiau orientuoti į

socialinių paslaugų kokybės ir kiekybės stiprinimą, mažinant tiesioginę paramą įvairiomis išmokomis. Vienas iš būdų pagerinti savivaldybės finansinę padėtį – tai Europos struktūrinių fondų lėšų panaudojimas investiciniams projektams finansuoti bei smulkiam ir vidutiniam verslui plėtoti. Bet yra vienas minusas, kuris gali sutrukdyti savivaldybei pasinaudoti Europos struktūrinių fondų lėšomis. Norint pasinaudoti šiomis lėšomis, savivaldybė turėtų dalį lėšų skirti iš savo biudžeto, o tokiai mažai savivaldybei tai sunkiai įvykdoma. Tokios galimybės panaudojimui valstybė turėtų skatinti ir padėti savivaldybėms (pvz. keliant darbuotojų kvalifikaciją) ir ypač tam turėtų ruoštis pačios savivaldybės.

## LITERATŪROS ŠALTINIAI :

1. Astrauskas A. (2003). *Vietos savivaldos samprata ir savivaldybės institucinė struktūra*. Vilnius LTU.
2. Astrauskas, A. (1999). *Savivaldybių biudžetų sudarymas*. Ekonomika, 48.
3. Bagdžiūnienė, V. (2006). Biudžetai ir jų vykdymo kontrolė. Teorija ir praktika. Vilnius: Conto litera.
4. Baltušnikienė, J. (2006). Decentralizacijos sampratų analizė. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr 2 (7), p. 13–12.
5. Bartosevičienė, V. (2005). Ekonominė statistika. Kaunas: Technologija.
6. Brown, C.V., Jackson, P.H. (1990). *Public sector economics*. Oxford: Blackwell
7. Buckiūnienė, O., Meidūnas, V., Puzinauskas P. (2003). *Lietuvos finansų sistema*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
8. Buškevičiūtė, E. (2006). *Viešieji finansai: Vadovėlis*. Kaunas: Technologija.
9. Davulis G. (2006). Lietuvos savivaldybių finansų struktūra ir jos raida// *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, nr. 7(2)*, p. 40-45.
10. Davulis, G. (2006). Vietinių mokesčių koncepcija Lietuvoje. *Viešojoji politika ir administravimas. Nr. 15*.
11. Dubauskas, G. (2006) Personalo vadybos teorijos ir praktikos aktualijos// *Mokslinių straipsnių rinkinys. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. p. 62-81*
12. Ehrhart, K., Schwarz-Jung, S. R., Welge, H. (1996). *Biudžetas ir finansai*. Vilnius: Prada.
13. ES teisės aktų turinčių tiesioginių/netiesioginių poveikį savivaldybėms duomenų bazė, <http://www.lsa.lt/esta/print.php> [2011.10.27]
14. Europos vietos savivaldos chartija. Žin., 1999-10-01, Nr. 82-2418. www.lrs.lt.
15. Gianakis, G.A. (1999). *Local government budgeting: a managerial approach*. Westport: Praeger.
16. Levišauskaitė, K., Rūškys, G. (2003). *Valstybės finansai*. K: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.p-65
17. LR 2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. Žin., 2009-12-24, Nr. 152-6822. www.lrs.lt.
18. LR biudžeto sandaros įstatymas. Valstybės žinios 1990, Nr. 24-596; 2004, Nr. 4-47. www.lrs.lt.

19. LR finansų ministro įsakymas „Dėl valstybės ir savivaldybių biudžetų vykdymo, biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų programų sąmatų vykdymo ataskaitų sudarymo taisyklių ir formų patvirtinimo - [http://www.finmin.lt/web/finmin/biudzeto\\_formos/pirmas](http://www.finmin.lt/web/finmin/biudzeto_formos/pirmas)
20. LR finansų ministro įsakymas „Dėl biudžetinių įstaigų buhalterinės apskaitos tvarkos patvirtinimo“. žinios, 2001-04-06, Nr. 30-978. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
21. LR finansų ministro įsakymas „Dėl finansų ministro 2003 m. Liepos 3 d. Įsakymo nr. 1k-184 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių biudžetų pajamų ir išlaidų klasifikacijos patvirtinimo“ pakeitimo. Žin., 2010-03-30, Nr. 36-1732. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
22. LR nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6, 8, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 2006-06-10, Nr. 65-2384. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
23. LR savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas. Valstybės žinios 1997, Nr. 69-1743. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
24. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti skirtų lėšų apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“. Žin., 2006.07.22, Nr.80-3170. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
25. LR vietos savivaldos įstatymas. Valstybės žinios 1994, Nr. 55-1049, 2008, Nr. 113-4290. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
26. LR Vyriausybė nutarimas Nr. 1228 Dėl valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros plėtos savivaldybėse 2007–2010 metų programos patvirtinimo. Žin., 2007-11-27, Nr. 122-5007. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
27. LR Vyriausybė nutarimas Nr. 1798 „Dėl nuomos mokesčio už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandenių fondo vandens telkinius“. Žin., 2002-11-22, Nr. 112-4993. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
28. LR Vyriausybė nutarimas Nr. 345 „Dėl savivaldybių skolinimosi taisyklių patvirtinimo“. Žin., 2004, Nr. 47-1557. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
29. LR Vyriausybė nutarimas Nr. 608 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo nr. 1458 „Dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo. Žin., 2007-06-30, Nr. 72-2847. [www.lrs.lt](http://www.lrs.lt).
30. Meidūnas, V., Puzinauskas, P. (2003). *Finansai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
31. Minelgaitė D., Novikevičius V.(2010) *Legal regulation on municipal budgets' expenditure*. Mykolo Romerio universitetas.

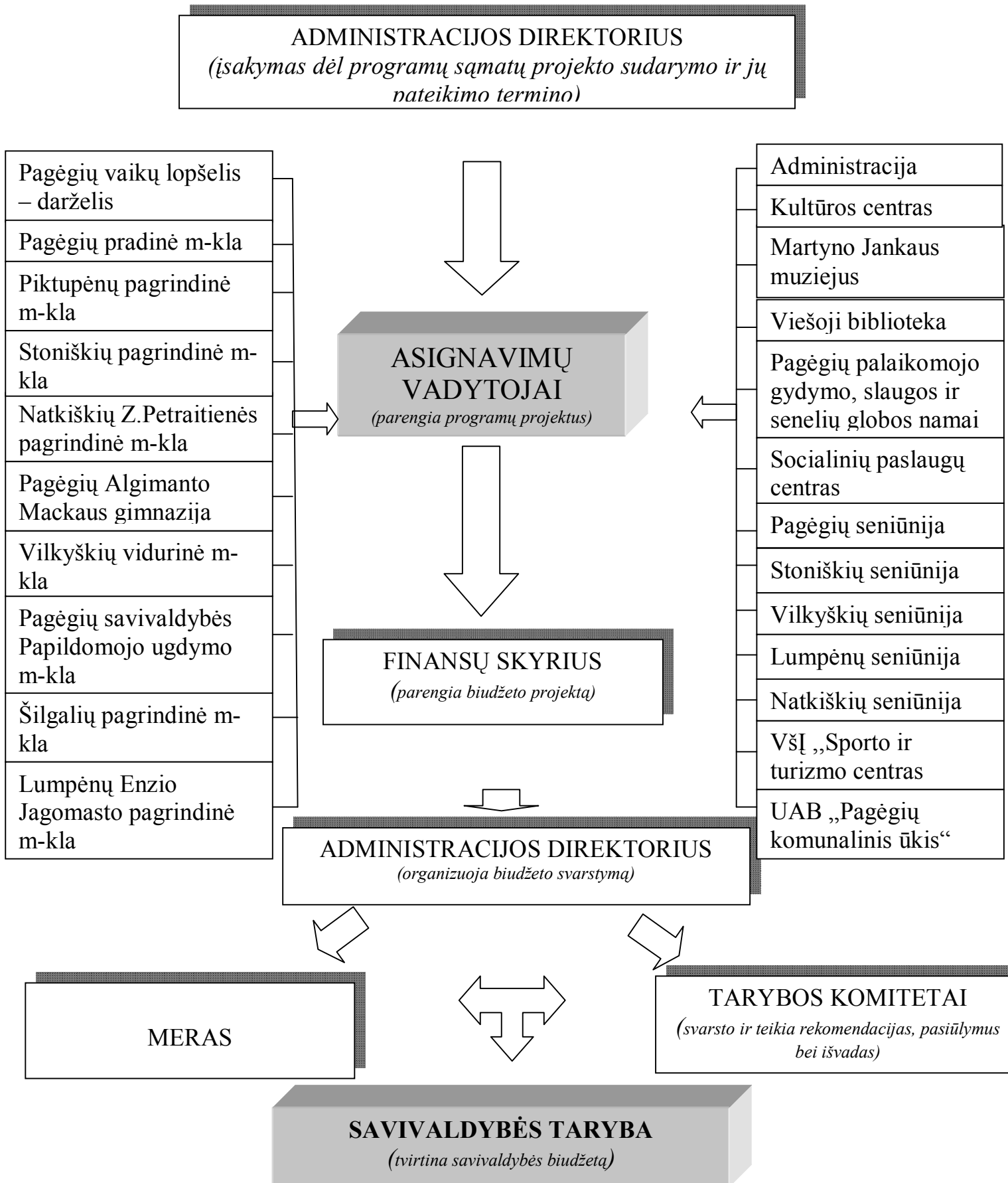
32. Mokslinių tyrimų sistemos. Prieiga internetu: [www.surveysystem.com/correlation.htm](http://www.surveysystem.com/correlation.htm) [2012-01-15]
33. Naraškevičiūtė, V. (2008) Savivaldybių biudžetų formavimo ir asignavimų naudojimo problemos Lietuvoje// *Ekonomika ir vadyba*. Nr. 13 p. 149-156.
34. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, 2002.
35. Pabedinskaitė, A. (2005). Kiekybiniai sprendimų metodai. I dalis. Koreliacinė regresinė analizė. Prognozavimas. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas.
36. Pagėgių savivaldybės tarybos 2007 m. birželio 14 d. sprendimas Nr. T-34 „Dėl 2006 metų Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo apyskaitos tvirtinimo“
37. Pagėgių savivaldybės tarybos 2008 m. birželio 12 d. sprendimas Nr. T-352 „Dėl 2007 metų Pagėgių savivaldybės biudžeto įvykdymo apyskaitos tvirtinimo“
38. Pagėgių savivaldybės tarybos 2009 m. gegužės 28 d. sprendimas Nr. T-596 „Dėl Pagėgių savivaldybės 2008 metų biudžeto vykdymo ataskaitos tvirtinimo“
39. Pagėgių savivaldybės tarybos 2010 m. birželio 3 d. sprendimas Nr. T-841 „Dėl Pagėgių savivaldybės 2009 metų biudžeto vykdymo ataskaitos tvirtinimo“
40. Pagėgių savivaldybės tarybos 2011 m. birželio 27 d. sprendimas Nr. T-73 „Dėl Pagėgių savivaldybės 2010 metų biudžeto vykdymo ataskaitos patvirtinimo“
41. Regulski, J. (2003). *Local government reform in Poland*.
42. Rosen. H. S. (2002). *Public finance (6-th.ed.)*. USA: McGraw-Hill Irwin.
43. Smagurauskienė, L. (2009) Finansinė verslo skatinimo sistema Lietuvoje// *Annales Geographicae* Nr. 42(1-2), p.55-66.
44. Stačiokas, R., Mažeika, A., Rupšys, R. (2003, p-59). *Apskaita ir atskaitomybė vietos savivaldybėse*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
45. Stačiokas, R., Rimas, J. (2002). *Lietuvos savivaldybių raida ir veiklos finansavimas*. Monografija. Kaunas: Technologija.
46. Statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt> [2011-10-28]
47. Šimašius, R., (2007) *Politikos ir savivaldos parodija*, [http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai\\_ir\\_komentarai/politikos\\_ir\\_savivaldos\\_parodija/4096;from\\_topic\\_id;61](http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/politikos_ir_savivaldos_parodija/4096;from_topic_id;61) [2011-10-28]
48. Šukienė A. (2008) *Kaip sudaromas valstybės biudžetas*. <http://www.valstietis.lt/Pradzia/Naujienos/Zemes-ukis/Kaip-sudaromas-valstybes-biudzetas> [žr. 2011-12-10]

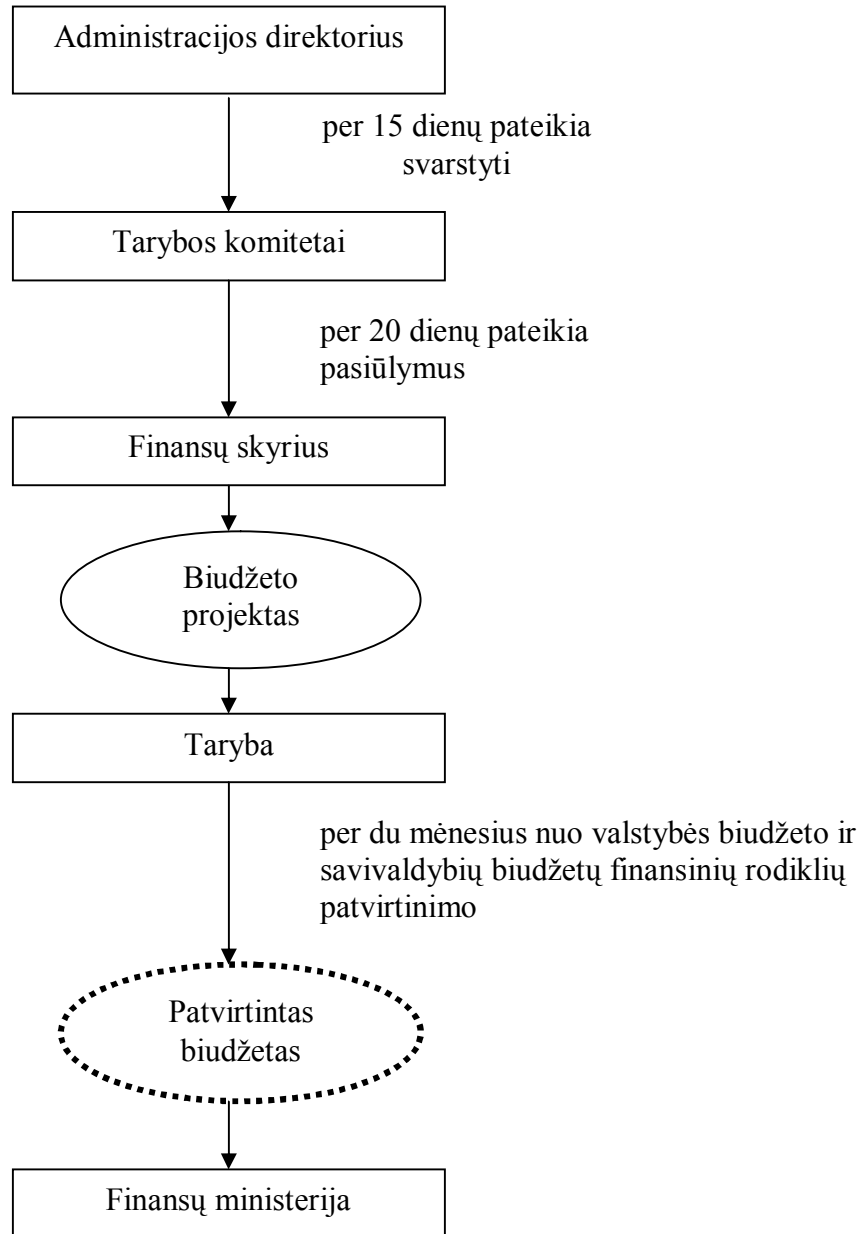
49. *Urmonas, A., Novikovas, A. (2011) Europos vietos savivaldos chartijoje įvertintų principų įgyvendinimo vietos savivaldoje ir inkorporavimo nacionalinėje teisės sistemoje ypatumai// Jurisprudencija, Nr. 18(3).*



## **PRIEDAI**

## Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto rengimo ir tvirtinimo schema



**Pagėgių savivaldybės biudžeto projekto svarstymas ir tvirtinimas**

## Pagėgių savivaldybės biudžeto pajamos 2006 – 2010 m., tūkst.Lt

Pajamų pavadinimas	2006 m.		2007 m.		2008 m.		2009 m.		2010 m.	
	planas	įvykdyta	planas	įvykdyta	planas	įvykdyta	planas	įvykdyta	planas	įvykdyta
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<b>Mokesčiai</b>	<b>7680,0</b>	<b>7841,2</b>	<b>10322,5</b>	<b>9965,5</b>	<b>13797,7</b>	<b>12822,6</b>	<b>12080,0</b>	<b>10476,3</b>	<b>8365,6</b>	<b>9091,1</b>
<b>Pajamų ir pelno mokesčiai</b>	<b>7336,0</b>	<b>7471,8</b>	<b>10045,0</b>	<b>9591,5</b>	<b>13415,0</b>	<b>12630,3</b>	<b>11686</b>	<b>10133,5</b>	<b>8015,4</b>	<b>8772,8</b>
Gyventojų pajamų mokestis (gautas iš VMI)	2372,0	2428,8	3799,0	3025,5	4520,0	4064,3	3674,6	3477,5	3748,0	4058,8
Gyventojų pajamų mokestis savivaldybių išlaidų struktūros skirtumams išlyginti	2688,0	2675,0	3813,0	3521,0	4919,0	4610,0	4313,7	3608,0	2435,0	2262,0
Gyventojų pajamų mokestis savivaldybių pajamoms iš gyventojų pajamų mokesčio išlyginti	2276,0	2368,0	2433,0	3045,0	3976,0	3956,0	3697,7	3048,0	1832,4	2452,0
<b>Turto mokesčiai</b>	<b>284,0</b>	<b>299,4</b>	<b>203,0</b>	<b>277,3</b>	<b>292,0</b>	<b>101,7</b>	<b>263,0</b>	<b>221,8</b>	<b>242,7</b>	<b>243,8</b>
Žemės mokestis	120,0	122,2	120,0	137,3	120,0	129,3	130,0	171,7	169,7	181,0
Paveldimo ir dovanojamo turto mokestis	0,00	1,7	-	2,4	2,0	1,6	3,0	9,5	3,0	0,8
Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis	164,0	175,5	83,0	137,6	170,0	-29,2	130,0	40,6	70,0	62,0
<b>Prekių ir paslaugų mokesčiai</b>	<b>60,0</b>	<b>70,0</b>	<b>74,5</b>	<b>96,7</b>	<b>90,7</b>	<b>90,6</b>	<b>131,0</b>	<b>121,0</b>	<b>107,5</b>	<b>74,5</b>
Mokestis už aplinkos teršimą	35,0	38,2	43,5	49,3	38,0	24,4	51,0	52,9	45,7	8,8
Valstybės rinkliavos	24,0	31,0	30,0	46,4	50,0	28,1	60,0	66,0	60,0	63,3
Vietinės rinkliavos	1,0	0,8	1,0	1,0	2,7	8,1	20,0	2,1	1,8	2,4
<b>Dotacijos</b>	<b>15038,7</b>	<b>14610,0</b>	<b>15611,6</b>	<b>15533,3</b>	<b>14428,7</b>	<b>14423,0</b>	<b>14458,0</b>	<b>14451,5</b>	<b>15326,1</b>	<b>15309,8</b>
Valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms atlikti	4163,5	4037,5	2993,9	2991,2	3808,1	3802,5	3956,4	3950,4	4579,5	4564,5
Moksleivių krepšeliui finansuoti	5613,6	5611,3	6512,0	6508,2	7456,0	7455,9	9327,0	9326,5	8282,2	8280,9
Kita tikslinė dotacija	3,4	3,4	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Bendrosios dotacijos kompensacija</i>	688,0	671,1	-	-	17,2	17,2	-	-	921,0	921,0
<i>Dotacijos iš kitų valdymo lygių</i>	737,2-	453,7	411,7	339,9	646,4	646,4	513,6	513,6	1543,4	1543,4

<b>Dotacija kapitalui formuoti</b>	<b>3833,0</b>	<b>3833,0</b>	<b>5694,0</b>	<b>5694,0</b>	<b>2501,0</b>	<b>2501,0</b>	<b>661,0</b>	<b>661,0</b>	-	-
<b>Kitos pajamos</b>	<b>569,7</b>	<b>718,5</b>	<b>756,9</b>	<b>748,9</b>	<b>1406,8</b>	<b>1268,8</b>	<b>1433,1</b>	<b>1200,3</b>	<b>1134,5</b>	<b>1109,8</b>
<i>Nuoma</i>	264,3	341,5	283,6	310,5	311,0	252,2	312,0	457,3	332,7	460,9
Nuomos mokestis už valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandenu fondo vandens telkinius	250,0	330,0	250,0	298,8	299,0	249,4	300,0	436,2	308,0	442,5
Mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius	14,3	11,5	33,6	11,7	12,0	5,3	12,0	21,1	24,7	18,4
Mokestis už valstybės turto naudojimą pasitikėjimo teise	-	-	-	-	-	-2,5	-	-	-	-
<b>Pajamos už prekes ir paslaugas</b>	<b>225,4</b>	<b>217,4</b>	<b>329,3</b>	<b>225,1</b>	<b>318,8</b>	<b>306,6</b>	<b>365,1</b>	<b>366,5</b>	<b>490,7</b>	<b>391,3</b>
Pajamos už patalpų nuomą	15,9	20,0	20,5	12,3	38,6	39,5	35,1	19,3	32,5	22,4
Įmokos už išlaikymą švietimo, socialinės apsaugos ir kitose įstaigose	171,0	159,9	225,9	170,1	234,4	220,9	275,2	307,5	398,8	323,6
Pajamos už atsitiktines paslaugas	-	-	-	-	-	-	54,8	39,7	59,4	45,3
Kitos pajamos	38,5	37,5	82,9	42,7	45,8	46,2	-	-	-	-
<b>Pajamos iš baudų ir konfiskacijos</b>	<b>80,0</b>	<b>159,6</b>	<b>144,0</b>	<b>213,3</b>	<b>230,0</b>	<b>162,8</b>	<b>190,0</b>	<b>128,6</b>	<b>160,0</b>	<b>156,4</b>
<i>Kitos neišvardintos pajamos</i>	-	-	-	-	<b>547,0</b>	<b>547,2</b>	<b>566,0</b>	<b>247,9</b>	<b>151,1</b>	<b>101,2</b>
<i>Materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimo pajamos</i>	<b>0,0</b>	<b>0,2</b>	<b>0,0</b>	<b>2,9</b>	<b>0,0</b>	<b>0,6</b>	<b>18,2</b>	<b>20,2</b>	<b>46,0</b>	<b>52,9</b>
Žemės ir žemės gelmių išteklių realizavimo pajamos	0,0	0,2	0,0	2,9	-	-	-	0,6	8,8	14,4
Atsargų realizavimo pajamos	-	-	-	-	-	-	-	-	0,8	0,8
Kitos ilgalaikio turto realizavimo pajamos	-	-	-	-	0,0	0,6	18,2	19,6	36,4	37,7
Iš kitų savivaldybių gautos mokinio krepšelio lėšos	-	-	-	-	-	-	0,7	0,7	2,6	3,3
<b>VISI MOKESČIAI, DOTACIJOS, PAJAMOS IR SANDORIAI</b>	<b>23288,4</b>	<b>23169,9</b>	<b>26279,3</b>	<b>25910,7</b>	<b>28986,8</b>	<b>27868,6</b>	<b>27990,0</b>	<b>26149,0</b>	<b>24874,8</b>	<b>25566,9</b>
Praėjusio lėšų likučiai, nukreipti sekančio ketvirčio išlaidoms dengti	1295,8	1325,1	372,7	462,2	250,2	250,5	520,1	520,1	326,4	326,4
<b>IŠ VISO PAJAMŲ</b>	<b>24584,2</b>	<b>24495,0</b>	<b>27063,7</b>	<b>26712,8</b>	<b>29883,4</b>	<b>28765,5</b>	<b>28510,1</b>	<b>26669,1</b>	<b>25201,2</b>	<b>25893,3</b>

**Pagėgių savivaldybės biudžeto išlaidos 2006 – 2010 m., tūkst.Lt**

Klasifi- kac. Kodas	Išlaidų pavadinimas	2006 metai		2007 metai		2008 m.		2009 m.		2010	
		planas	įvykdymas	planas	įvykdymas	planas	įvykdymas	planas	įvykdymas	planas	įvykdymas
1	Bendros valstybės paslaugos	5594.9	5415.6	6141.4	5758.8	7813.08	6763.6	5738.5	5201.7	4416.7	4409.4
2	Gynyba	128.7	128.7	97.6	97.6	111.2	111.2	90.8	88.8	78.4	78.4
3	Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	196.3	196.3	579.7	579.5	603.8	601.8	404.3	404.3	364.6	364.6
4	Ekonomika	2053.6	2031.8	1491.3	1475.1	2589.94	2507.5	2246.6	1562.2	1737.7	1570.7
5	Aplinkos apsauga	139.5	102.1	134.1	117.8	106.4	65.2	173.8	53.1	122.2	18.6
6	Būstas ir komunalinis ūkis	400.2	386.8	471.7	430.0	643.0	568.5	607.3	528.5	579.5	555.8
7	Sveikatos apsauga	0.0	0.0	0.0	0.0	46.7	42.5	13.7	6.0	33.9	33.9
8	Poilsis, kultūra ir religija	1157.2	1137.9	3942.8	3908.4	2038.48	1979.9	1349.8	1275.6	756	754.1
9	Švietimas	11394.2	11363.7	11919.6	11863.0	12618.6	12433.6	13620.4	13293.0	11771.1	11675.8
10	Socialinė apsauga	3519.6	3269.8	2285.5	2232.3	3292.1	3151.5	4264.9	3929.5	5341.1	5157.7
	<b>Iš viso</b>	<b>24584.2</b>	<b>24032.7</b>	<b>27063.7</b>	<b>26462.5</b>	<b>29863.3</b>	<b>28225.3</b>	<b>28510.1</b>	<b>26342.7</b>	<b>25201.2</b>	<b>24619</b>

## Socialinės sferos išlaidų tempai ir kitimas

### Išlaidos švietimui

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	11363.7	100	-	0	-	0	-
2007	11863	104.39	104.39	4.39	4.39	499.3	499.3
2008	12433.6	109.42	104.81	9.42	4.81	1069.9	570.6
2009	13293	116.98	106.91	16.98	6.91	1929.3	859.4
2010	11675.8	102.75	87.83	2.75	-12.17	312.1	-1617.2

### Socialinė apsauga

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	3269.8	100	-	0	-	0	-
2007	2232.3	68.29	68.29	-31.71	-31.71	-1036.5	-1036.5
2008	3151.5	98.41	141.18	-3.59	41.18	-117.3	919.2
2009	2929.5	120.21	124.69	20.21	24.69	660.7	778
2010	5157.7	157.79	131.26	57.79	31.26	1888.9	1228.2

### Poilsis, kultūra ir religija

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	1137.9	100	-	0	-	0	-
2007	3908.4	343.47	343.47	243.47	243.47	2770.5	2770.5
2008	1979.9	174	50.66	74	-49.34	842	-1928.5
2009	1275.6	112.1	64.43	12.1	-35.57	137.7	-704.3
2010	754.1	66.27	59.12	2.75	-40.88	-383.8	-1617.2

## Ekonomikos sferos išlaidų tempai ir kitimas

### Išlaidos ekonomikai

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	2031.8	100	-	0	-	0	-
2007	1475.1	72.6	72.6	-27.4	-27.4	-556.7	-556.7
2008	2507.5	123.41	169.99	23.41	69.99	475.7	1032.4
2009	1562.2	76.89	62.3	-23.11	-37.7	-469.6	-945.3
2010	1570.7	77.31	100.54	-22.69	0.54	-461.1	8.5

## Išlaidos būstui ir komunaliniam ūkiui

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	386.8	100	-	0	-	0	-
2007	430	111.17	111.17	11.17	11.17	43.2	43.2
2008	568.5	146.98	132.21	46.98	32.21	181.7	138.5
2009	528.5	136.63	92.96	36.63	-7.04	141.7	-40
2010	555.8	143.69	105.17	43.69	5.17	169	27.3

## Kitų išlaidų tempai ir kitimas

## Išlaidos bendroms valstybės paslaugoms

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	5415.6	100	-	0	-	0	-
2007	5758.8	106.34	106.34	6.34	6.34	343.2	343.2
2008	6763.6	124.89	117.45	24.89	17.45	1348	1004.8
2009	5201.7	96.05	76.91	-3.95	-23.09	-213.9	-1561.9
2010	4409.4	81.42	84.77	-18.58	-12.17	-1006.2	-729.3

## Išlaidos gynybai

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	128.7	100	-	0	-	0	-
2007	97.6	75.84	75.84	-24.16	-24.16	-31.1	-31.1
2008	111.2	86.4	113.93	-13.6	13.93	-17.5	13.6
2009	88.8	69	79.86	-31	-20.14	-39.9	-22.4
2010	78.4	60.92	88.29	-39.08	-11.71	-50.3	-10.4

## Išlaidos viešajai tvarkai

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	196.3	100	-	0	-	0	-
2007	579.5	295.21	295.21	195.21	195.21	383.2	383.2
2008	601.6	306.57	103.85	206.57	3.85	405.5	22.3
2009	404.3	205.96	67.18	105.96	-32.82	208	-197.5
2010	364.6	185.74	90.18	85.74	-11.71	168.3	-39.7



## Išlaidos aplinkos apsaugai

Metai	Faktinės pajamos,	Didėjimo tempas %		Padidėjimo tempas %		Absoliutus pokytis, tūkst. Lt	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2006	102.1	100	-	0	-	0	-
2007	117.8	115.38	115.38	15.38	15.38	15.7	15.7
2008	65.2	63.86	55.35	-36.14	-44.65	-36.9	-52.6
2009	53.1	52.01	81.44	-47.99	-18.56	-49	-12.1
2010	18.6	18.22	35.03	-81.78	-64.97	-83.5	-39.7

### Savivaldybės biudžeto pajamų ir išlaidų apimties prognozės skaičiavimai

$$\hat{y} = a + b \times t$$

$$b = \frac{n \sum(t \times y_t) - \sum t \times \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2}$$

$$a = 1/n(\sum y_t - b \sum t)$$

#### Biudžeto pajamų apimties prognozės skaičiavimas

$$b = \frac{n \sum(t \times y_t) - \sum t \times \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2} = \frac{5 \times 400360 - 15 \times 132535.7}{5 \times 55 - 15 \times 15} = \frac{13764.3}{50} = 275.29$$

$$a = 1/n(\sum y_t - b \sum t) = 1/5(132535.7 - 275.29 \times 15) = 25681.27$$

$$\hat{y}_t = 25681.27 + 275.29 \times t$$

$$\hat{y}_6 = 25681.27 + 275.29 \times 6 = 27333.01$$

$$\hat{y}_7 = 25681.27 + 275.29 \times 7 = 27608.3$$

$$\hat{y}_8 = 25681.27 + 275.29 \times 8 = 27883.59$$

$$\hat{y}_9 = 25681.27 + 275.29 \times 9 = 28158.88$$

#### Biudžeto išlaidų apimties prognozės skaičiavimas

$$b = \frac{n \sum(t \times y_t) - \sum t \times \sum y_t}{n \sum t^2 - (\sum t)^2} = \frac{5 \times 390009.4 - 15 \times 129682.2}{5 \times 55 - 15 \times 15} = \frac{5262}{50} = 105.28$$

$$a = 1/n(\sum y_t - b \sum t) = 1/5(129682.2 - 105.28 \times 15) = 25620.6$$

$$\hat{y}_t = 25620.6 + 105.28 \times t$$

$$\hat{y}_6 = 25620.6 + 105.28 \times 6 = 26252.28$$

$$\hat{y}_7 = 25620.6 + 105.28 \times 7 = 26357.56$$

$$\hat{y}_8 = 25620.6 + 105.28 \times 8 = 26462.84$$

$$\hat{y}_9 = 25620.6 + 105.28 \times 9 = 26568.12$$